213
7

Bedri Rahmi
EYÜBOĞLU

Bütün Eserleri / 7



BU ANADOLU VAR YA...

bilgi yayınevi

B.R.EYÜBOĞLU / BU ANADOLU VAR YA...

BİLGİ YAYINLARI : 213
BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU BÜTÜN ESERLERİ : 7

ISBN 975 - 494 - 372 - 9
93 06 . Y. 0105 0524

Birinci Basım
Temmuz 1993

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 431 81 22 - 434 12 71
434 49 98 - 434 49 99
Faks 431 77 58
06420 Yenişehir - Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19 / 2
Telf 522 52 01 - 526 70 97
Faks 527 41 19
34360 Cağaloğlu - İstanbul

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU

Bütün Eserleri

7

Bu Anadolu Var Ya...

Baskıya Hazırlayan
Mehmet Eyuboğlu

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu
ön ve arka kapak resmi : bedri rahmi eyuboğlu

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU / BÜTÜN ESERLERİ

1. Dol Karabakır Dol
2. Kardeş Mektupları
3. Resme Başlarken
4. Tezek
5. Delifişek
6. Yukule - le'ye Mektuplar
7. Bu Anadolu Var Ya...

(*) M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1.7.1992 gün ve 3995 sayılı yazılarıyla okullara tavsiye edilmiştir.

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bütün eserlerinin yayın hakkı, yasal mirasçılarıyla yapılan özel anlaşma gereğince Türkçe ve bütün dillerde Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz, yayımlanamaz. Yayınevi'nin yazılı izni olmadan radyo ve televizyona uyarlanamaz, oyun ve film haline getirilemez.

dizgi : faruk kaya
tel : 230 85 76
baskı : cantekin matbaacılık yayıncılık ticaret ltd. şti.
tel : 433 30 84 – 435 83 56

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Bu Anadolu Var Ya...

Beyazıt'ın Kahveleri 17
Bu Acıklı Bir Hikâyedir 19
Bir İki Söz: Adsız Sanatkârlar 21
Köprü 24
Minyatür Bahçelerinde 27
Pınarbaşı ve Bir Ahlak Dersi 29
Büyükada'ya Gidelim! 33
Krokiler: Koku 41
Gemiler 43
Beyazıt Kahveleri 47
İğde Ağacı ve Deli 53
Şair Cehennemde 59
Dilâlem Çengizi 62
İki Bahçe – İki Sahne 65
Anadolu Kavağı 71
Ana – Oğul 77
Gece Yarısı 80
Deniz, Kum ve Şeftali Çekirdekleri 82
Karadeniz Yolcuları 84
Krokiler: Bedava Düşman 88
Dağlar Bizimdir 92
Krokiler: Bizim Mahalle 95
Krokiler: Horoz Döğüşü 97
Resim Yaparken 100
Allah Bizimledir 103
Sirkeci Eğleniyor 109
Krokiler: Bir Çiçekçi Kadın 112

Yepyeni Bir Dans: Horon 115
İstanbul Gazeteleri ve Anadolu 118
Hocamız Ahmet Haşim 121
Çerkeş Geceleri 126
Bir Bakır İbriğin Hikâyesi 128
Yağlı Kayış 133
Seyyahlar 135
Çerkeş'te Tiyatro 137
Şehrin Ortasında 139

Başka Bir Güneşin Altında

Başka Bir Güneşin Altında 143
Paris Anıları 150
Çallı İbrahim Hocaya Mektup 158
Van Gogh ve Van Dongen 161
Korku 164

ÖNSÖZ

"Ağaç bütün
Işık bütün
Meyve bütün
Benim dünyam, param parça.

Büyük bir ayna kırılmış.
Kırılıp yere dökülmüş.
Kâinat içine düşmüş
Düşmüş amma, param parça.

Yaprak yaprak yapıştırdım.
Diyar diyar dolaştırdım.
Bir alevdir tutuşturdum.
Yandım amma, param parça."

...Demiş, babam 1948'de yayınladığı "Karadut" adlı şiir kitabında. Dört yıl sonra yayınladığı "Tuz"da da bu param parça dağılmanın sonunu getirmiş... Şöyle demiş:

"Bir kayısı dalı mavilik içinde.
Çilli yaprakları, ışık içinde.
Pembe damarları çırıl çıplak.
Hepsi de üç türlü yeşil içinde.

Memuş der ki;

İş var işin içinde.
Ne güzel erimek aşk içinde
Neylersin
Zerresi kalmış benim içimde."

Tabii zerresi kalacak. Yaşama sevincini, hayretini, insan, doğa, sanat sevgisini, yüreğinin sıcaklığını, avuç avuç dağıtabilmiş babam. Duyduğu hazzı daima paylaşmaktan, bölüşmekten yana olmuş.

Durmadan dinlenmeden vermiş. Hababam vermiş; resim, şiir, nesir, öğretmenlik, mozaik, seramik, litografi, serigrafi, gravür, vitray... Uğraşlarının bir kısmı... Yediveren gül misali durup dinlenmeden parıltılarını, cömertçe dağıtmış.

İçinde, kendiliğinden; gürül gürül akıyordu yaratıcılık çeşmeleri.

"Gözümüzde nur, dizimizde takat
On parmağımızda on hüner vardı."

Hünerliydi. En büyük hüneri, kendisini yenilemesini bilmesiydi. Yaşamın kısa, sanatın uzun bir yol olduğunu biliyordu. Zamanını çarçur etmedi. Çok çalıştı. Çok yaşadı.

Aşk'tan kurulmuştu Bedri Rahmi. Aşk içerisinde eridi gitti!.. Mor salkımlara, mor menekşelerin kokusuna sindi, usul usul. Bana da mavilikler içine dağılmış, benliğinin rengârenk parıltılarının cömertçe serpiştirildiği "Nesir Yazılarını" derlemek düştü. Şiir ve resimlerini toplarken nasıl sonsuz bir haz duyduysam, yazılarını derlerken de öylesine engin bir mutluluk duydum. Sekiz yüzü aşan makale elimden, gözümden, gönlümden, tüm varlığımdan geçti. Tadına doyamadığım, tam erişmişken kaybettiğim babamı, bana geri getirdi, bu yazılar... Onu daha bir yakından tanıdım. Sevinçten, mutluluktan uçar oldum. Yazılarında da şiir ve resimlerindeki coşkuyu, "çil çil" sevinci buldum. Paramparça değil, gürül gürül tutuştu yüreciğim. Milyarlarca elma ağacı çiçek açtı... "Bedros Ağacının" bir dalına kondum. Konduğum yeri benimsedim. Bana güven ve güç verdi. Babamın ölümünden on altı yıl sonra... Yazılarını, bir satırını ziyan etmeden toparladım. 1976'dan bu yana süren bu uğraş, 23 Nisan 1991 günü sona erdi.

Daha önce baskıya hazırladığım her Bedri Rahmi eserinin önsözünde o kitabın öyküsünü anlatmıştım. Bu kitaba da çok özendim. Çalışırken, Bedri Rahmi'nin tadına vardım, bu yazılarda dostlar! Bu tarifsiz parıltıyı sizlerle de bölüşmek istedim ey doğmadık kuşaklar!

Derlemeyi bitirebildiğim için Yaradana Şükrettim. Yaptığım işin önce benim içime sinmesi gerekirdi. Ben hoşnut oldum, inşallah siz de olursunuz.

Bu kitapta yayınlanan yazılar dört bölümde toplanabilir:

1. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanan yazılar. Bu bölüme giren yazıları şu kaynaklardan derledik:

a) Bedri Rahmi Arşivi;

Bedri Rahmi yayınlanan yazılarını, yayınlandıkları gazete ve dergilerden keserek defterlere yapıştırmış. Nerede ve hangi tarihte yayınlandıklarını belirtmiş.

b) Atatürk Kitaplığı;

c) Beyazıt Devlet Kitaplığı;

ç) Üniversite Kitaplığı;

d) Sn. Ahmet Küflü'nün yardımıyla, ***Ankara T.B.M.M. Kitaplığı.***

2. Nerede ve ne zaman yayınlandıkları kesin olarak saptanamamış yazılar. Bu yazılar yayınlanmış. Elde yayınlandıkları gazete ve dergilerden kesilen "kupürler" var. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinde Mevcut" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAM" yazıları dedik.

3. Eski Türkçe ve yeni Türkçeyle Bedri Rahmi'nin el yazısıyla yazılmış yazılarla daktilo edilmiş metinler. Bu bölümdeki yazıların çok önemli bir özelliği hiçbir yerde yayınlanmamış olmalandır. Bunlara "Bedri Rahmi Arşivinden, Yayınlanmamış" kelimelerinin baş harflerinden esinlenerek "BRAY" yazıları dedik.

4. Bu bölüm yazılara kamuoyuna sesli aktarılmış metinler girmektedir. Konferans ve radyo konuşmaları metinlerini, yerleri geldikçe belirttik...

Bedri Rahmi'nin tüm nesir yazılarını topladık, sanırım. "Sanırım" diyorum. Köşede bucakta elimden kaçmış birkaç yazı kalmış olabilir. İnsan hâli. Atlamış olabilirim. Onları da ele geçirebilmek için ortaya özendirici bir ödül koyuyorum: Yazımın sonundaki adresime bu kitaplar dizisine girmedik her Bedri Rahmi yazısını ulaştırana, bir ***Bedri Rahmi Serigrafisi****'ni armağan edeceğim. Sözüm söz. Eksiğimiz olmasın diye gösterdiğimiz gayrete, böyle bir ödülün yararlı olacağını düşündüm.*

Gelelim bu yazı dizisinin içeriğine... Bedri Rahmi'nin Türkçesine hiç dokunmadım. Olduğu gibi bıraktım. Tespit olunan diziliş hatalarını düzelttim sadece. Hepsi o kadar. Kronolojik sıraya önem verdim. Yazıldıkları tarihteki tazeliklerini göstermek için... Bazı yazılar sadece ay belirtilerek yayınlanmış. Bu yazıları o ayın başına aldım. BRAY yazılarının içeriğinden, yılını tahmindeki günah ve sevaplar, bana aittir. Onları genellikle o ay veya yılın sonuna ekledim. Eğer bir yazı aynı dergi veya gazetenin başka bir veya birkaç sayısında da yayınlanmış ise... İlk yayınlarda dipnotla durumu okuyucuya anlattım. Bazen de aynı yazı, aynı adla değişik dergi veya gazetede yayınlanabilmiş... Veya ilkin gazetede yayınlanıp sonra dergide görülmüş. Önce dergide çıkıp sonra gazeteye alınmış... Bu gibi durumlarda zaman sırasına önem verip, yazının ilk yayınlandığı tarihe göre sıralama yaptım. Okuyucuyu da dipnotlarla uyardım....

Zaten her şey sevgili okuyucu için değil mi? Günün birinde birileri merak eder mi Bedri Rahmi'yi? Bedri Rahmi bu konuda ne demiş, şu konuda ne yazmış diye merak edenler çıkar mı dersiniz?!.. Kişisel olarak ben Bedri Rahmi'nin dehası gelecek kuşaklarca yeniden ele alınacaktır diyorum. Gençler onu yeniden keşfedecektir. Okuyan nesiller de gelecektir. Çünkü:

"Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu misli menendi görülmedik cömert ana
Bu her yanı meme
Bu her yanı dudak
Bu her yanı gül.
Bu zırnık almadan veren,
Habire veren yediveren gül.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu üç yosma denizde üç defa ıslanan
Gürbüz ırmaklar ortasında susuzluktan
[çatlayan.

Bu Anadolu var ya, bu Anadolu.
Bu sapsarı sıtma, bu masmavi gurur.
Ne tosunlar doğurmuş, ne tosunlar.
*Bak daha neler doğurur."**

Çalışmamız, bir ekip çalışması olarak gelişti. Bir imece. Bedri Rahmi İmecesi. Başta binlerce sayfaya yazıyı yağdan kıl çekercesine daktilo eden, yanlışlarımızı kendi içgüdüsünü kullanarak düzeltip doğru ve temiz olarak sonuca giden dost, kardeş Ayşegül Erdal Hanıma teşekkür etmek istiyorum. Ayşegül Hanım da Bedri Rahmi'nin tadına varmış, yazılarını yazarak onunla bir ilişki kurabilmiştir. Onu sevmiş olmalı. Yaptığı iş sevmeden yapılamazdı.

Araştırma grubunda Sn. Semiha Kınm, Sn. İnci Güntay, Sn. Şehnaz Kurdoğlu, Sn. Feriha Ertürkmen ve Sn. Kâmile Ceylan Hanımlara da teşekkürü bir borç bilirim.

Atatürk Kitaplığı Müdüresi Sn. Aysel Kurdoğlu ve Müdür Muavini Sn. Safiye Özkan Hanımlarla, Beyazıt Devlet Kitaplığı Müdürü Sn. Erdal Hamami'ye

---

* "Bİ TANE DAHA" – Dol Kara Bakır Dol. Bedri Rahmi şiirinden alıntı. B. R. EYUBOĞLU/Bütün Eserleri: 1, Bilgi Yayınları/ Üçüncü baskı/Haziran 1990/s. 264.

gösterdikleri anlayış, yardım ve dostluklarından ötürü teşekkür ederim.

Araştırmalarımda elimden tutup yol gösteren, yardım eden Sn. Mehmet Türker Acaroğlu'na, Sn. Mehmet Ali Cimcoz'a, Sn. Mehmet Başaran'a, Sn. Vedat Günyol'a, Sn. Cevdet Kudret'e, Sn. Ahmet Küflü'ye ve Sn. Hıfzı Topuz'a da teşekkür ederim. Öğreti ve yardımlarıyla uzağı yakın, zoru kolay kıldılar. Sağolsunlar. Sevgili ve büyük Şükriye Ablanın elleri dert görmesin. Allah onu başımızdan eksik etmesin; sevgisi ve coşkusuyla içimizdeki anne-baba boşluğunu doldurmuştur. Biricik Halam Nezahet Goloğlu ile komşum Gevher Okman Hanımlar da eski Türkçelerin okunmasına yardım ettiler. Var olsunlar.

Oğlum Sabahattin Rahmi, bu araştırmanın dergiler kısmını yönetti. İyi niyet ve çabasıyla sadece dedesinin değil, babasının 1960'da Paris'den yazıp bir dergiye yolladığını tamamıyla unuttuğu bir yazıyı bile buldu, getirdi... Muhit dergisinde Bedri Rahmi'nin bile adlarını unuttuğu birkaç şiiri bulup çıkarttığı günün akşamı nasıl da çocuklar gibi sevinmiştik!..

Hayat arkadaşım, otuz yıllık eşim Hüget'in bu çalışmamın her evresinde emeği vardır. Bence en önemli katkısı geliştirdiği "ev kompüteri programı" içerisindeki "Alfabetik yazı kartoteksi" kurup, kolaylık sağlaması olmuştur. Çift yazılar olayını böylece yakaladık. Kitaplık çalışmalarında da yer alan eşim, yoğun dikkati, keskin zekâsı, kıymetli belleği, tükenmez enerjisiyle her zaman yanımda, yanıbaşımda, canımın çekirdeğinde, gözümün bebeğinde olmuştur. O olmasaydı, ben olmazdım.

Babamla beni daima eşlerimiz derleyip düzenlemiş, yuğmuş yıkamış, aklamış paklamış, adam etmişlerdir. Daima onların engin sevgi ve anlayışına sığınıp tövbekâr olmuşuzdur. Eren Hanıma yakışan bir gelin oldu Fransız Kanadalısı Hüget Gelin...

Bu merhalenin de alınmasıyla, geriye aşılacak üç konak kaldı:

– Eren-Bedri Rahmi mektuplaşması;

"Aşk Mektupları"
– Bedri Rahmi'ye yazılan mektuplar;
"Dost Mektupları"
– Bedri Rahmi'nin,
"Gün-Gün-Gün" adını verdiği anılan.

Bu sorumlulukların yanında bir de Sabahattin Amcama karşı bir görevim var... Yapıtlarına sahip çıkmak istiyorum. Babamın yazılarını nasıl iğneyle kuyu kazarcasına toparladıysam, onunkileri de toparlayacağım. Yunus Emre Yılında Sabahattin Amcamdan kimsecikler söz etmiyorsa bu biraz da kendi kabahatimizdendir.

Sabahattin Eyuboğlu babamın tadını çıkarttığı bir ağabeydi. Onun değil bir sözü, bir bakışı babama yeterdi... Sabahattin Amcam da güme gidecek adam değildir.

Sabahattin Amcam her açıdan babamın üniversitesi olmuştur. Onun da gelecek nesillere ulaşacağını adımın Mehmet olduğunu bildiğim gibi biliyorum. Eserlerinin tümünü derleyeceğim. İki kardeşin aynı konuyla ilgili yazılarını birarada yayınlayacağım. Adını bile buldum şimdiden: "İkisi Birden"...

Son olarak Almanya'ya Fakir Baykurt'a seslenmek istiyorum. Yeni Ufuklar'da 1975'de yayınlanan yazısını bana Vedat Günyol Hocam buldu... 18 Nisan 1991 sabahı okudum. Ne diyeyim?.. Aklımı kaçırıyordum okurken... Nasıl da tadını çıkartmış babamın? Nasıl da sevmiş?... Günlerce allak bullak oldum. Kıskandım. Ağladım. Çok duygulandım. Şu anda da hâkim olamıyorum kendime. Ellerin dert görmesin Fakir Baykurt. Dilerim Allahtan ömründe Bedri Rahmi'yi sevdiğin gibi seni seven dostların olur.

Mehmet EYUBOĞLU
23 Nisan 1991

Bedri Rahmi Eyuboğlu Sk. No: 10
Kalamış - Kadıköy, 81030
İSTANBUL

BİRİNCİ BÖLÜM

BU ANADOLU VAR YA...
(Anadolu ve İstanbul Yazıları)

BEYAZIT'IN KAHVELERİ

Bir omuzunda muhteşem bir Zeiss dürbünü, ötekinde adesesi bilmem kaç beygir kuvvetinde bir fotoğraf makinesi sallanan, saçları derisinin renginde, gözleri adım başı yepyeni bir fotoğraf alan bir seyyah gibi Beyazıt Camiinin avlusundan geçiyoruz.

Bu avlu bir âlemdir. Fakat bize ağaç, bize yaprak, bize mosmor bir yığın kanat sesi, nargile tokurtusu, bir S harfinden daha güzel kıvrılmasını bilen, yeşil fidanların bir ucundan girip ötekinden çıkan, yine yeşil parmaklıklar lâzım.

Avludan çıkar çıkmaz önümüze gelen kahvede oturuyoruz. Bloklarımızda namütenahi kâğıt var. Ceplerimiz yerli mürekkebinden tutun da çini mürekkebine kadar renk renk şişelerle dolu. Her boydan yontulmuş kalemlerimiz var. Yüz paralık fırçalarımızı kahvemizle gelen suya banıyoruz.. Karşımızdaki iskemlede uyuyan bir adamı çiziyoruz. Bir aralık eli olgun bir meyve gibi hasır iskemlenin üstüne düşüyor, kendi elinin gürültüsünden olacak, adam uyandı... Burada uyuyanları bazen de çınardan dökülen garip bir teneke gürültüsü

uyandırır, kahveciye sormadan bu garip gürültünün hikmetini kestiriyoruz! Babayiğit çınarın dalları arasında istasyon kuran güvercinler bazen kahve sakinlerinin şapkalarına imza atarlarmış! "Gökten gelen her şey kutsîdir" diyen edibin kulakları çınlasın! İşte teneke gürültüsünden havalanan güvercinler bol bir yaz yağmuru gibi beyaz taşların üzerine benekliyorlar.

Güvercinlere yem veriyorlar: kanat sesi âşıkları yol boyunca bekleşe dursunlar yeşil kahvenin kalbi nargile tokurtusu halinde çarpıyor ve biz taze yeşil yaprakların arasından süzülen bir ışıkla sarhoş çiziyoruz. Bloklarımızda namütenahi sandığımız kâğıtlar çoktan tükendi, kâğıt dileniyoruz.

Mon Parnasse'ın elâ gözlü kahvelerine hasret çeken, "Kupol"ün kırmızı fesli Arabı rüyasına giren, "Dome"da ayak üstü olsun bir "demi" almaya susayan genç sanatkâr; gel bu sevdadan vazgeç de seninle Beyazıt kâhvelerine gidelim.

YENİ ADAM – Kasım 1934

BU ACIKLI BİR HİKÂYEDİR

D grubunun dördüncu sergisi Saray Sineması yanındaki Galatasaraylılar Kulübünde açılmıştı. Sergiye girmek için muazzam bir apartman kapısı geçmek lâzımdı. Bu kapının camları üzerine sergi kataloglarından birkaç tane yapıştırmıştık. Bir gün kapıcı tarafından yana yana arandığımızı öğrendik. Kapıcı garip bir telâşla:

– Efendi, dedi, bu kapının üzerindeki resimleri derhal kaldırın.

Bizim şaşırdığımızı görünce, ilâve etti:

– Burada aile oturuyor.

Beraber kapının önüne indik. Apartmanda oturanların ahlâkını bozacağından korkulan şey, D grubunun minnacık kataloğundaki yine minnacık bir Nü'sünü işaret ederek:

– İşte, dedi, siz kaldırmazsanız, ben kaldırmaya mecburum.

Avuç içi kadar kataloğumuzu ikiye böldük ve bu suretle apartman sakinlerinin ahlâkını büyük bir tehlikeden kurtardığımızı sandık. Fakat tam sergi karşısındaki kahvelerden birinde otururken, arkadaşlara bu hazin hikâyeyi anlatıyorduk. O aralık, aynı apartmanın kapısı

üzerinde iki insan büyüklüğünde ve korkunç bir şekilde, çıplak bir Amerikalı şehvet yıldızının benekli kocaman baldırlarının sallandığını gördüm.

YENİ ADAM – Ocak 1935

BİR İKİ SÖZ: ADSIZ SANATKÂRLAR

Onların ceviz ağacından yontulmuş paletleri, tavus kuyruğundan veya samurdan çekilmiş fırçaları yoktur. Hollanda boyalarının Alman boyalarından kaç saat sonra kararacağını düşünmezler bile, Da Vinci'nin resim hakkında yazdığı iki muazzam ciltlik kitabı okumamışlardır.

Onlar güneşin neresinden içeri gireceğini şaşırdığı adsız kahvelerde doğarlar ve bit pazarlarında sürünürler. Sandal bedestenindeki müzayede ile yapılan satışlara iştirâk edemezler. Camları sinek tersi doludur ve çoğunun çerçevesi yoktur.

Kapalıçarşı'yı gezen ve İstanbul'a kadar geldiğini en bâriz motiflerle Şikago'daki arkadaşlarına göstermek isteyen seyyahlara, halisüddem Acem veya Türk minyatürü diye illustrasyonun Noel nüshasından çıkarılmış renkli baskılar satılır. Alanların da satanların da iki üç adım ötede ayak değmemiş bir orman kadar taze yerli bir sanattan haberleri yoktur.

Bu ayak değmemiş orman, yerli Türk resmidir... Kuytu kenar mahallelerindeki kahvelere gidin, onlan bulursunuz. Eğer bir lâhza için

kafanızdan sinemaların ve romanların doldurduğu edebiyatı bol ve tatsız "canlı tabloları!" atarsanız, onları, o kahve resimlerini halk türkülerimiz kadar saf ve cana yakın bulacaksınız...

Halk türkülerimizi yazanlar, besteleyenler gibi onlar da adsız ve iddiasızdırlar... O resimleri hatır için yaparlar. Bazen kahve sahibi onlara boya alır, bazen onu bu sıkıntıdan bile kurtaran, ondan yalnız boş duvarlarına zevk için resim yapmak isteyenler çıkar.

Ve bir kahvenin dört duvarı çeşit çeşit kompozisyonlarla dolar. Bu şekiller kahve sakinlerinin candan tenkitlerine uğrar.... Ve hepsi bu şekillerle senlibenli olurlar...

Muayyen mevzuları vardır: Ya efeler kız oynatır, yahut hazreti İsmail hikâyesi beş on armonide tekerrür eder... Hepsinde elle tutulacak bir hale gelen bir safiyet ve sadelik vardır. Yalnız bu safiyet çinilerimiz ve kilimlerimizdeki işçiliğe nispeten çok çocuk kalmış, bilhassa çinilerimizin eriştiği kemal devrini hiç bulamamışlardır.

Fransa'da halk resmini, bu resimlerdeki keşif safdilliği alıp çok ileriye, ta birinci sınıf sanatkârların sırasına kadar götüren Douvanier Rousseau kırkından sonra resme başlayan bir gümrükçüdür. Fransa'da resim sergilerini gezenler, Cezanne, Picasso ve Matisse kadar Rousseau'nun tesirini görebilirler...

Safiyet ve sadelik yeni resmin en doğru ve en güzel tarafıdır... Halk resimlerinde de safiyetten başka bir şey yoktur. Klasikler birer Al-

lah olmaya yeltenmişlerdi. Onlar bulutlar arasında oturan ilâhi mahlûklardı... Yeni resim onları göklerinden indireli epeyi oluyor. Yeni resim Tophane ve Edirnekapı kahvelerini süsleyen halk resimleriyle bağdaş kurup senlibenli konuşuyor.

TAN – 21 Mayıs 1935

KÖPRÜ

Dünyanın her tarafında köprü ve halk arasında köprülere karşı bir sempati vardır. Köprülerin daima arkalarında dedikodulu bir mazi uzar. Önlerinde her zaman için yerlerini alacak adsız bir rakip vardır. Her dubası delinen, çimentosu aşınan köprü dubası çok daha geç delinen, çimentosu çok daha ağır eskiyen "modern" rakibinden korktuğu için sarsılır.

Dünyanın her tarafında köprü ve her köprünün bir ismi vardır. Bizim Galata Köprüsünün isminden başka bir de altı vardır ve bizim köprü altı bir âlemdir.

Romancılarımız en koyu sefaletle çarpışan kahramanlarını Tokatlıyan'dan çıkarır köprü altına yerleştirirler!.. Köprü altı geceleri roman kahramanlarını barındırır... Gündüzleri asfalttan başı dönen âşıklara loş ve deniz kokan bekleme salonlarını açar. Bu loş ve serin salonların altında Haliç'in denizliğini unutmuş, uslu suyu çalkanır, tavanından tramvay tekerleklerinin homurtusu sızar.

İstanbul'un nabzı köprü altında çarpar.

Güneşten, sudan, renkten ve korkudan daha büyük bir hisse almak için Boğaz'da ve

Adalarda oturanlar sabah ve akşam üstleri burada karıncalaşırlar ve iri bir çikolata parçasına üşüşürcesine vapurlara hücum ederler.

Haliç tarafında oturanların yüzlerine, kasvet pullaşıp yapışmıştır. Haliç onların yüzüne bir parça renk, bir parça sıhhat vermek için güneşlerin en güzeline batarken yalvarır... Haliç'in üstünde batan güneş, mavnaların bataklıkta yüzen ağdalı manda sürüsünden, esrarlı kara fildişi bir ada yontar.

Yemiş iskelesinin sıska cılız bir kedi gibi can veren kirli evlerini, dükkânlarını, renk renk bulutlarla kapatır, gizler... Haliç'i onlardan kurtarmaya çalışır.

Allahın bin bir itina ile İstanbul ile Beyoğlu arasında serdiği Haliç'i, âdemoğulları çirkinleştirmek için ellerinden geldiği kadar çalışmışlar ve coğrafya kitaplarının Altın Boynuz yapıp İstanbul'un başına taktığı Haliç'i iğrenç bir çöp tenekesi yapmışlardır.

Asıl Haliç'i köprüden güneş doğarken ve batarken seyretmek lâzım.. Birkaç Fransızın cilt cilt kitaplar yazmalarına rağmen Haliç "banal" olmamıştır. Onun kapkara vapurları, pervanelerinden bacalarına kadar kara giyinmeye ve çöp tenekesi olan Haliç'in matemini tutmaya ahdettikçe ve kirli suları güneş batarken bir masal diyarı kadar güzelleştikçe, köprünün üstünde ve altında ona hayran bakakalanlar olacak.

Köprü altında Haliç'i seyre dalanları, onun etrafını kirleten kasvet dolu evleri, dükkânları kökünden söküp yerine iki tarafı ağaç-

larla süslü temiz bulvarlar, kesme şeker kadar beyaz evlerle süsleye dursunlar, köprümüze gelelim..

Üstünden dünyanın en beyaz, en dolgun bulutları ve altından suların en mesudu akan köprümüzün bir gün aklına esse de dubalarını kuma çivileyen zincirlerini koparsa ve şöyle Marmara'ya doğru bir açılsa, köprümüz Marmara açıklarında demir atsa, Adaları kıskandıracak bir ada olurdu, yahut bu sevdadan vazgeçip de açık denizlere açılsa en yaman transatlantikleri imrendirecek bütün konforu havi bir deniz ejderi kesilirdi... O zaman köprü altındaki meyveciler meyvelerini bir kat daha ateş pahasına satarlardı. Köprümüzün, çifte çifte berberleri, kahveleri, lokantaları, köftecileri, en muazzam pakboların çarşısına taş çıkarır, bin bir çeşit yolcusu arasında bu lokantalarda yemek yiyenleri tedavi edecek elbette bir doktor çıkar ve elbette bu kadar insan için de köprümüzü karaya oturtmayacak bir kaptan dümene geçerdi.

TAN – 31 Mayıs 1935

MİNYATÜR BAHÇELERİNDE

Benim bol yaz yağmurlarından biriyle yıkanmış göklerden mavi bir atım var. Ben bu atı minyatür bahçelerinden birinde buldum. Atımın minicik beneklerle süslü bir boynu ve karanfil kokan gözleri var. Çini mürekkebinden siyah eğerinde beni çok uzak memleketlere yormadan, yorulmadan götürecek vaatler dolu, sağrısında masal sultanlarından birisini kaçıracak cesaret ve rahat bir yer var.

Ben bu atı Türk minyatürlerinden birinde buldum. Nazlı bir fidanın bir çift yeşil göz büyüklüğündeki yapraklarına uzanıyordu. Kendisine hayran bakakaldığımı görünce mavi at bana:

– Bak!.. dedi. Senin yaptığın resimlerdeki atların ayakları altındaki otlar ve çiçekler ezilir. Halbuki benim ayaklarımın altındaki otlar dipdiri duruyorlar. Çünkü ben onları ezecek kadar ağır ve aptal değilim. Senin yaptığın atlar inadına aptal ve ağır. Senin atlarının mideleri, barsakları ve kurşun kadar ağır ayakları var. Elbette o ayakların altında ot ve çiçek yaşamaz. Sen o kadar "Canlı", yani midesi ve amudu-fıkarîsinde bir sürü kemik olan atlar

yapmaktan vazgeç. Vazgeç de ben seni minyatür bahçelerine götüreyim. Ve mavi at beni minyatür bahçelerine götürdü... Ben orada dünyanın hiçbir bahçesinde açmayan çiçekler, güneşi son damlasına kadar kana kana içen dereler, insanın içini alıp kaçan ceylanlar gördüm.

Her şeyin çiçekleştiği bu bahçelerde kadınlar ve erkekler de vardı... Kadınları kınalı parmaklarından tanırım. Evkaf müzesinin bahçesindeki havuzdan daha güzel bir havuzda yıkanan çırılçıplak kadınlara baktığımı gören mavi at kulağıma eğildi ve:

– Tintoretto'nun Louvre'daki "Suzanne au bain"ne yalnız gözlerinin şehvetiyle bakmıyorsun... İtiraf et.. dedi. Ve kızardığımı görünce ilâve etti:

– Bak!... dedi. Minyatür bahçelerinde çırılçıplak dolaşan kadınlar senden utanmıyorlar... Onlar senin kendilerine çiçeklere bakan gözlerinle baktığını, biliyorlar... Onlar bu masum renk ve koku senfonisine bir çiçekten fazla bir şey ilâve etmediklerini biliyorlar...

Mavi atımın hakkı vardı. Ben o günden sonra dünyanın en güzel bir kelimesi olduğuna inandığım "can" kelimesiyle yapıldığı halde "Canlı" tabirinden nefret etmeye başladım.

TAN – 2 Temmuz 1935

PINARBAŞI VE BİR AHLAK DERSİ

Çocukluğum Anadolu'nun ağacı, suyu bol ve yolları sarı gül kokan ufak şehirlerinde geçti. Bu sarı gül kokan yollardan bir tanesi beni "Pınarbaşı"na götürüyor. Pınarbaşı bütün çocukluğumu ses, koku ve renkle dolduran ve zaman geçtikçe başımın içindeki masal dekorlarına karışan bir yerdir.

Sarp, yalçın bir dağın ortasında, üç dört yüz metre derinliğinde ve bir o kadar da geniş bir yer, oyuk. Bu çukurun içini salkım söğütlerle döşeyin, en esrarlı köşelerine mağaralar ve ortasına üç adam boyu derinliğinde, berrak, ama müthiş berrak tabii havuzlar koyun. İşte benim çocukluğumun su kokan, yonca kokan ve çın çın çınlayan Pınarbaşısı.

Biz yalınayak, başıkabak Anadolu çocukları o yaşta heyecanlarımızı sinemalardan, stadyumlardan satın almazdık. Bizim ne bir rüya hızıyla uçup giden bisikletlerimiz, ne de bilmem ne marka mızıkalarımız vardı. Bir söğüt ağacından kestiğimiz dallara cins bir kısrağa binercesine biner, koşturur ve yine söğüt ağacından düdükler yapardık. Ve sarı gül kokan yollarda söğüt ağacından kesilmiş atlarımızla Pınarbaşı'na koşardık.

Pınarbaşı'nda arzu, iştaha dolu gözlerle bol ve temiz bir suyun dolup boşaldığı havuzlardan birisine baktığımı hatırlıyorum. Yüzme bilmiyordum. Zaten içimizde yüzme bilen hemen hemen yok gibiydi. Yalnız bizden bir parça büyük bir çocuğun bu canım havuzlardan birisinde yüzdüğünü gördüm.

– Bakın. Şimdi bir kurbağa gibi yüzeceğim deyip bütün kuvvetiyle beraber atladığı halde bulandıramadığı sularda, bir lastik yumuşaklığıyla yüzüyordu.

O aralık ben de onun gibi o canım kadar sevdiğim sularda yüzebilmek için neler feda etmezdim?..

Pınarbaşı'na, berrak suda yüzen çocuğa arzu dolu gözlerle bakan çocukluğuma bin bir hasret yollarken düşünüyorum: Medeniyet Anadolu'nun ne tarafına giderse gitsin onu özleyen, kucaklayan, bir kanaatim var. Fakat medeniyet denilen hadise sarı gül kokan yollarına tramvay rayı döşeyip Pınarbaşı'na kadar gittiyse yanarım!.. Sesin, rengin ve kokunun köşe kapmaca oynadığı o yerde, iri kulaklı oparlörlerin anırmasına, inşallah müsaade etmemişlerdir. Medeniyet dedim de aklıma geldi: Size bir hikâye anlatacağım:

Bizim çocukluğumuz, söğüt ağacından düdük yontmakla geçerken bir gün ele avuca sığmayan bir arkadaşın narına yandık. Şöyle ki: Bu arkadaşı babası civar köylerden birisinde bulunan büyük bir değirmene götürmüştü. Bu değirmencinin çok büyük bir meyve bahçesi ve

bu bahçede arkadaşların anlattığına göre dünyanın en iri meyveleri vardı. Bahçenin duvarları yoktu: Ve biz, bu yoksuzluğun narına yandık. Üç arkadaş bir sabah yola çıktık. Cepleri en çok meyve alabilecek elbiselerimizi giyinmiştik. Rüyamıza kadar giren bu bahçeden elma çalmaya gidiyorduk!. Ceplerimizi kocaman elmalarla doldurmuş, ağırlıktan kurtulan dalların esnemesini seyrediyorduk. Ağaçların arasında bizim yaşta, bizim boyda, fakat bizimle mukayese kabul etmeyecek kadar temiz giyinmiş; kısa lacivert pantolonlu, beyaz ipek gömlekli bir çocuk peyda oldu... Arkadaşlarıma baktım. Hepsi oldukları yerde çivilenip kalmışlardı. Bu temiz elbiseli çocuğu hepimiz hayal meyal tanıyorduk. Değirmen sahibinin İstanbul'da bir kolejde okuyan kıymetli çocuğuydu. Tatili burada geçirmeye geliyorlardı. Neyse, ipek gömlekli çocuk bir bize, bir de gebe ceplerimize baktı ve sonra bize küfretmek zahmetine girmeden meyvesiz elma dallarından bir tanesini yakalayarak bize üçümüzün de yüreğine kadar işleyen şu sözleri söyledi:

– Çocuklar! Bu dal gelecek sene yine meyve verecek! Fakat sizin yaptığınız bu kötü hareket hiçbir vakit unutulmayacak.

Arkadaşlardan birisi, kolejde hâl ve hareketten tam numara aldığı muhakkak olan güzel elbiseli çocuğun bu ağır sözlerine dayanamamış, ağlamaya başlamıştı. Asıl bizi baştan çıkaran da, cebinden elmaları çıkarıp ağacın dibine bırakıyordu. Hepimiz elmaları çıkardık. Güzel elbiseli çocuğun bizi affetmesini bekli-

yorduk. O bizi çok acı bir tebessümle son bir defa süzdü, sonra hiçbir şey söylemeden geçip gitti.

Onun son sözü senelerce kulağımda çınladı: "Hiçbir vakit unutulmayacak!" Fakat kolejde hâl ve hareketten tam numara alan güzel elbiseli çocuk yanılıyordu. Çünkü bu hikâyeden tam on sene sonra ona İstanbul'da rastgelmiş ve tesadüf, ikimizin de aynı pansiyonda kalmamızı istemişti. Bize ahlak dersi veren kolejli çocuk müthiş değişmişti. Şöyle ki: Beraber yemek yiyorduk, birden masadan kalktı. Yukarı odasına çıktı. Bir dakika sonra elinde gümüş bir çatalla indi; çatalı bana uzatarak:

– Smokinimin cebinde unutmuşum! Monşer şuraya bak. Halis gümüş. Sonra antika, dedi.

Ben ne münasebetle smokinin cebinde unuttuğunu, sorduğum zaman kolej mezunu şen bir kahkaha salıverdi:

– Monşer! dedi, akşam ....'larda ziyafete davetliydik. Bütün arkadaşlar bir şey aşırdılar. Ben de bunu yakalayabildim.

TAN – 27 Temmuz 1935

BÜYÜKADA'YA GİDELİM!

İstanbul'u coğrafya, tarih kitaplarında değil de "Piyerloti"nin gül rengi gözlükleri arkasından görüp seven bir Fransız arkadaşla Büyükada'ya gidiyoruz. Ona Paris'te ben Adalardan uzun uzadıya bahsetmiş, Adaları Acem minyatürlerinden çalınmış bahçeler, gökler ve gözleri ceylan gözlerinden hiç de aşağı kalmayan sempatik eşeklerle süslemiştim. Adaları gökten Marmara'ya damlayan iri birkaç zümrüt damlasına benzetmiştim. Ve arkadaşım birkaç muharrir ve ressamın yardımı ile bu iri zümrüt damlalarını "Engr 1"in biraz fazla şişman ve gözleri kuvvetli bir içki kadar insanı sarhoş eden kadınlarıyla iskân etmişti. Nihayet bu rüyalar beldesine beraber gidiyorduk. Ve hatırı sayılır bir sıkıntı da cepleri kurşun dolu bir adamın sıkıntısız halinde içime asılıyordu. Bu ağırlık iki şeyden geliyordu. Evvelâ: Adaları ona lüzumundan fazla methetmiştim. Bilhassa Büyükada'yı elâ gözlü eşeklerinin eğerlerine varana kadar ballandıra ballandıra anlatmıştım. Şimdi misafirine önce evini, evinin bahçesindeki ağaçları metheden bir ev sahibinin onun kendisine çok aziz olan bu şeylere lâkayt kalacağından korkacağı korku ile

korkuyordum, kendi kendime Adanın en basit bir plânını yapıyordum: Çamlar, beyaz evler, ceylan gözlü eşekler eşittir Ada.

Halbuki Fransız arkadaşım kendisine Piyerloti'nin vaadettiği şeyleri İstanbul'da bulamayınca bir hayli üzülmüş ve iştahını Adalara saklamıştı, içimi sıkan ikinci şey de Büyükada'ya ikide bir "Principo" demek ve işitmek mecburiyeti idi.. Biz onların Pari'sinin kuyruğuna ufacık bir S takıp Paris diyorduk, onlar Büyükada'ya Principo diyorlardı. Bu ismin nereden gelip Büyükada'ya musallat olduğunu bilmiyor ve bu kelimeye fena halde sinirleniyordum... Nihayet vapur kalktı! Bereket versin günlerden İstanbul'un en güzel bir günü ve saat güzel bir sabahın yedisiydi, yani İstanbul şehri şirini uyanalı çok olmamıştı. Sarayburnu'nun üstünde rüya artıkları ve önde renk renk, çeşit çeşit bir baca koleksiyonu vardı.

Karadeniz'den Marmara'nın cılız, renksiz damarlarına dökülen dinç bir su, vapurumuz altında olgun bir karpuz gibi kütürdeyerek yarılıyordu.

Vapur Haydarpaşa'ya uğradı, Fransız arkadaşım, bu büyük binanın ne işe yaradığını sordu:

– Ankara'ya buradan gidilir dedim.

Ve onun bütün kuvvetiyle Adaların üzerine abanan dikkatini bir başka tarafa çekmek için bu sefer ona Ankara'yı methetmeye başlamıştım.

– Tasavvur et! diyordum; yepyeni bir şehir.

Yirminci asrın bütün nimetlerinden istifade eden bir mimari.

Arkadaşın dikkati bala yapışan sinek gibi Adalara saplanıp kalmıştı. Bir aralık benim kendisini başka bir diyara götürmeye çalıştığımı görünce, gülerek:

– Sen, dedi; saatlerce aradığı bir parçayı bulup gramofona koyduktan sonra, onu dinleyeceği yerde bir başka plak aramaya başlayan dalgın adamlara benziyorsun.. Adalara gidiyoruz, ceylan gözlü dilberler görmeye gidiyoruz.

– Plak hikâyesinde haklısın. Belki Behzad'ın bahçelerini de bulacağız. Fakat, ceylan gözlü dilberlere gelince!.. Ben sana eşeklerden bahsetmiştim.. Ve onları bulacağımızı garanti ediyorum... Derken göründü Talas'ın bağları! Adalar geçit resmine başladılar. Vapur doğrudan doğruya Büyükada'ya gittiği için arkadaşım merakını onlar üzerinde tamamıyla harcayamamış ve kulağının ucundan ayak parmaklarına kadar tecessüs kesilerek Büyükada'ya düşmüştü...

Arkadaşımın ilk inkisar-ı hayali, iskelede oldu. İskele boyunca onun başının içinde yerleşen dilberlerin yarısı boyunda ve kaşları Jakond'un kaşları kadar yok olan ufak tefek midinet satıcı kızlar kırıtarak dolaşıyorlardı... İskeleden çıkar çıkmaz da minyatür bahçeleri yerine önüne muntazam bir asfalt yol çıkmıştı. Köşedeki gazinolarda gözleri hiç de ceylan gözüne benzemeyen dilberler vardı... İlerledik. Ve

sakız kadar beyaz villaların birisi önünde arkadaşım:

– Dostum, diyordu... Biz yanlışlıkla Nis'e gelmişiz!

– Yoo!. dedim. Nis'ten bir parça daha güzel bir yere geldik. Fakat kabahat bende. Ben sana adayı bu kadar methetmemeliydim. Ne tuhaf, insanlar ekseriya bir başkasının fazla methettiği şeyi sevemez oluyorlar. Adanın güzelliğini keşfetmek zevkini sana bırakmalıydım. Seni bir gün habersizce Adaya getirsem, sen onu çok garip dekorlar ve mahlûklarla süslemeye vakit bulamayacak, olduğu gibi kabul edecektin.

Arkadaşım boynunu büktü.

"İstanbul minarelerinde ezan okuyan mavi sakallı müezzinlerin" de yerinde yeller estiğini görünce, o boynunu gene böyle bükmüştü. Fakat köşe başından çılgın kahkahalar atarak, dört nala bize doğru gelen eşekli bir kafile görününce, arkadaşımın yüzü güldü ve içini çekerek:

– Neyse! dedi. İşte Nis'e benzemeyen bir köşe!..

Ufak zillerin yaygarası, eşek süvarilerinin asfalta dökülecek kadar sarkan, ütüsü bozulmuş pantolonları, iriyarı bir bayanın çorabı ile fazla yukarı sıyrılan etekleri arasında kalan bir parça, ömründe hiç eşek görmediğini zannettiğim arkadaşımın müthiş hoşuna gitmişti. Biz de derhal iki eşek kiraladık. Eşeklerden bir tanesi beyazdı. Eğer takımı kırmızı. Gemi ve bütün kayışları işlemeli idi. Kara gözlerinden

sonsuz bir tevekkül akan kırmızı eğerli beyaz eşeği Fransız arkadaşıma takdim ettim. Beyaz eşeği boynundan öptü. Ve yola koyulduk. Deniz, adım başı yolumuzun önüne çıkıyor ve masmavi bir Kütahya çinisi gibi çamların arasında parçalanıp dökülüyordu. Beyaz eşeğin kırmızı eğerinden ve bu kuvvetli mavi yeşil armonisinden sarhoş olan arkadaşım bir aralık çamlara ve denize bakarak:

– Şimdi Türk çinilerindeki mavi ve yeşillerin hikmetini anlıyorum. Ve karşı sırtlardan birinde kaybolan renkli bir eşek kafilesini göstererek:

– Evlerine "Mimoza" veya otellerine "İsplandit" adını takanlar ne kadar uğraşırsa uğraşsınlar Adanın çamları bu kadar yeşil, denizi bu kadar mavi ve eşekleri bu kadar cana yakın oldukça o her zaman bir Acem minyatürü kadar güzel kalacak, diyordu.

Eşekler, daha doğrusu eşekçiler, bizi Dil'e götürmüşlerdi. Önümüzde azgın bir ressam paleti kadar renkli bir plaj yıkanıyordu, plaja müthiş bir rağbet vardı... Plajın üstündeki kahvelerden birine oturduk. Heybeliada karşımızda, kenanndan bir parça kesilmiş bir kavun gibi yüzüyordu. Yanımızdaki masalar yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. Etrafımızda hemen hemen herkesin Fransızca konuştuğunu gören arkadaşım hayretle:

– Ne tuhaf, dedi; İstanbul'da Fransızca konuşulmayan bir yer yok mudur?..

– Olmaz olur mu, dedim... Beyoğlu'nun

birçok taraflarında yalnız Rumca konuşurlar, Ortaköy'de, Hasköy'de oturanlar İspanyolca konuşurlar.

– Eee... Türkçe nerelerde konuşulur?..

– Şehzadebaşı, Fatih, Edirnekapı civarında...

Arkadaşım kendisini bir gün o civarlara götürmemi rica ederken, iki adım ötede burnundan konuşan bir gramofon "Karyoka"yı kıvırmaya başlamıştı. Masa komşularımız bu ilâhi musiki ile coşmuş ve bütün azalanyla burnundan şarkı söyleyen gramofona yardıma girişiyorlardı. Komşularımızdan çoluklu çocuklu bir aile muhteşem bir sofra hazırlamaya başladılar. Ve bir parça sonra kocaman bir rakı şişesi masanın ortasında yer aldı ve rüzgârın binbir müşkülatla koparıp bize kadar getirdiği yemyeşil bir yosun kokusunu bu kocaman şişe sırtlayıp götürmüştü... Arkadaşım bu garip kokulu içki hakkında izahat istedi.

– Bu içki, dedim, Fransa'da şarap ne kadar içilirse, bizde o kadar harcanır. Bizim dinimiz kurulurken şarap icat edilmişti. Ve peygamberimiz şarabı menetti. Fakat rakı ondan çok sonra icat edildiği için yakayı kurtarmıştı!

– Şaraptan ne farkı vardır?

– Şarap içen adam güzel konuşur. Rakı içen adam da evvelâ güzel konuşur. Fakat ikinci kadehte şarkı söylemeye başlar ve üçüncü kadehte üstünü başını kirletir.

İzahatım arkadaşımı tatmin etmemişti. Ufak bir şişe rakı ısmarladık... Arkadaşım rakı-

yı evvelâ bir parça kuvvetli, sonra harikulade buldu, birkaç kadeh rakıdan sonra çamları daha yeşil, denizi daha mavi ve "Karyoka"yı daha kıvrak bulmaya başlarken kahveden çıktık.

Süt kadar beyaz bir akşam, çirkin isimli villalarını bir kat daha güzelleştirirken, Adadan ayrıldık. Arkadaşım bir parça sarhoş olmuştu. Berrak, durgun bir akşam onun sarhoşluğuna birkaç kadeh daha ilâve ediyor ve arkadaşım bana Baudelaire'den yüksek sesle mısralar söylüyordu. Bir aralık vapurun ön taraflarından ikimizin çok sevdiğimiz bir melodi yükseldi, "Macar Rapsodisi"ni çalıyorlardı. Gramofonunu cıgara tabakası gibi yanında taşıyan bir meraklı bu güzel parça ile akşamı bütün vapur yolcularına daha lezzetle tattırıyordu...

Vapur bütün Adalara uğradı. Ve hepsinden günlerini son damlasına kadar kana kana içip tüketen ve gözlerinden tatmin edilmiş insanların yorgun saadeti taşan insan kümeleri aldı.

Fransız arkadaşım çoktan pembe gözlüklerini takmış, ortalığı gül, gülistan görüyordu. Bir aralık gözleri vapurun bacasından büyük bir iştah ile buram buram çıkan ve akşamın beyazlığını açmadan bulandıran dumanlara takıldı ve bir müddet dalgın dumanlara bakakaldı. Ona ne düşündüğünü sordum:

– Senin bana anlattığın ve benim de ilâvelerle süslediğim Adalara herhalde bacasından

bu kadar bol ve küstah bir duman salıveren vapurlarla gidilmediğini düşünüyorum... Suya daha çok değen, suyu daha çok tadan, bir balık kadar rahat yüzen sandallar düşünüyorum.

Ben ona su kokan sandalları ve muhayyilesinin alamayacağı daha birçok güzellikleri görebilmesi için İstanbul'a biraz geç geldiğini söylüyor ve ona "Lâle Devri"ni anlatıyordum...

TAN – 28 Temmuz 1935

KOKU

Temizliğin, dilencileri bile sokağa tıraşsız salıvermediği ecnebi diyarlarından birinde bize çok büyük bir misafirperverlik gösteren arkadaşımıza İstanbul'u uzun boylu methettikten sonra, ona gelecek tatili İstanbul'da geçirmesini tavsiye ettik. Arkadaş yüzünü buruşturarak:

– Çok isterdim amma işittiğime göre İstanbul'un sokakları çok fena kokuyormuş! dedi.

Gözümüzde tüten İstanbul için söylenilen bu söz bir şamar küstahlığıyla sinirlerimizin üstünde patlamış ve dağlar denizler aşıp Londra'ya kadar gelen bu kokunun propagandalardan birisi olduğunu ileri sürmüştük. İstanbul sokaklarının fena değil inadına insana eşsiz bir ferahlık veren kokusundan bahsettik. Bu kokuya baharda Boğaz'ı süsleyen erguvan ağaçlarının bütün kırmızılığını, Ada çamlarının bütün reçinesini ve Haliç'in taptaze bir balık kokusuyla Topkapı'nın yemyeşil marullarını ilâveye çalıştık. O arkadaş bilmem Boğaz'dan erguvanlar açtığı zaman geçti mi? Bilmem koca bir baharı bir marula sığdıran Topkapı kahvelerinde oturdu mu? Fakat o arkadaş Beyoğlu'ndan Taksim'e doğru giderken Tokatlıyan'ın önünden geçip mis gibi bir çikolata kokusundan bir yudum alacağı yerde sağ taraftaki kaldırımdan geçti ise yanarım.

Yanarım, çünkü bu kaldırım "Taksim'e giderken sağdaki" beş on metrede bir mide bulandırıcı feci bir koku salıverir. Bu koku ağzı meyhane kokan bir sarhoş gibi yolunuzu keser, içi bozuk yemek dolu bir sefertası gibi başınıza düşer. İstanbul'un en iyi giyinmeye yeltenen bay ve bayanlarının kendi evlerinin bahçesinde imiş gibi dura dinlene dolaştığı bu önemli yola, bir aralık yanınızda veya önünüzde gidenlerden ve bazen de bizzat kendinizden şüphe ederek bakınırsınız. Fakat bu koku esrarengiz olmak sevdasındadır... Ve zannederim dağlar denizler aşıp Londra'ya kadar da gitmenin yolunu bulan aynı kokudur.

Koku mühim bir hadisedir! Koku yüzünden boş kalmaya mahkûm nice evler ve bekâr kalmaya mahkûm nice insanlar vardır! İçimizde bağdaş kurup oturan hatıraların en hoşumuza gideni bir tutam kekik, bir demet çiğdem yahut adını, rengini bilmediğimiz garip, vahşi bir ot kokusu taşıyanıdır.

Bir tren gider. Kimimizin kulağında bir düdük sesi kalır. Kimimizin burnunda bir duman kokusu. Yolculuğun, ayrılığın, hasretin kokusu siner kalır...

Ne "nihayet, bu kubbede kalanın hoşça bir seda" olduğuna inanan şaire çatacağım, ne de İstanbul'u gezip dönenler burnunda bir buhurdan sallasın demeye kalkacağım. Yalnız İstanbul'u görmeye gelenlere bazı iğrenç kokuların musallat olmasına mani olamaz mıyız diyeceğim...

TAN – 1935

GEMİLER

Sahil boyunda büyüyen çocukların eline kâğıt kalem verin, size derhal bir gemi resmi çizer. Kocaman teknesi yirmi beş kuruş büyüklüğünde pencerelerle doludur. Direklerini sabrının yettiği kadar bol bayraklarla süslemiş ve tam direklerin ortasına büyük bir zevkle bir sürü baca yerleştirmiştir. Teknenin pencerelerle dolmayan bir köşesine itina ile vapurun ismini yazmayı unutmamıştır: Bu isim ya "Gülcemal", yahut ta "Yavuz"dur.

Anadolu'nun denizden çok uzak köşelerindeki çocuklar bu bol bacalı ve bayraklı gemiler yerine, defterlerini elifbe, veya kıraat kitaplarından kiraladıkları evler, şimendiferlerle süslerler. Deniz onların ufacık muhayyeleleri içine sığamayacak kadar kocaman bir çayır, gemiler bu çayırda otlayan garip mahlûklardır.

Biz de Karadeniz boyunda varı yoğu "gemiler" olan bir şehirde doğmuştuk. Fakat daha gemileri sevemeyecek kadar çocuktuk ki, talih bizi Anadolu'nun denize hasret çeken bir şehrine götürdü... Orada denizi anamın bize anlattığı masallara, gemileri bu masal kahramanlarına karıştırdık. Uzun kış gecelerimizi "Ağla-

yan Narla Gülen Ayva", "Muradına Nail Olan Dilber", yahut "Dilâlem Çengiz"lerle bölüşürken, anam bize geceleri hiç tasavvur edemeyeceğimiz beyaz bir ışık, "elektrik"le pırıl pırıl yanan ve gündüzleri direklerinde bin bir çeşit bayraklar sallanan "gemiler"i anlatırdı. Anam çok sevdiği gemileri bize de bir o kadar sevdirebilmek için Gülcemal'in ufacık bir saksısından bize kocaman bir gül bahçesi, peynir ekmek satan kulübesinden muazzam bir cadde yapıyor ve bu masal gemisini baştan aşağıya mermerle döşüyordu. Biz bu yüzen gül bahçelerinde hafif bir sallantı ile sarhoş, uyuyorduk.

Günlerden bir gün bol çıngıraklı atları sabırsızca kişneyen, perdeleri dağ rüzgârlarına susamış bir "yaylı" kapımızın önünde durdu. Gidiyorduk! Denize, rüyalarımızı altüst eden "gemiler"e gidiyorduk.

Bol çıngıraklı arabamız Anadolu'nun kekik kokan yollarını aşmıştı. Her dönemeçte:

– İşte deniz!.

diye bizi aldatan ve iri nasırlı parmaklarıyla bize çok uzaklarda, göğün açık yeşil tarlalara karıştığı buğulu ufukları gösteren babacan arabacımıza itimadımız kalmamıştı. Her dikende bir damla yün bırakan koyunlar gibi, her dönemeçte sabrımızdan bir parça bırakarak ve kâh başımızı koparacakmış gibi esen rüzgâra verip, kâh anamıza bize denizin son bir tarifini yapmasını yalvararak, denizi göreceğimiz güne eriştik. Denize yaklaştıkça sarp dağlar yumuşuyor, keçi yolları bol bir yeşillik

içinde kayboluyordu. Arabamız yeni bir dönemeci henüz dönmüştü. Arabacı yerinden zıpladı ve hâlâ kulaklanmda çınlayan bir sesle:

– İşte deniz... Yalanı malanı yok.. Sahici deniz!.

Anamızın yaşaran gözleri... Ve mırıldandığı bir dua bizi karşı dağların arkasında yere serilmiş bir gök parçası gibi uzayan koyu maviliğin deniz olduğuna inandırdı.

Hep bir ağızdan: "İşte deniz!" diye bağırıyor, gülüyor ve sevincimizden ağlıyorduk. Neşemizi babacan arabacının tutturduğu şen bir köy türküsü ve ikide bir büyük bir iştiha ile atların canını yakmadan şaklıyan kamçı sesleri körüklüyordu. Arabamız tatlı bir meyilden inerken arabacımız toz içinde kalan perdeleri ve sırtları terden parıl parıl yanan yağız atlarını gösteriyor ve:

– Allah izin verirse... bütün takımlarla arabayı doğru denize götüreceğim, diyordu.

Karayağız atların denizden çok ürktüğünü ve onları denize sokmak için, çektiği müşkülatı anlatıyordu... Biz ondan yağız atların hareketinde bizi de denize sokması için bir bir dilenirken, deniz gitgide önümüzde büyüyor, genişliyor ve sonra gözlerimizin önüne uçsuz bucaksız deniz, Karadeniz seriliyordu.

Aradan yıllar geçti. Denize, anama, babama, kardeşlerime alıştığım kadar alışmıştım. Deniz kendisine beslediğim hasreti yıkayıp söndürmüş, onun yerine içime tohumlu, daha güç bir arzu aşılamıştı: Seyahat ihtiyacı! Kara-

deniz boyunda gemiler sahile yanaşıp halkla senlibenli olmazlar! Gemiler iskeleden iki üç yüz metre uzakta dururlar. Bu mesafe anamızın bize anlattığı masal gemilerini birkaç sene daha başımızda yaşattı. Gemiler gelirdi. Onları seslerinden tanırdık, gemiler giderdi. Arkalarında yarılmış bir deniz, bir avuç duman bırakıp giderlerdi. Ve ben onların arkasından uzun müddet bakakalır, bir gün beni de alıp uzaklara götürmeleri için şiirler yazardım:

Kocaman geminizde
Bana da avuç içi kadar bir yer verin,
İçimi bir keten gibi dokuyup size vereyim
Hasır masalarınızın üstüne serin
Beni de götürün!

Ve bacaları arzularım kadar büyük ve renkli gemiler, bayrakları arzularımla çırpınan gemiler bir gün sırtlayıp beni götürdüler... Ve bana bütün sevdiğim denizleri, yerleri gösterdiler. Arzularımın hepsi son damlasına kadar tatmin edilmişti. Masal kahramanlarım arasına giren gemiler şimdi boş ve manasız bir tekne gibi Galata'da sallanıp duruyorlar. Onlar şimdi benim için bütün masallarını ezbere bildiğim bir kitap kadar renksiz ve manasız, gözleri yepyeni arzularla dolu insanlarla dolup boşalıyorlar.

TAN – 2 Ağustos 1935

BEYAZIT KAHVELERİ

Beyazıt kahveleri, sırtlarını dağ gibi cami duvarlarına dayamışlardır. Tramvay, otomobil gürültüleri bu duvarlara çarparak geri döner.

– Kolay gelsin!

– Teşekkür ederim.

– Bizim dükkânın fotoğrafını çıkartıyorsunuz galiba?.

– ?..

– Şu sağdaki yeşil bizim dükkânın kapısı değil mi?

– ?.. Ha.. Şu yeşil! Değil! O şu karşıda nargile içen adam olacaktı!..

– Ben de bizim dükkânın resmini alıyorsunuz diye merak etmiştim de. Geçen sene merhum Keleşyan efendi tam üç ay burada bizim dükkânın resmini çıkarttı, daha resim bitmeden müşterisi çıkmıştı. Gözümüzün önünde üç yüz lira verdiler de, Keleşyan efendi razı olmadı. Ama görmeliydiniz! Bizim dükkânın içinde ne var ne yok hepsini olduğu gibi çıkarttı! Bizim dükkânın tabelâsından tutun da içerdeki duvarda asılan merhum pederin kara kalem resmini bile yapmıştı...

Çenesine biraz düşkün masa dostum bana Keleşyan efendinin marifetlerinden bahsede dursun, benim aklım bizden dört beş masa öte de nargilesini tokurdatan yeşil cübbeli bir ihtiyarda idi. "Aman şimdi kalkıp gidecek" diye ödüm kopuyordu ve korktuğum da başıma gelmiş; masa dostumun dükkânının kapısı zannettiği yeşil cübbeli adam kalkıp gitmiş ve bizim resim yarım kalmıştı! Masa komşum acı bir meyve yemiş gibi buruşan yüzümü görünce:

– Merak etmeyin! dedi. Namaza gidiyor. Namazdan sonra gelir, aynı yerde oturur. Tuhaf adamdır. Ben burada dükkân açalı tam 15 sene oluyor. Onun bir defa da başka bir yerde oturduğunu görmedim... Geldiği zaman yerinde başka birisini görürse, başka yerde oturmaz gider... Alışmak kötü şeydir.

– Allah vere de yerini almasalar,

demeye kalmadan yeri de gitti. Yüzleri saçlarının renginde, derileri güneş kokan, kimisinin elinde kocaman dürbünler, kimisinin kolunda kocaman fotoğraf makineleri sarkan renkli bir seyyah kafilesi kahvenin bütün boş iskemlelerini doldurdular.

Derilerinin güneş kokmasına, elbiselerinin gözleri kadar renkli olmasına ve kahvede baygın bir öğle uykusuna dalanları uyandıracak kadar yüksek sesle konuşmalarına rağmen, başımızın üstündeki koca çınar onlara derhal kendi rengini, ıslak, yeşil bir muşamba gibi giydirdi... Mosmor bir yığın kanat sesi, onların da içinden birer parça kapıp havalandı. Onla-

rın da hareketleri yavaş yavaş dönen bir film gibi ağırlaştı. Onlar da Beyazıt kahvelerinden renkli gözlerinde bir yudum uyku ve hiçbir şeyi uzun boylu misafir etmeyen içlerinde çınardan damla damla süzülen gümüş bir gök ağırlığı ile kalkıp gittiler. Onlar gidedursunlar, biz resim yapmakla, fotoğraf çıkartmak arasında hiçbir fark görmeyen masa komşumuza ve onun bitip tükenmek bilmeyen nargilesine gelelim. Onunla, benim fotoğraf çıkarmayıp resim yaptığımı ve bu iki işin ayrı ayrı şeyler olduğunu izah ettikten sonra ahbap olmuştuk. Benim her gün kutumu açıp, masaların biri üzerinde tezgâhı kurduğumu görünce, nerde oturuyorsa derhal nargilesini sırtlıyor ve masa komşuluğumuzu tazeliyordu. Yavaş yavaş resimlerimdeki adamları kapılardan ayırmaya başlamıştı... Yalnız dostluğumuzu tehdit eden bir şey vardı. Durup dinlenmeden tokurdayan nargile sesi yakından, bilhassa çalışan bir adama gök gürültüsü gibi geliyor, üstelik ağdalı bir tömbeki kokusu da, içenden ziyade, bu kokuya hiç alışmamış olan beni sarhoş ediyordu. Bir gün artık dayanamayıp ona sarhoşluğumu itiraf ettim, af diledi ve çekildi. Bu resim meraklısı adamcağızı kırdığıma üzüldüğüm bir gün, o, bu sefer nargilesiz gelip yine yanımdaki masaya oturmuştu. Benim haberim olmadan arkamda, yaptığım resmi seyretmek için toplanan bir çocuk sürüsünü sert birkaç sözle kovarken, çocuklardan bir tanesi kızmış ve:

– Sanki bir şeymiş gibi!.. Öylesini biz de yaparız!..

diyor ve yeni başladığım resimdeki karışık çizgileri seçemeyen bir başka çocuk bana daha ağır bir şey işittirmek için:

– Resim yaptığı yok, eski yazılardan yazıyor, diyordu ve masa dostum Allahtan sabır dilenerek başını sallıyordu. Beyazıt Camiinin Süleymaniye'ye bakan kapısının önünde oturuyorduk... Ben bu son günlerde, bu yaman kapıya âşık olmuştum. Bu kapıdan çıkan bütün insanlarda kapıdaki kadar bir fevkalâdelik buluyordum. Oradan çıkan uzun boylu bir adamı çok daha uzun görüyor, kısa boyluları masal cücelerine benzetiyordum. Hakikaten de o kapıdan öyle adım başı rastlanan adamlar değil de, ekseriya sırtı cübbeli, başında sarıklaşmış bir şapka, elinde tesbih, ağır, fakat korkunç bir surette kendisinden emin adımlar atan adamlar çıkıyordu. Onların içinde peygamberlere en çok benzeyen adamlar vardır.

Bir gün yine o kapıdan ufak tefek, beyaz sakallı, kolunda nane satanlara mahsus camlı bir kutu, üstü başı tertemiz bir adamcağız çıktı. Masa komşum onu görür görmez derhal:

– Vay Hafızım... Nerelerde kaldın! Gel bir kahvemizi iç... diye masasına davet etti. Beyaz sakallı, ufak tefek adamcağız, kutusunu bir iskemleye yerleştirdi ve masa komşumla konuşmaya başladılar... Hafız efendi çok yavaş sesle konuşuyordu. Ne konuştuklarının farkında değildim. Yalnız bir aralık Hafız efendinin yalnız benim masamdan işitilebilecek kadar alçak bir sesle, çok eski bir şarkı söylemeye başladığını duydum. Beyaz sakalı, mütevazi yüzü ve terte-

miz elbisesiyle nane satışına hayret ettiğim bu adamcağızın meğer ne harikulade sesi varmış. Kendisi kadar ufak, fakat pürüzsüz, yanık bir içten kopup gelen bu sesin sahibi meğer ne yaman bir sanatkârmış. Can kulak kesilmiş dinliyordum. Fakat bu hafif ve güzel ses uzun sürmemişti. Beyaz sakallı Hafız:

– Burada bu sesle söylemek lâzım dedi. O nane kutusunu alıp giderken masa komşum:

– Ne ses birader, ne ses. Duydunuz değil mi?

– Evet, harikulade!..

– Harikulade ama para etmiyor ki. Baksana nane satıyor. Ona meşhur Hafız derler, vaktiyle plaklara söylüyordu... Ben ömrümde bu kadar güzel ses dinlemedim.

Kulakları gözlerinden daha terbiyeli olan masa komşumun dağlar kadar hakkı vardı, ben de ömrümde bu kadar güzel ses duymamıştım.

Beyazıt kahvelerinde buna benzer daha nice adsız sanatkârlar gördüm! O içli ve güzel sesini "nane şekeri" satarak saçarken, bir gün masa dostum bana yanımızdaki masalardan birisinde beni hayretten hayrete düşüren olgun bir edebi münakaşa kahramanlarını göstererek:

– Şu ceketi yamalı ihtiyar "Fuzuli"yi ezbere bilir. Onun yanındaki kamburca adam, İstanbul'un en zengin kütüphanesinin sahibidir. Şu ötekinden başka, Türkiye'de Yunus Emre'nin bütün şiirlerini doğru dürüst bilen yoktur. Ge-

çen sene bir delikanlı her Allahın günü onu burada bulur, kahvesini ısmarlar ve "Yunus Emre"den şiirler okutur ve çoklarını defterine yazardı.

Şairlerin ilham perilerine randevu verdikleri Beyazıt kahvelerinde saatler, yalnız namaz vakitlerini göstermek için, nabızlar Tanrıya dua için işler. Şöhret, servet keyiflerine adım başı pusu kurmak için kan ter içinde didişen adamlar, Beyazıt kahvelerinde oturanlara "miskin" derler. Beyazıt kahvelerinde oturanlar da bu kan ter içinde koşuşturan adamlara, nargilelerinde boğulan bir kahkaha ile gülerler. Onlar için Beyazıt kahveleri, güneşe en yakın ve Tanrının en çok sevdiği yerlerden biridir. Bir tarafta eski bir medresenin kubbeleri fıkır fıkır kaynar, irili ufaklı su kabarcıkları halinde kahveleri çerçeveler. Ötede tarih kadar eski, geniş omuzlu ve bol sakallı gürbüz ihtiyarlar oturur.

Beyazıt kahveleri sırtlarını dağ gibi cami duvarlarına dayamışlardır. Tramvay, otomobil gürültüleri bu duvarlara çarpar, geri döner, veyahut yüzlerce güvercinin uğultuları, kanat sesleri arasında boğulur gider.

TAN – 11 Ağustos 1935

İĞDE AĞACI VE DELİ

– Ne kokuyor biliyor musun?..

– Bahar kokuyor...

– Çok toptancısın! Gerçi etrafımızda her şey bahara bir parça katmaya çalışıyor, ıslak kiremitlerin, toprağın da bu koku senfonisinde sesleri var. Fakat daha derin nefes al dostum. Burun deliklerine, rüzgâra daha çok yalvar. Bak sana ne ılık, ne sarı, ne taze bir koku getirecekler. Bu kokuyu şimdiye kadar sezemediğine hayret ediyorum.

Burun deliklerinin şiirini yapan arkadaşımla Kumkapı'dan Beyazıt'a çıkıyorduk. Ben bir türlü onun bana sunmak istediği bu ılık, sarı kokuyu yakalayamıyor ve kötü burun deliklerimden şikâyet ediyordum. Bir köşebaşına gelmiştik, arkadaşım durdu:

– İşte, dedi, burada o koku artık el ile tutulacak bir hale geliyor.

Derin derin nefes alıyor ve büyük bir sevinçle bağırıyorum:

– İğde çiçekleri kokuyor!.. Buralarda bir yerde iğde ağacı olmalı.

O:

– Hele şükür!.. derken ben henüz bu kokuya kanmamıştım. İğde ağacının hangi mesut adamın bahçesinde çiçek açtığını arıyordum. İğde ağacını, donuk sarı çiçeklerini görmek istiyor ve:

– Buralarda bir iğde ağacı var, fakat nerde? diye soruyordum. Arkadaşım omuzlarını silkerek:

– Adam sen de! Üzümü ye de bağını sorma!. diyordu.

Beyazıt kahvelerinden birindeyim. İhtiyar bir adam geldi. Cebinden şişmanca bir zarf çıkardı. Sevimli yüzlü bir adam...

Aradan birkaç dakika geçmişti. Sadakor elbiseli adam o kadar derinden içini çekti ki, dönüp baktım. Gözlerimiz karşılaştı. O durgun gözlerle bir bana, bir de iki eliyle dizlerinin üzerinde tuttuğu ufak bir resme bakıyordu. Baktım bu vesika fotoğrafı kadar ufacık bir fotoğraftı. Sadakor elbiseli adam hiç bozmadan bir benim yüzüme, bir de fotoğrafa baktıktan sonra nihayet benim hiçbir şey anlamadan şaşırdığımı görünce, iskemlesini bana daha çok yaklaştırdı. Ve gözleri kadar durgun bir sesle:

– Oğlum!.. dedi, bir de sen bak. Belki ben yanılıyorum.

Ve bana ufak vesika resmini uzattı.

– Bu fotoğrafın tamamıyla değilse de, sizin yüzünüze benzeyen yerleri var, değil mi? diye sordu.

Ben nihayet şaşkınlık devresinden çıkmış, daha dikkatle bakarak,

– Alnından maada, evet. Tuhaf şey, diyordum.

Sadakor elbiseli adamın yüzü büyük bir sevinçle ışıl ışıl yanıyordu.

– Demek yanılmamışım oğlum... Demek gözlerimde hâlâ sağlam bir taraf varmış. Resmini gördüğün delikanlı benim bundan beş sene evvel ölen biricik oğlumdur. Allah sizlere ömür versin, onu tam yirmi altı yaşında, Tıbbiyeyi bitirirken kaybettik. Ben yine ne kadar olsa kendimi tutabiliyordum. Fakat anasını görmeliydiniz. O yıllarca oğlumuzu ebediyen kaybettiğimize inanmadı. Ve hâlâ da inanmıyor... Ve hâlâ da inanmıyor.

Güzel yüzlü adam bu son cümleyi bozuk bir plak gibi aynı tonla dört beş defa tekrarladı. Ve sonra yavaşça beni omzumdan tutarak yumuşak bir sesle:

– Delikanlı!. dedi, çok büyük bir iyilik yapmak ister misin?

– Yapabileceğim bir şeyse, hay hay...

– Şu karşıki yeşil evi görüyor musun?.. İşte oracıkta oturuyoruz. Benimle oraya kadar gelecek ve kadınıma dünyaları bağışlayacaksın.

– Fakat...

– Korkmayın. Onun, sizin boynunuza sarılacak, sizi öpücüklerle boğacak kuvveti yok. O, oğlumuzu kaybedeli odasından çıkmadı. Çıkmak istemedi, orada onu bekliyor...

– Fakat beyefendi, siz bana bir hortlak rolü teklif ediyorsunuz...

O yine aynı yumuşak sesle başını sallıyor ve "Hayır, katiyyen, bilakis" diyordu:

– Bilakis... Siz ona hiç tasavvur edemeyeceğiniz bir hayat getirmiş olacaksınız. Tutmaz dizlerine takat gelecek, sizi bir defacık görmesi ona tekrar nefret etmeye başladığı hayatı bağışlayacak.

O kadar tatlı ve güzel konuşuyordu, bana o kadar büyük bir iyilik yapacağımdan bahsediyordu ve sonra gösterdiği ev o kadar yakındı ki, kalktık. Karşıdaki yeşil eve, bizim eve giden yola muvazi yollardan biriyle gidiliyordu. İşin asıl beni ürperten tarafı yeşil eve yaklaştıkça benim bir haftadır yana yana ağacını aradığım iğde kokusunun artmasıydı. Kapının önünde durduk. İğde kokusu da bizimle durdu. Tertemiz bir avluya girdik. İğde kokusu avlunun iliklerine kadar işlemişti.

Artık dayanamamış, ona bu keskin, sarhoş edici kokunun nereden geldiğini öğrenmek için:

– Bu iğde çiçekleri... diye sormaya kalkmıştım.

O, parmağını beyaz bıyıkların çerçevelediği ağzına götürürken:

– Susss! diyordu. Belki biçare bir parça dalmıştır.

Ben de gayri ihtiyari onu taklit ediyor, parmaklarımın ucuna basarak merdiveni çıkıyordum. Beni sakız kadar beyaz örtülü bir misafir odasına aldı. Merdivenden çıkarken adım adım iğde kokusu azalmıştı. Çiçekler kadar temiz, beyaz örtülü masaların birisinin üstünde bana benzeyen delikanlının bir parça yaşlıca, fakat harikulade güzel bir kadınla yanyana

bir resmi duruyordu. "Herhalde annesidir" diye düşünüyordum.

– Bana birkaç dakikacık müsaade edin. Onu bir parça bu büyük sevince hazırlamak lâzım.

Ve beni bembeyaz odada yapayalnız bırakarak çıktı. Pencereden dışarı bakıyorum: Tuhaf şey, tam arkadaşımın bana iğde kokusunu keşfettirdiği yeri görüyorum. Nereden geldiğini tahmin edemediğim bir korku içimi kaplıyor ve birden omzumda bir el hissediyorum. Onun eli ve yine o cana yakın sıcak ses:

– Evlâdım, diyor, beni affet. Sana bir şey söyleyeceğim.

– Buyrun.

– Ben demin seni birden ürkütmemek için karımın ağlamaktan gözlerinin kör olduğunu söylemeye cesaret edemedim.

– ???... Fakat mademki artık görmüyor?.

– Fakat hiç olmazsa sesinizi duyacak.

– Fakat tuhaf şey, demek sesim de oğlunuzun sesine benziyor?

– Tamamıyla, tamamıyla. Yoksa sizi buraya kadar yorar mıydım? Bir dakikacık, karım henüz uyuyor. Şimdi gidip uyandıracağım.

Artık yavaş yavaş sinirlerim bozuluyor ve bu tesadüfe lânet etmeye başlıyorum. Birkaç dakika sonra yine ayaklarının ucuna basarak geliyor. Bu sefer birden onun yüzündeki bu durgunluğu korkunç ve bütün hareketlerini gayri tabii buluyorum. O aynı sesle bu sefer iyice çileden çıkaran şu sözleri söylüyor:

– Delikanlı beni affet. Senden karımın kulaklarının da çoktan sağırlaştığını sakladım.

– Fakat..

– Hiç olmazsa sana elleriyle dokunacak. Saçlarını okşayacak.

Titreyen ellerini yine omzumda hissediyor ve birden geri çekiliyorum. O yine, o durgun gözlerle bana bakıyor. Bu gözlerin, içerisi bomboş "deli" gözlerinin olduğunu ancak farkediyorum. Dizlerim bükülüyor. Alnımı soğuk terlerin zincirlediğini hissediyorum. O gene kayboluyor. Odadan fırlayıp çıkmak istiyorum. Adımlarım beni götürmüyor. Üçüncü bir defa kapıda görünüyor. Bu sefer yüzü kıpkırmızı. Dudakları titriyor. Sesindeki yumuşaklık tahtalaşmış..

Bir kedi imdadıma yetişmese o adamın belki de gırtlağına sarılacaktım. Bana arkasını dönmüş ve büyük bir itina ile çiçek suluyordu. O aralık yanı başımdaki duvardan bir kedi atladı... Kedinin atladığı alçak duvardan atlayıp kendimi ufacık bir sokakta bulmam bir dakikada olmuştu... Yeni kurulan evlerin arasında kalmış bu çıkmaz sokaktan birkaç adım ötede kendimi evimin yolu üzerinde buldum. Üstüme çekidüzen vermeye çalışıyordum. İğde ağacı gene kayıplara karışmış, fakat artık beni boğmaya çalışan kokusu gene evime kadar adım adım arkamdan gelmişti.

TAN – 15 Ağustos 1935

ŞAİR CEHENNEMDE

Günah, sevap defterine baktılar ve şairi cehenneme attılar. Sağında ve solunda iki ızbandutla cehenneme giden koridorların birinde şair düşünüyordu: Hayatta hiç ıstırap çekmemişti. Hayatı boyunca ıstıraba çok mühim bir yer veren meslektaşlarına o hep bıyık altından gülerdi. Onlar ıstırap çekmeyi sanat eseri vermek için bir kanun, muhakkak geçilmesi lâzım bir köprü haline koymuşlardı. Hemen hemen hepsi ıstırabın buruk lezzetinden seve seve bahsediyor ve birçokları da durup dururken bir "acı" ıstırap çekmek için bir vesile icat ediyorlardı. Şair bütün hatıralarını yokluyor ve hayatında bir defacık fena halde bir şeye üzüldüğünü hatırlıyor ve buna da ıstırap adını vermeye sıkılıyordu.

Güzel bir bahar günüydü. Herkesin sırtından paltosunu atıp ceketle sokağa fırladığı bu güzel bahar gününde şair palto ile sokağa çıkmak mecburiyetinde kalmıştı. Çünkü pantolonu delikti! O günlerde parasızdı da. Delik pantolonla sokağa çıkamazdı. Halbuki muhakkak çıkması da lâzımdı. Şair herkesin ceketle sokağa çıktığı bu güzel günde palto ile çıkmış ve

hayatının en feci birkaç saatini yaşamıştı. O gece eve döndüğü zaman "Cehennem" adlı bir şiir yazmış ve şiirini şöyle bitirmişti:

Bugün hak verdim cehennemi gökten yere indirenlere. / Cennet bir avuç gözyaşında, cehennem yırtık pantolondadır diyenlere!..

Şairi sahici cehenneme götüren koridor gitgide daralıyor ve şair şimdiden cehennemi lüzumundan fazla sıcak bulmaya başlıyordu! Birkaç adım daha ilerleyince kan terlemeye başladığını gören şair, bir çocuk gibi ağlamaya başladı.. Ve işte o zaman "hakiki ıstırabı" tatmaya başlayan şairin kafasında en güzel şiiri iri bir çiçek gibi birden açılıverdi. Ve bütün yüreğiyle yaradandan bu hakiki ıstırabın şiirini yazmasına müsaade istedi. Sol omzunda onu cehenneme kadar götürmeye mecbur olan günah meleği onun gözyaşlarına acıdı ve:

– Şairim! dedi. Al sana kalemini veriyorum.. Fakat günah defterinde boş sayfa yok. Kâğıdı da sevap meleğine yalvar versin.

Şairin sağ omzunda duran sevap meleği:

– Sevap defterinde istediğin kadar boş kâğıt var. Al yaz şairim, dedi.. O kadar güzel bir şey yaz ki, yaradan sana acısın ve seni hiç olmazsa cennete göndermese bile yanmaktan kurtarsın.

Şair meleklerine ağlayarak teşekkür etti ve:

Nar çiçekleri gibi terliyor kanım...

diye başlayan "Sahici Cehennem" şiirini yazdı. Melekler koşa koşa şiiri yaradana götürdüler. Yaradan şiiri çok beğendi ve şairi cehennemde

cayır cayır yanmaktan affetti. Fakat onu cennete almasına da imkân yoktu. Yanmaktan kurtulan şairi cehennemde seyirciler koğuşuna götürdüler. Bir elinde günah meleğinin sivri uçlu kalemi, ötekinde sevap meleğinin kocaman boş defteri. Şair seyirciler koğuşundan cehennemi seyre daldı...

Şairin hayretten donakalmasına sebep olan, cehennem sakinlerinin yanıp kül olduktan sonra tekrar aynı vücuda sahip olmaları ve yeniden yanmaya başlamaları değildi. Yanmaya başlayan insanların eriyen ve sonra buhar halinde uçan gözleri, göz bebekleriydi... Ve asıl onu tüketen şey bu gözlerden bir tanesini çok iyi tanıması oldu. Bu gözleri hayata kapanmadan dört beş gün evvel görmüş ve bu iki iri damla gibi dökülen göz bebekleri için en güzel şiirlerinden bir tanesini yazmıştı. Uzayan kirpikleri göz bebeklerine batan hasta can verirken o, "Dökülen Gözler" adlı şiirini bir mecmuaya satıyordu.

TAN – 16 Ağustos 1935

DİLÂLEM ÇENGİZİ

–Eski bir masala ve radyoya dair–

Altın perçemli şehzade kuyunun başında üç defa bağırır:

– Dilâlem Çengizi gel çık!.. Dilâlem Çengizi gel çık!.. Dilâlem...

Ve kuyunun suları derinden derine kaynamaya başlar. Özlü bir içki gibi köpürür. Köpüren sular arasında nihayet bir saattir can kulağıyla dinlediğimiz masalın kahramanı görünür. Bu ne ayın on dördü kadar güzel bir peri kızı, ne sırım gibi bir delikanlı, ne de kurnaz bir Keloğlan'dır. Bu sır dolu masal kuyusundan çıka çıka nihayet bir yaprak çıkar! Bu güneş yüzü görmeyen kuyudan çıkan yaprak korkunç bir surette yeşildir. Bu yosun kokan yaprağı almaya gelen öteki şehzadeler ve açıkgöz Keloğlanlar kuyunun bulunduğu avluya gelince korkmuşlar ve korkunca hepsi taş kesilmişlerdir. Hiçbir masalda korkunun bu kadar el ile tutulacak bir hale geldiğini, taş kesildiğini duymadım. Hiçbir masalda "esrar"ın bu kadar yeşil bir yaprak halinde korkunç bir balık gibi çırpındığını görmedim.

Korku nedir bilmeyen altın perçemli delikanlı "Dilâlem Çengizi"ni aldığı gibi atına atlar. Fakat yeşil yaprak kuyudan çıkmış, sihir bozulmuştur. Kuyunun etrafında korkudan atlarına varana kadar taş kesilen öteki şehzadeler yavaş yavaş kımıldamaya başlarlar. Ve bir parça sonra da hepsi birden altın perçemli delikanlının peşine düşerler. Korku nedir bilmeyen delikanlıyı yakalamalarına imkân yoktur. O kendisinden yeşil yaprağı almaya gelenlerin yaklaştığını görünce sihirli tarağı atar, arkasında Almanların en modern tel örgülerine taş çıkartacak demir ağaçlı bir orman türer. Onu takip edenlerin çoğu bu ormanda kırılır. Arda kalanlar da sihirli şişenin kırılmasıyla yayılan koca bir denizde boğulurlar. Onlar boğula dursunlar bizim Dilâlem Çengizi'ne gelelim:

Dilâlem Çengizi birkaç haftadan beri altın perçemli delikanlının kızkardeşi tarafından dörtgözle beklenmektedir. Bu iki kardeş ıssız bir dağ başında uslu uslu yaşarlarken bir gün bir cadı karısı genç kıza musallat olmuş ve ona bu ıssız dağ başında, kardeşi ava gittiği zaman yalnızlıktan, iç sıkıntısından bunalması lâzım geldiğini anlatmıştır. Ve bir gün ona:

– Bugün kardeşin avdan geldiği zaman ona artık fena halde canının sıkıldığını anlat ve ondan illa "Dilâlem Çengizi"ni iste.

– Dilâlem Çengizi de ne oluyor?

– O yeşil bir yapraktır. Ve ne istersen o olur. İstersen uçan bir at, istersen dünyanın en güzel delikanlısı olur. Yemek masasının üstüne koy sana binbir çeşit yemek ve meyve çıkar-

tır. Dolaba koy, dolaptan sana çok güzel şarkılar söylemeye başlar. Sözün kısası kardeşin ava gittiği zaman can sıkıntısı nedir duymazsın.

Belki o zamana kadar işittiğim masallarda ufak tefek ev eşyasının, at veya insan haline geldiğini duymuştum. Fakat Dilâlem Çengizi'nin dolaba konduğu zaman son model bir radyo gibi dünyanın öbür ucundan ses getirmesine hâlâ da hayret ediyordum. Radyoyu icat eden adamın çocukluğunda Dilâlem Çengizi diye bir masal dinlememiş olmasını aklım almıyor. Bugün mantığın iflas ettiği ve muhayyelenin kilimleri, süpürgeleri birer tayyare hızıyla uçurduğu masallarda çok büyük değişiklikler yapmak lâzım diye düşünüyorum. Masalların en göz büyüleyici hadiseleri bugünün çocuklarını ürpertmiyor. Onlar kilimlerin, süpürgelerin değil, koskoca evlerin havalandıklarını görüyorlar. Onların hayretten donakalmaları için "Dilâlem Çengizi"nin radyoyu gölgede bırakacak mucizeler yaratması lâzım.

TAN – 17 Ağustos 1935

İKİ BAHÇE – İKİ SAHNE

Bu hafta iki bahçe gördüm, iki gece bahçesi. İkisi de ellerinden geldiği kadar halkı eğlendirmeye çalışıyorlardı. Birisinde "Karagöz, Kukla, Ortaoyunu" vardı. Beyazıt'ta Aksaray tramvaylarının durduğu yerden birkaç adım ötede etrafını çeviren evlerle senlibenli olmuş bir bahçe yalancıktan kapısı üstüne kocaman bir Karagöz ve Hacivat asmıştı. Biricik reklamı bundan ibaretti. Hayal perdesinde mukavvalığını unutan Karagöz, bahçe kapısındaki büyüklüğünü gayritabii buluyor ve mukavvalığından utanıyordu!

Öteki bahçe tam Beyoğlu'nun Beyoğlulaşmaya başladığı bir yerde, geceyi kara bir fon gibi germiş ve üstüne renk renk ampullerle ismini dizmişti..

Birinci kahvenin reklamı ancak kapısının önünde başlıyordu. İkinci kahveninkiler bütün gün adımlarımızı takip ediyor, her köşe başında yolumuzu kesiyor. Her duvarda bize kendisinden bahsediyordu. Beyazıt'taki bahçe müşterilerini etrafını kuşatan evlerden dilenirken, Tepebaşı'ndaki seyircilerini ta Boğaz'dan, Kadıköy'den, Edirnekapı'dan çağırıyor ve vapur-

larını, tramvaylarını temin etmeyi ihmal etmiyordu.

Birinci bahçede "eski" yalvarıyor, ötekinde "yeni" nazlanıyordu. Size evvelâ "Yalvaran Bahçe"de gördüğüm ortaoyunundan bahsedecek, sonra da Tepebaşı'ndaki belediye bahçesinin sahnesini, oparlörünü anlatacağım.

Ortaoyununun en büyük hususiyetinin ortada oynandığında oluşunu duymuş, fakat halka bu kadar yakın ve seyircilerle bu kadar senlibenli olacağını tahmin etmemiştim. Seyirciler arasında ilk göze çarpan şey, kadınların fazla oluşu idi. Gündüz Beyazıt kahvelerinde arasıra rastlanan seyyah kafilelerindeki ecnebi kadınlardan başka kahvede oturan kadına rastlamak güçtür. Bu kadınların çoğu siyah giyinmişlerdi ve çoğunun başında siyah başörtüleri vardı. Seyirciler arasında çocukların fazla oluşu kapıda asılan kocaman Karagöz'ün zaferi olmalıydı. Bu çocuklar içinde arasıra ağlayanlar olması, bir parça sonraki ortaoyununun çok titiz bir sükûta ihtiyacı olmadığını anlatıyordu...

Saat ona gelmiş bahçede hemen hemen boş iskemle kalmamıştı. Bahçeliğini dolgunca birkaç akasyaya borçlu olan bu arsadan dönme kahvecik gitgide canlanıyor, renkli buluzları birer ampul gibi göz alan çocuklar büyük bir iştiha ile dondurma yiyorlardı... Bir sokak dondurmacısı patrona yüzde bilmem kaç kâr teklif ederek seyircilerin arkasında bahçenin en lüks büfesini kurmuştu. Yalnız sokakta don-

durma satanlara mahsus yassı ve üstü renk renk çiçeklerle süslü tabaklarla dondurma veriyordu.

Önümüzde oturan ak sakallı dinç bir ihtiyar artık sabrı tükenen çocuğuna:

– Şimdi başlayacak. Bak bütün yerler doldu..

Onun bir parça önünde yer almış alaycı bir delikanlı parmağıyla yanımızdaki ufak tahta bir kulübeyi göstererek:

– Hele, localar da dolsun bakalım!. diyordu..

Tahta köşk, bahçenin biricik locası da tam efradlı bir aile tarafından işgal edildi. Ve yürekler acısı bir keman, oyunun başlayacağını ilân etti. Keman çalan adamı görüyordum. Gözünde kara gözlükler, dudaklarında ekseriya körlerin yüzlerini aydınlatan tuhaf bir tebessüm vardı. Bu yürekler acısı keman uzun ve kasvetli bir taksime girişti. Ve nihayet seyirciler arasında askeri müzeden canlanıp dışarı fırlamış denilecek kavuklu ve şalvarlı bir adam peyda oldu. Ağır adımlarla ortadaki boşluğa ilerledi. Kauçuktan çenesini burnuna yapıştırarak halkı selâmladı. Sıska bir alkış koptu. Arkasından birkaç kahkaha. Kavuklu çenesini eski yerine getirdi ve bütün bahçenin işitebileceği gür bir sesle:

– Bayanlar baylar, dedi. Geçen akşam size vaadettiğimiz oyunu oynayamayacağız. Arkadaşlarımızdan birinin ani surette hasta oluşu buna mani oldu. Bu akşamki oyunumuz "İzmirli Faika."

Ve oyun başladı. Tekerlemeler zincirlenip uzadıkça kahkahalar sabırsızlanıyordu. Halkı güldürmek için en hafif ve en kısası:

– Haritası çıkmamış arsa suratlı herif!. gibi tuhaf teşbihler ekseriya "erbab"ının çok iyi kavradığı ve peşinen güldüğü kaba kelime oyunlarına dayanıyordu...

Bu kaba kelime oyunlarını ve sık sık tekerrür eden göbek atma sahnelerini ortaoyunundan kaldırmak mümkün olsaydı, belki ortaoyunu bugün bize askeri müzeden fırlamış mankenler gibi gelmeyecekti. Zaten kadın rolüne çıkan erkekleri ve beş katlı konak rolü yapmaya mecbur hasır iskemlesiyle, seyircilerinin gülme damarlarını bol bol gıdıklayan ortaoyununun bunlara ihtiyacı yoktu bile.

Ortaoyunu bu akşam bütün memleket lehçelerini bir araya getirmişti. Hepsinin kendisine mahsus yerli elbiseleri ve dansları halkın müthiş alâkasını celbediyordu.

Oyunun ortasında işe karışan anadan doğma bir kambur, harikulade bir sanatkârdı. Boynunda asılı cüziyle arsız ve aptal mahalle çocuğu rolüne çıkmıştı. Çenesi gırtlağına yapışık sakat yüzü ile seyircilere merhametten evvel neşe ve kahkaha sunan bu sanatkâr, ortaoyununa çıkan arkadaşlarından çok düzgün bir Türkçeyle ve gayet rahat konuşuyordu.

Aynı zamanda bütün mevcudiyetleriyle ortaoyununu seyre dalanları seyrettiğim için uzun tekerlemelerin ucunu kaybediyor, bir parça evvel ördek avına giden kavukluyu şim-

di ördek sürüsüne bağladığı iple bulutlar arasında İtalya'ya makarna yemeğe giderken görüyordum!

Seyirciler Beyazıt tarafında oturan insanlardı. Bu seyirci kütlesinin Beyoğlu'ndaki eğlence yerlerine gidebileceğini, fakat Beyoğlu ve Şişli sakinlerinin Beyazıt'taki bu bahçede ortaoyunu seyretmeye hiçbir zaman gelmediklerini düşünüyordum.

Ve aynı seyirci kütlesini Tepebaşı'ndaki bahçede Beyoğlu ve Şişli sakinleriyle yan yana gördüm. Beyoğlu sakinleriyle aralarındaki fark, bahçenin ortasındaki boşlukta danseden çiftlere ortaoyununa bakan gözlerle bakmalarıydı. Dans etmeye değil dans edenleri seyretmeye geliyorlardı. Orada keyfi için dans etmeye gelenler onlara, ortaoyununa çıkan sanatkârlar gibi geliyordu.

Tepebaşı'ndaki bahçede "yeni", sesini üç adım önündeki seyircilere duyurmak için oparlör kullanıyor. Orkestranın sesi oparlörde süzülüyor ve berraklaşıyor. Uzaktan gelen seslerin sihrini alıyor.

Bu bahçenin sahnesinde göbek atan kadın utanıyor. Ve seyirciler ona, varyetenin bu numarasına tuhaf bir sürprize, antika bir destiye bakan gözlerin hayretiyle bakıyorlar

Beyazıt'taki arsadan dönme bahçedeki ortaoyununu kökünden söküp Tepebaşı'ndaki bahçeye dikseler, tutar mı dersiniz?.. Ortaoyununun damarlarında Karagöz'ün kanı var. Karagöz hiçbir yeri ve hiçbir yeniliği yadırgama-

yacak kadar zeki ve açıkgözdür. Ortaoyunu çok uzun senelerin pişirdiği sanatkârlarını sıska birkaç alkışla beslerken Tepebaşı'nda basmakalıp birkaç marifet gösteren dansöz alkıştan boğuluyor.

Benim çoktan tarihin malı olduğu zannettiğim ortaoyunu hâlâ Beyazıt kahvelerindeki cılız bir rağbetle yaşamaya çalışıyor.

Ya bu can çekişme bitmeli, ya bu müzelerden hortlayan mankenler gene müzelerine girmeli, yahut da onun çirkin nüktelerini atıp yepyeni bir hale sokarak belediye tiyatrosunun yeni bir parçası haline koymalı... Ortaoyununun garip bir surette en modern Rus tiyatrosuna benzeyen "Halkın içinde" oynamak tarafından ve dekora ehemmiyet vermemesinden istifade edilmeli. Kadın rollerini gene erkeklerin yapması şartıyla...

TAN – 26 Ağustos 1935

ANADOLUKAVAĞI

"Ortada kavağa benzer bir şey yok. Ama Anadoluluğuna diyecek yok. Şu evlere bakın mis gibi, bir Amasya elması gibi Anadolu kokuyor!"

Ben Haliç vapurlarını nelere benzetmedim: Kara bir mekik yapıp Eyüp'le Köprü arasında işlettim, bana dünyanın en ağır, en ağdalı kasvetini dokudular. Bodur bir örümcek oldular ve Haliç sularını elle tutulmayan, gözle görülmeyen, fakat içinize haberiniz olmadan çullanan bir sıkıntı örmeye kalktılar. Onları son günlerde dünyalarına küsmüş fazla kara hadımağalarına benzetirken, Kadıköy ve Ada vapurlarıyla Boğaz'ınkiler bana her zaman şu iki hissi verdiler: Ada vapurlarının ağırbaşlı, beyaz dik yakalı gömleği her zaman kolalı "efendi" bir halleri vardı. Kendilerinden emindiler. Bacalarının renginin ya biraz daha sarı veya bir parça daha kırmızı olmasını dilediğim Boğaz vapurlarına gelince, ben onları her zaman ufak tefek, fakat çok işgüzar, açıkgöz iş adamlarına benzettim. Bu açıkgöz vapurlardan bir tanesi beni bir gün Köprü'den Anadolukavağı'na üç saatte götürmeye kalktı.

Kavağa geldiğimiz zaman canım çınarları kavak sanacak kadar ortalık kararmıştı. O gün Kavağı dünya gözü ile görmek nasip olamamış. Boğaz'dan, Boğaz vapurlarından ve ufacık kamaralarının birinde gırtlağımıza sarılan sıcaktan nefret ederek, yine bir o kadar zaman zarfında, bitkin, Köprü'ye kavuşmuştuk.

– Bir daha Kavağa gitmek mi?... Tövbeler olsun!.. diyorduk.

Fakat geçen gün, nasıl oldu bilmiyorum yine aynı vapurlardan birisi bizi Köprü'den kaptığı gibi:

– Ver elini Anadolukavağı!.. dedi ve açgözlü bir çocuk gibi sağa sola bakmadan bir buçuk saatten az bir zaman zarfında Anadolukavağı'na götürdü. Güneşi İstanbul'da bıraktığımız yerde bulduran bu sürat ve sağa sola uğramadan gidiş, bize geçen haftaki tövbeleri ve nefretleri çoktan unutturmuştu. Zaten o gün Boğaz'ın bütün güzelliği de üstünde idi veyahut biz o gün, köhnelerini değil de yalnız sakız kadar beyaz yalılarını, obur bir sefertası şişkinliğiyle yayılan uydurma apartmanlarını değil de ıslak sarı bir gül kadar gönül açan "modern" yapılarını görüyorduk.

Bazen denizleşmeye yeltenen Boğaz her şeyden evvel bir nehire benzediğini hatırlıyor, uslu uslu akıyordu.

Vapur Kavak iskelesine yanaşmadan ben beyhude yere bir tek veya bir sıra kavak aradım. Kavağın ufacık iskelesini iri yapraklarıyla nerede ise denize değecekmiş kadar eğilen yaş-

lı olgun çınarlar çerçeveliyordu... Boğaz'ın hiçbir köşesinde ağaçları bu kadar denize yakın, bu kadar denize dost görmedim... İskele etrafındaki kahveler ve dükkâncıklar hepsi bu iri çınarların yemyeşil gölgesine sığınmışlardı. Bu gölge bir iki saatliğine kiralanmamıştı. Sadık bir kilim gibi bütün bir gün ağaçların altına seriliyor ve bu koyu yeşil gölge deniz kokuyordu.

Deniz üstündeki ufacık bir kahvede oturduk. Bir arkadaş iskelenin bir parça arkasındaki bir gemi direği kadar muazzam bir ağaç gövdesinin ucuna takılmış ufacık bir bakracı ve kuyuyu göstererek:

– Ortalıkta kavağa benzer bir şey yok ama "Anadolu"luğuna da diyecek yok; şu kuyuya, kuyudan su çeken yanık yüzlü delikanlıya ve etraftaki ufacık renkli evlere bak, mis gibi, bir Amasya elması gibi "Anadolu" kokuyor.

Karşımızda koyu renkli fundalıklarla örtülü bir dağ ve bu dağa tırmanan çapkın keçiyolları vardı. Ayaklarımızın altında bir kedi gibi dolaşan denizden usanmıştık. Hepimizin içinde yaman bir dağ rüzgârı esiyordu. Hepimiz, nar kabuğu renginde dağ yollarına, kara gözlü böğürtlen dikenlerine susamıştık. Bize Kavağın on on beş dakika üstünde bir kahve tarif ettiler. Nar kabuğu rengindeki yola düzüldük. Bizi yamacın başındaki kale harabesine götüren yolda istediğimiz kadar böğürtlen ve yamacın en güzel yerini çardaklarla süsleyen

kahvede istediğimiz kadar dağ rüzgârı bulduk. Bu kahvede İstanbul kahvecilerinin damarlarında mühim bir miktarda sanatkâr kanı dolaştığına iyice kanaat getirmiştim. İstanbul'da kahve olan yerlere dikkat edin, muhakkak karşılarında cana yakın bir manzara vardır. Onlar kahvelerini kurarlarken sermayelerinin yarısını bu güzel manzara teşkil eder. Anadolukavağı'nın sırtlarında kahve kuran, yüzü her zaman gülen adamın, sermayesinin yarısı değil de hepsi bu manzara olsa gerek.

Kahve sahibi can bir adamdı. Dağ rüzgârından kana kana hissesini almış renkli ve her zaman gülen bir yüzü vardı. Ona kahvenin tatil günlerinde kalabalık olup olmadığını sorduk:

– Pazar günü gelseydiniz bir tek boş iskemlemiz yoktu. Genç delikanlılar ve bayanlar ekseriya bir gramofon getirip burada dans ederler. Kahvelerinizi için de size kaleyi gezdireyim. Asıl Boğaz'ı ve Karadeniz'i oradan göreceksiniz.

Başımızın üstündeki asmadan arzu dolu üzüm salkımları sarkıyordu. Dehşetli bir suretle susamış bir arkadaş kahve sahibine dönerek:

– Ah Bay Tevfik, dedi. Kahvene, çardağına, salıncağına, güleryüzüne diyecek yok. Yalnız bir frijiderin eksik. Bir buz kutusu, bir bardak buzlu su burada vallahi can değer. Herkes içer ve size dua ederdi.

Bay Tevfik güldü:

– Frijiderin alâsı var, dedi. Ve bize üstü güzelce kapanmış sarnıcından sırtı buz kesmiş bir sürahi çıkardı. Arkadaş neredeyse kahvecinin boynuna sarılacaktı..

Kahvenin en güzel eğlencesi salıncaktı. Çardağın altından bir saniyecik bile olsun karşı yeşil dağlara ve bir gümüş kakma gibi yeşil dağların arasına uzayan Boğaz'a doğru havalanmak, kanat açmak tadını veriyordu.

Bay Tevfik bizi eski kaleye götürdü. Yolda ona seyyahlar bu güzel köşeyi gezmeye geliyorlar mı diye sorduk:

– Geçen sene buralara iyi bir seyyah akını oldu, dedi. Bilhassa kale civarına ve benim orada otlayan eşeğime bayılıyorlardı. Kalenin, Boğaz'ın resimlerini çekmeden evvel bizim eşeğin fotoğrafını alıyorlardı. Sonradan bana memleketlerinden gönderdikleri gazetelerin birinin baş sayfasında ne görsem beğenirsiniz. Bizim Çakır meşhur oldu. Bizden şanslı çıktı kâfir!..

Eski kalenin önünde bizi dünyanın en güzel bir sürprizi bekliyordu. Bu kaleyi kuranlar bizim kahvecilerden aşağıya kalmamış, Boğaz'ın en can alıcı yerine bu önemli kaleyi kurmuşlardı. Bu kalenin ne işe yaradığını Tan'ın tarih diksiyoneri Nizamettin Nazif'e sordum:

– Cenevizlerden kalmadır, dedi. Bizim Anadolu ve Rumeli hisarlarının işini görürdü. Burada, gelip geçen teknelerden "müruriye" alırlardı.

Bu Ceneviz kalesinin kulaklarda uğuldayan ve insana yüksek sesle şarkı söylemek hissini aşılayan dağ rüzgârlarına hâlâ göğüs geren sağlam taşları var. Bu kalenin önündeki geniş meydanın dört köşe bembeyaz, ne düşecek taşından korkusu, ne esen rüzgârdan pervası olan sağlam bir otele hasreti var. Bu dört köşe ve bembeyaz otelin bine yakın odası olsun istiyorum. Bu odaların her penceresinde Boğaz'dan gümüşlü bir parça, yemyeşil bir sırt olacak. Cebinde yirmi beş lirası olan bir adam bir ay, sinema perdesinde görünce dünyanın en güzel yeri olduğuna yaşlı gözlerle yemin edeceğimiz bu yerde, şehirde cıgara ağızlığına dönen ciğerlerini yıkayacak ve ay sonu portakal renkli bir otobüs bu mesut insanları Kavak iskelesine götürecek. Bu nevi hayallere Fransızlar: "İspanya'da şato kurmak!" tabir ederler. Ben şimdilik Anadolukavağı'nda bin odalı otelcikle avunuyorum.

TAN – 5 Eylül 1935

ANA – OĞUL

Tam bizim pencerenin altında dileniyorlardı. Oğulun gözleri kördü. Uzun kemikli ellerinin birisiyle kaskatı ve sağır bir akordeon tutuyordu. Oğul yirmi üç, yirmi beş yaşlarında vardı. Siyah ve oldukça temiz giyinmişti. Arasıra başını karşı pencerelere ve göğe doğru kaldırıyor ve yukardan iyice göremediğim yüzünü görüyordum: Yüzü de kemikli parmaklarına benziyordu.

Ana elli, altmış yaşlarında vardı. O da siyah giyinmiş, fakat kör değil, hatta lüzumundan fazla açıkgözdü. Başı siyah bir başörtüsü, vücudu birkaç kirli mühimmat torbasının yardımıyla hiç umulmadık yerlerde kabarıyor ve yaşlı kadına bir cadı karısı hali veriyordu.

Oğulun kemikli parmaklarını ananın başını okşarken gördüm. Oğul onu okşarken başını yine göğe kaldırıyordu. Yüzünde memnuniyet ve haz çizgileri gördüm.

Ana bir tek yolcu kaçırmıyor, hepsinden irili ufaklı paracıklar koparıyor ve sonra aldığı

paralan kör oğulun temiz siyah ceketinin üst cebine koyuyordu.

Onlann ana oğul olduklarını tahminde yanılmadığımı kapıcımdan sorup öğrenmiştim. Bir gün yine onlara görünmeden penceremden bütün hareketlerini takip ediyor ve krokiler çiziyordum. Ana oğlunun, kör gözlerinin günde getireceği paradan emin, sanatkârane duruşlarla dilenirken iki üç adım ötelerinde bir otomobil durdu: Otomobilden bir çocuk, nazlı ve şımarık bir çocuk:

– Anne, bana ver... Ben götürüp verecem!..

Arkasından birkaç bozuk para sesi ve bir:

– Haydi! Yalnız, koşma.

Otomobilden altın bukleli, temiz beyaz fistanlı ufacık bir kız çıktı. Ana oğula doğru koştu. Fakat onların yanına gelir gelmez birden korktu ve müteredditbir vaziyette bir otomobile ve bir de ana oğula bakmaya başladı. Otomobilden anne hırsla bağırdı:

– Haydi kızım ver. Çabuk.

Küçük kız avcundaki paralan birden ana oğula doğru fırlattı ve yarı ağlayan, yarı gülen bir sesle otomobile doğru koştu. Gittiler.

Ana büyük bir itina ile yere düşen paraları topladı. Ve onları oğulun cebine korken iri pabuçlarının altında sarı bir beş kuruş parladığını ve sonra bu iri pabuçların altında kaybolduğunu gördüm! Açıkgöz ana kör oğlundan çalıyordu!

Bundan bir parça sonra bir sucu geçti. Ana sucuyu çağırdı. İşittiremedi. Çocuk köşeyi dönerken ana arkasından su içmeye gitti.

Kör oğul başını yine göğe kaldırdı. Ve sonra eğildi. Anasının ayağının altına gizlediği sarı beşliği eliyle koymuş gibi aldı, cebine koydu. Ve sonra kör, kendi ayağını kaldırdı. Bu kaskatı ayağın altında kocaman bir on kuruşluk parlıyordu.

TAN – 9 Eylül 1935

GECE YARISI

Yalnızlık, karanlıktan ve sessizlikten doğan basmakalıp korkunun edebiyata girmek için intihap ettiği saattir. Ve bu saatte Beyazıt'tan Galatasaray'a gitmek için tramvay bekleyen adam ümidini çoktan kesmiştir. Fakat tramvay olmayınca İstanbul'un büyük bir şehir olduğunu öğrenmesi ve büyük şehirlerden nefret etmesi için bir fırsat çıkmış demektir. Bu fırsattan ben birkaç defa istifade ettim. Fakat çoğunda İstanbul'un büyük bir şehir oluşu beni koskoca bir taksi ile Taksim'den Beyazıt'a on kuruşa götürerek utandırdı.

Fakat bu gece yarısı Beyazıt'ta birer timsah korkunçluğu ile serilip uyuyan taksiler bize metelik vermediler bile. Beyazıt'tan Galatasaray'a kadar giden yol şöyle gözümüzde bir kıvrıldı ve sonra ister istemez yola koyulduk. Bereket versin yanımdaki adam benim her dediğime "evet" diyen ve her "hayır"ıma kolayca iştirak eden soydan değildi. Bu yüzden cümlelerimizi bir münakaşa lokomotifine vagon yaptık ve bu vagonların yataklısında Galata Köprüsüne geldik!.

Köprü'den kimseciklerin geçtiği yoktu. Yalnız arasıra mesafeyi bir rende hışıltısıyla yontan bir taksi Köprü'den vızıldayarak geçiyor. Arkasında gece yarısının bütün sessizliği ve karanlığı, ürkmüş bir kaz sürüsü gibi telâşa düşüyor ve sonra yine Köprü kulağını suya veriyor, su ışıklarıyla eğleniyordu.

Köprü'nün serin demirlerine dirseklerimizi dayadık. Ve Haliç tarafındaki çatanaların direklerindeki ışıkların suyu ne esrarengiz bir burgu gibi delmeye çalıştığını seyre daldık. Sonra bu burgu teşbihini beğenmedik, tuttuk denizi kellifelli bir canavar, bu ışıkları onun mütemadiyen kıvrılan sihirli kuyruğuna benzettik. Ve en nihayet; gece kırmızı bir balık suda ve rüyalar uykuda! dedik. Rahat ettik.

Köprü bütün yorgunluğumuzu bir kurutma kâğıdı gibi çekip içmişti. Üstelik Köprü üstünde yosun kokan bir gece yarısı teneffüs etmiştik. Bu hızla Yüksekkaldırım'ı birer keçi neşesiyle tırmandık. Bizi harap edeceğini sandığımız uzun yolun tükendiğine neredeyse üzülüyorduk. Yanımızdan büyük bir gürültü ile "yolcu almadığını" bağırarak geçen tramvayla ben alay etmeye yeltenirken arkadaş:

– Yaşasın Tramvay Şirketi! Bu güzel gece yarısını onun yokluğu sayesinde tadabildik. Ya kazara Beyazıt'ta tramvay bulsaydık!

TAN – 14 Eylül 1935

DENİZ, KUM VE ŞEFTALİ ÇEKİRDEKLERİ

Denize ana baba hasreti çeken insanlar vardır. Üç dört günlük tren veya otomobil seyahatini göze alarak denize kavuşabilmek için tatil günlerini iple çekenler vardır ve İstanbul'da doğup, İstanbul'da büyüyüp de denize küçük parmağını sokmadan ölen insanlar da vardır. Size İstanbul'un deniz kenarında bir memleket olduğunun farkında olmayan bu insanları değil, Salıpazarı'ndaki ufacık plajı anlatacağım. Bu plaj kaç kişi alabileceğini itiraf eden bir tramvay kadar ufaktır. Fakat işin tuhafı Galata rıhtımından Bebek'e kadar uzayan sahil boyunun biricik plajıdır.

Tabiat, keskin bir bıçak ucu ile Karadeniz'i Marmara'ya birleştiren parçayı ikiye böldüğü zaman, Boğaz sahillerine bir parça kum serpmeyi unutuvermiş! Oysaki Boğaz taşlarını kırıp kum yapmak zahmetine girişmeyince Boğaz'da plaj kurmak isteyenler kilo ile kum satın almayı çok hesapsız bulmuşlar. Ve bu yüzden Boğaz sahilleri kumsuz ve İstanbul halkı plajsız kalmış. Denizle kum arasında sıkı bir münasebet görmeyenler yalılarda oturmuş ve

evlerinin önünden geçen sokağa, kendilerini alıştırdıkları kadar denizle dost olmuşlar. Elim, size bir yalı sabahı Boğaz sularının tavanda dokudukları ışık ve renk sarmaşıklarını yazmaya gidiyor. Halbuki ben size Salıpazarı'ndaki plajı ve plajın sayılı kum taneleri arasında rastladığım sayısız şeftali çekirdeklerini anlatacaktım. Her dem karnı acıkan sakinlerinin mütemadiyen kuma gömdükleri kâğıt, meyve artıkları, ilah.... ile her saat bir parça daha topraklaşan bu nazlı plaj kumunu karıştırdıkça elime şeftali çekirdekleri geliyordu. Bu şeftali çekirdekleri her şeyden evvel bu sene İstanbul'da şeftalinin bu kadar ucuzladığının hatırasıydı. Yarabbi! Bu sene İstanbul'da ne kadar şeftali vardı. İstanbul'a bu kadar şeftali gönderebilmek için kaç bin fidan büyük bir iştiha ile çiçek açıp meyve vermişti! Susuz dudakların bir bardak suya sarılırcasına ısırdığı iri şeftaliler bu sene her köşe başında rastlanan simit kadar bayağılaşan bir şey oldu. Gelelim şeftali çekirdeklerine: Salıpazarı'nda plajın kumlarını toprak yapmakla tehdit eden şeftali çekirdeklerine ben plaja gitmeyeli bir o kadar daha ilave edilmişse, gelecek sene bu ufacık ve sevimli plajın yerinde pembe kadife dudakları her cinsten şeftaliler vaadeden çiçeklerle dolu bir şeftali fidanlığı türeyecek.

TAN – 23 Eylül 1935

KARADENİZ YOLCULARI

Karadeniz vapurlarıyla İstanbul'a dünyanın en güzel kilimleri ve en ağır hastaları geliyor.

Karadeniz'den gelecek yolcumuz var. Vapurun bugün geleceğini biliyoruz. Fakat saatin kaçında, haberimiz yok. Soruyoruz:

– Vapur kaçta rıhtıma yanaşır?..

– Öğleden sonra.

Günün yarısını kazandığımızdan memnun, belki öteki yarısını da sağlama bağlarız diye tekrar sormamız icap ediyor:

– Öğleden sonra ama kaçta?

– Üçle dört arası. Maamafih vapur henüz Kavaklara gelmemiştir. Saat bire doğru bir geçiverin de..

Günümüzün öğleden sonrasını yarısı çürümüş bir elma gibi kesip atmak, gözden çıkarmak lâzım.

Saat birde tekrar soruyoruz. Vapurun henüz Kavaklara gelmediğine bakılırsa ancak beşe doğru yanaşacağını öğreniyoruz. Uzatmayalım beşte gelecek vapur iki buçukta geliyor. Deniz bu! İki buçukta geleceği de bazen beşte getiren deniz.

Gemi yanaşıyor, beş yüz çift göz rıhtımda gemiye dikilmiş. Yanaşma ameliyesine yardım etmek, onu bir an evvel kendilerine çekmek istiyorlar. Gemi nazlana nazlana yanaştı. Yolcularını aramaya gelenler çoktan onları yüz metreden seçmiş, ayrılık boyunca kaç kilo kazandıklarını tesbit etmişler bile... Vapurlarda da sinemalarda olduğu gibi birinci, ikinci ilah... mevkiler olduğundan haberi olmayan sevimli bir simitçinin de candan beklediği bir yolcusu olacak. Fakat her nedense bizim simitçi arkadaşının birinci mevkide seyahat ettiğinden eminmiş gibi gözlerini birinci kamaralara göre ayar etmiş bakıyor. Yok. Yüzü buruşuyor. Onun yüzü buruşa dursun, beklediği adam arkasından boynuna sarılıyor:

– Nerelerde arıyon beni be? Şu koyunları da görmüyon mu? Tey uçta, diye koyunların birinci mevkide seyahat edemeyeceklerini dalgın arkadaşına anlatmaya çalışıyor.

Bizim yolcu meydanlarda yok. Yaradana sığınıp ikinci mevki iskelesinden yukarı çıkmanın yolunu bulmak lâzım. Sinema ve stadyum kapılarında egzersiz yapanlar sağı solu yararak çıkıp iniyorlar. Ben bir gün dördü beşi bir arada vinçle vapura alınan koyunlara acıyacak olmuştum. Oysaki bizim bu merdivendeki halimize vinçle vapurdan çıkarılan koyunlar bıyık altından gülüyorlar. Sanki ömründe küfür etmeyen adamı bu merdivenden bir defacık çıkarmak ona bütün bir küfür koleksiyonu öğretmeye ve hiç küfür işitmeyenlere de bir o

kadarına hedef olmaya kâfi. Küfür tehlikesinden sonra denize düşmek ve muhakkak bir üçüncü ilâve etmek lâzımsa vapurla rıhtım arasında sıkışıp kalarak hayli dekoratif bir şekil almak var. Bu üç taşlı tehlike tesbihini çekerek salimen yukarı çıkıyoruz.

Bizim yolcu yine görünürlerde yok. Zaten benim aklım yolcudan fazla kilimlerde. Daha demin size bir küfür koleksiyonundan bahsettim. Gelin şimdi kilimleri sayalım. Şu büyük dengi saran kilim Erzincan işidir. Pembe ile yeşil Erzincan dokumalarında ıslak bir gök kadar tazelik hissi taşır. Şu sağdaki dengi sıkı sıkı kucaklayan kilim Sıvas'tan geliyor. Öteki morlu kilim Kayseri'den, dünyanın en güzel kilimlerini görmek isterseniz vapurlara koşun ve bilhassa güverte yolcuları etrafında dönün. Onlar seyyar bir bahçe gibi kilimlerini güverteye sererler. Gardrop işi gören denkleri kilimden, yatakları kilimden, hatta eski bir şarkıya benzemeyeceğini bilsem, yorganları da kilimdendir diyecektim. Kilimlerin sırtına bu kadar iş yüklemek ne kadar doğru bilmem. Yalnız bence yolcu vapurlarının yüzünü güldüren, renk renk iri çiçekler gibi gelip giden kilim denkleridir.

Yolcum hâlâ yok ve bu yolcu bir türlü olmayacak da. Çünkü ben bu yolcuyu kilim görmek için vapura gitmeyi gülünç bulanlar için icat etmiştim!

Yolcum yok. Fakat vapurda bir hasta var.

Upuzun yatıyor. Hastanın uzamış genç sakalları var. İnsanın içine batıyor. İşin hazin tarafı, bu hastayı da bir kilim üstüne uzatmışlar. Fakat hasta o kadar korkunç bir surette renksiz ki, kilim renginden utanıyor ve ben onu gördükten sonra yaptığım kilim edebiyatından utanıyorum. Sefaletin, hastalığın başladığı yerde sanat, güzellik arama arzusu bitiyor. Deminden beri topladığım göz zevkini bu ağır hasta önünde denize atıyor ve düşünüyorum: Düşünüyorum da kim bilir diyorum, bu hasta da İstanbul'a ancak bir defa fakat hasta olmak şartıyla geliyor. Hem o kadar ağır hasta olmak şartıyla ki, bir daha memleketine dönmüyor. Hastanın yanında iki kadın var. Konuşmalarından Erzurumlu oldukları belli. Aklıma Erzurum'da üç çocuğunu kuduz ısıran babanın çocuklarını İstanbul'a tedaviye getirene kadar yolda kudurduklarını görmesi geliyor.

Bu hastayı İstanbul'a getiren kadınların da İstanbul'a ilk defa geldiklerini düşünüyorum. Aklıma öteki yolcuların Boğaz'dan geçerken arzu ve neşe ile parlayan gözleri geliyor. Hastanın gözlerine bakıyorum: Gözler sanki yalvararak şunu soruyor: "Acaba İstanbul doktorları beni kurtarabilecekler mi?" Bu ümitle nice insan Anadolu'nun bir ucundan kalkıp İstanbul'a geliyor ve yarısından çoğu, ilk ve son defa hayal meyal görebildikleri bu masallar diyarında ölüp gidiyor.

TAN – 5 Ekim 1935

BEDAVA DÜŞMAN

– Niçin mi tramvay biletçileri böyle aksi olurlar? Birçok sebepleri var. Meselâ dünyada en çok nasırlı ayak çiğneyen ve nasırlı ayakları çiğnenenler onlardır. Ve dünyada en çok para hamallığı yapan ve taşıdığı paranın hiçbir zaman kendisinin olmayacağından emin olanlar onlar. Ve giyindikleri elbiseleriyle en çok hapishane kaçkınlarına benzeyen, numara ile çağrılan gene onlardır. Nasıl aksileşmezler dostum. Tasavvur et, tam yolun sonuna gelirken liranın üstünü unuttuğundan emin olduğu yolcu uyanır, biletçi çoktan o para ile çocuğuna alacağı elbisenin rengini bile intihap ettiği sıralarda parasının üstünü arayacağa hiç benzemeyen kendinden geçmiş yolcu doğrulur ve renkli kalemle imzalı bileti burnuna dayar ve paranın üstünü sorar. Zavallı biletçi çocuğunun sırtına giydirdiği elbiseyi geri verir gibi yolcuya parasını sayar.

Bana dünyada en güç meslek ne diye sorsalar, hiç düşünmeden, İstanbul'da tramvay biletçiliği yapmaktır, derim... Şirket en ufacık bir şey yüzünden onların fena halde canını

yaktığı için bazen yolculara akıl almayacak müşkülat çıkarmak mecburiyetinde kalıyorlar... Geçen gün Beyazıt tramvaylarından birinde tuhaf bir vakacık oldu. Şöyle ki: Amele ve ustabaşı kıyafetli bir adamcağız biletçiye bir yirmibeşlik verdi. Biletçi ona bileti ile iki on kuruş uzattı. Adamcağız on kuruşlukları dikkatli bir muayeneden geçirdikten sonra, sahanlıkta duran biletçiyi çağırdı ve ona bu iki on kuruşluğu değiştirmesini söyledi. Biletçi evvelâ tatlılıkla:

– Neden? Nesi var bunların canım?. dedi. Yolcu bir hayli pişkindi:

– Bir şeyleri yoksa değiştiriver, dedi. Biletçi kızmaya başlıyordu. Evvelâ değiştirecek oldu. Sonra birden pişkin yolcuya tuhaf bir malumatı vataniye dersi vermeye kalktı:

– Bayım!... dedi. Bunlar hükümetin parasıdır. Deliği siliği yoktur. Eğer sen bu paraları almamakta ısrar edersen karışmam! Bunlar devletin parasıdır! Vallahi seni polise şikâyet ederim!.. Pişkin yolcu nefretle dudaklarını büktü ve:

– Bana baksana! dedi. Bunlar mis gibi delik. Fakat ustalıkla doldurulmuşlar! Sen onları şirkete yutturamayacağını bildiğin için yolculara sürmeye çalışıyorsun.

Bu sözler biletçiyi çileden çıkarmıştı. Zavallı renkten renge giriyordu. İşin kötüsü bu muhavere boyunca tramvay durakta demir atmış ve yolcular homurdanmaya başlamışlardı. Birkaç iskemle öteden bir yolcu bu kalp paraları merak etmiş olacak, görmek istedi, o da

bir hayli derin muayeneden sonra doldurulmuş olduklarını fakat piyasada bu nevilerinin geçtiklerini söyledi. Birkaç yolcu münakaşanın bitmesini ve tramvayın hareket etmesini tavsiye ettiler... Tramvay kalktı, fakat delik paralar hâlâ yolcu ile biletçi arasında kalmıştı. Biletçi paralarda bir tuhaflık varsa bunu kendisinin yapmadığını ve gene bizim gibi yolculardan aldığını söylerken hiddetinden titriyordu. Yolcu hâlâ inadını bozmayınca biletçi tehditkâr bir hareketle:

– Peki öyleyse şimdi görürüz dedi ve sahanlığa çıktı.... İlk durakta onu bir polisle tramvayın kapısında gördük. Gözleri büyük bir sevinçle bu haddini bilmeyen ve hükümetin parasını almak istemeyen yolcuya çağırdığı polisle güzel bir ders vermek için parlıyordu. Ön tarafta oturan yolcularda polisin gelişi ve meselenin uzatılması çok fena bir tesir yapmıştı. Hemen hemen herkes:

– Çattık bu biletçi ile... Hiç yoktan yere polisi çağır. Herkesi yolundan alıkoy. Amma inatçı herif be... Değiştiriverseydi ya! diyordu...

Polis malum paraları aldı. Dikkatle muayene etmeye lüzum görmeden, o da yolcular kadar sinirli homurdandı:

– Değiştir bunları canım, deyince biletçinin hali görülecek şeydi. Polis ona böyle bir şey için tramvayı yolundan etmenin manasız olduğunu söylerken o bir inatçı yolcuya bir de bütün tramvay sakinlerine mağlup, fakat kin dolu gözlerle bakıyordu. Son durakta en son

ben indim ve onu yolcuların arkasından nefretini hiç gizlemeyen bir yüzle bakarken dişlerini sıkmış ağlıyor gördüm. Bu adamcağız durup dururken bütün İstanbul halkına düşman kesilmişti!..

TAN – 6 Ekim 1935

DAĞLAR BİZİMDİR

Anadolu'dan İstanbul'a gelen en güzel hediyelerden birisi halk türküleridir. Halk türkülerinin İstanbul'da gördüğü rağbete yerli mallarımızın tutulduğunu gördüğüm zaman duyduğum sevinçle seviniyorum.

Belki bütün sevdiğimiz şeyler karşısında bir ürperme hissederiz. Fakat halk türkülerinde sinirleri bir elektrik hızıyla çarpan bir şey var. Halk türkülerinin çarptığı insanlar arasında kulakları garp musikisinden kana kana hevesini alan insanlar var. Bunlardan birisiyle bir gün tramvayla Sirkeci'den geçiyorduk. Tam gramofon satan dükkânlardan birisi önünde tramvay birkaç dakika durmuştu. Bu aralık dükkânlardan birisinden kopup gelen bir halk türküsünden birkaç satır dinledik. Kulaklarının terbiyeli olduğuna iman ettiğim arkadaş da benim kadar derin bir zevkle bu güzel türküyü dinlemişti... Bu yanık türkü gülü çimen ve adı Yemen olan bir yerden bahsediyor ve tüyler ürperten bir boyun büküşü ile: Giden gelmiyor, acep nedendir?.. diye soruyordu. Fakat yarabbi bu ne güzel, bu ne büyük, bu ne uçsuz bucaksız bir soruştu. Beethoven'i veya

Wagner'i sevişi, halk türkülerine bayılmasına mani olmayan arkadaşıma çok hoşuma giden musiki parçalarının bende yaptığı tesiri asansörle aşağı inen bir insanın duyduğu hisse benzeterek anlatmaya çalışıyordum. Bu vücudun ne tarafında olduğu belli olmayan bir boşluk, tuhaf bir ürperişti. Kulakları terbiyeli arkadaş güldü ve:

– Bu tertemiz bir sanat ürperişidir, dedi. Boşluk dediğin şeyin vücudun ne tarafında olduğunu bırak âlimler arasın. Herhalde karnımızla dinlemiyoruz. Yalnız birçokları halk türkülerinde daha çok edebiyata âşık oluyorlar. Fakat şu muhakkak ki şimdi dinlediğimiz türküyü kupkuru bir kitapta okusaydık acaba yine bu kadar hoşumuza gidecek miydi?

Bana karnımızla dinlemediğimizi öğreten kulakları çok terbiyeli arkadaşım halk türkülerinden, her şeyden evvel melodiyi çekip alıyor ve artakalanı şairlere bırakıyordu.

– Meselâ diyordu: Analarımız biz daha kundakta iken, padişahın, kılıcın ne olduğundan haberimiz yok iken, bize: "Benim oğlum paşa olsun ninni!." diye ninniler söylerler...

Kundaktaki bizleri uyutan, ilerde paşa olmak tesellisi, vaadi değil, anamızın güzel sesi ile ninninin yeknesak melodisidir.

Fakat sessiz halk türkülerinde bu arkadaşın şairlere bağışladığı satırlar içinde ne yanık Anadolu yolları, ne aşılmaz dağlar var. Hasretin, ayrılığın sembolü olan dağlar, sıra sıra, dizi dizi, halk türkülerinde yer almışlar. Halk türküleri var: Ölümün bir gün hepimize mu-

kadder olduğunu anlatmak için bizi evvelâ ucunda en katı yapraklı çiçeklerin barınamayacağı rüzgârlar esen bir dağa çıkarır. Orada bize kana kana bir top gül koklatır ve sonra oradan bizi ayaklarımızın altına serilen boşluğa salıverir. Bu bir Karadeniz türküsüdür:

Şu dağın başında bir top gülüm var
Hey Allahtan korkmaz
Sana da bana da ölüm var!

Tüneller Anadolu dağlarını zorlu birer burgu gibi delip geçmeden her dağ bir sevgiliyi yavuklusundan ayırır ve her dağın ardında birçok defa erişilmeyen bir sıla yatardı. Bu uçsuz bucaksız dağlar yalnız halk türkülerine sığar. Bu masal devleri halk türkülerinde uyur. Uyanır esner, halk türkülerinin melodisini Chopin'i sevdiği kadar seven arkadaş, melodisini alsın; başı boş, çiğdem kokan dağları bize bıraksın. Bu da bir dağ türküsüdür:

Ferman padişahınsa
Dağlar bizimdir
Ölenler ölsün
Kalan sağlar bizimdir.

TAN – 7 Ekim 1935

BİZİM MAHALLE

Ahmet Haşim edebiyat derslerinden birinde bize mimariden bahsediyor ve:

– Evler vardır, yolunuzun üstüne çıktığı zaman içinize sıkıntı basar. Kasvet çöker. Evler vardır şarkı söyler, dansederler. Derken, aramızdan birisi şöyle bir nükte yapmaya kalktı:

– Hocam! dedi. Bizim Üsküdar'daki ev her kuvvetli rüzgârla danseder ve şarkı söylemeye yeltenir!

Bizim mahallede hem Haşim'in anlatmak istediği evler, hem de talebenin Üsküdar'daki her rüzgârla inleyip sarsılan evlerinden var. Bizim mahalle, "tezat"ların biribirlerine randevu vermek için intihap ettikleri bir yerdir. Karşımızda şöhretle kabaran kubbesini incirden başka bir şeye benzetemediğim eski bir konak, yanında damında yosunlar biten ve kediler güneşleyen, kaburgaları dışarı fırlamış bir ev ve solumuzda altı yedi katıyla övünen apartmanlar var. Bu apartmanlar içinde insana bedava bir başağrısı verecek kadar bir ustabaşı elinden çıkmışları ve gözlerini terbiye etmek zahmetine giren bir mimar elinden çıkmış bahtiyarları var.

Yeni yapılan apartman ve evler arasında uzayan ve biribirine mütevazi ilerlemeye çalışan yollar, birdenbire bir körbarsak kadar manasız bir çıkmazda sallanıp kalırlar. Bu çıkmazı ortaya çıkaran, başbaşa veren çatılarıyla garip bir dansa hazırlanan, eski birkaç tahta evdir. Haşim, evlerin dansedenlerinden bahsediyordu. Bizim mahalledeki evlerin içinde başbaşa veren çatılarıyla bir "Karyoka" yapmaya yeltenenleri var.

Bu tahta evlerin içerisinde bir elma kadar sıhhatli ve renklileri ve tahtakurusunu ilk defa onların keşfettiğinden emin olduğum iğrençleri var.

Bizim mahallede sabah, evleri ve apartmanları gibi her boydan ve her soydan satıcı sesleriyle yumruklanır. Akşam romantik bir orkestra şefi kesilir ve gece yarılarına kadar süren garip bir senfoniyi idare eder. Bu orkestraya bizim üst katta oturanlar Beethoven'in bilmem kaçıncı senfonisiyle, alt kattakiler haddini bilmeyen bir zurna peşreviyle, sağımızdaki komşu, bütün gün tekrarladığı "Sev beni"siyle, tahtakurusuna benzeyen evler karyokalarıyla iştirak ederler. Arasıra rüzgâr komşu mahallelerin birinden yanık bir halk türküsü sırtlar getirir. Bizim mahalle, akşamları bir âlemdir.

TAN – 8 Ekim 1935

HOROZ DÖĞÜŞÜ

İki horoz döğüşüyor. Birisi kuzguni siyah. Parıl parıl yanan tüylerinde kıpkırmızı birkaç damla kan boncuklanmış. Öteki, sarı horoz. Altın renkli kanatları hırsından diken diken olmuş. İbiği bir bayrak gibi sallanıyor. Sarı horozun gagasında bir tutam siyah tüy var ve siyah horozun iki siyah mermi gibi fırlayan gözlerinden yaman bir kin taşıyor.

Bu iki horoz gazete sayfalarına birer örümcek ağı gibi gerilen her boydan haritalar üstünde döğüşüyor. Bu horozları kim döğüştürüyor? Cürüm yok. Yalnız bu döğüşün muazzam bir seyirci kafilesi var. Seyircilerin arasında ana mektebine giden çocuklardan tutun da kocaman kafası koltuğundan dışarı taşan Dünya var. Siyah horoz sarının yarısı kadar. Ona yürekten acıyanlar var. Fakat onları ayırmaya kimsenin niyeti yok.

Horoz döğüşü seyretmek hoş şeydir. İtalya-Habeş döğüşünün başladığı gün gazetede oturmuş çene çalıyorduk. Bir arkadaş soluya soluya merdivenleri çıktı:

– Çocuklar! dedi. Harp başladı! İtalyanlar Habeş hududunu aşmışlar.

Havadis odada bir bomba gibi patlayalı birkaç dakika olmamıştı ki sokaktan "ikinci tabı" diye bir feryat koptu.

Balkon kapısından sokağa bakıyorum. Ufak bir gazeteci yokuştan yuvarlanırcasına koşarak iniyor. Ve boğuk bir sesle bağırıyor:

– İkinci tabı. Harbi yazıyor.

Gazeteci çocuğun bu satıştan kaç para kazanacağını bilmiyorum. Fakat onun bu delice koşuşunda bir altın yağmurunu müjdelemeye giden bir insan hali vardı:

Gazeteci arkadaşlardan birisi masanın üstüne yaman bir yumruk indiriyor ve:

– Yaşadı gazeteler!. diyor.

Yalnız gazetelere değil, bu haber söze ne ile başlayacağını bilmeyenlere de yaradı. Ortada konuşulacak canlı bir mevzu var demektir. Tembel, kısır birkaç muhayyeleye bu bir kamçı olacak demektir.

Gazete sayfalarındaki mavi kırmızı okların cirit oynadığı haritalarda iki horoz döğüşüyor. Seyircilerin arasında heyecanın elektriklediği ufak bir çocuk yarısı korkudan, yarısı zevkten bayılmış bir buhran geçiriyor. Korkudan çatırdayan dişleri arasında, ufacık yüreğini çiğniyor.. Anası olacak bir kadın çocuğu omzundan yakalamış:

– Hadi yavrum. Eve dönelim artık! deyince, çocuk yalvaran gözlerle anasına bakıyor ve:

– Bir parça daha duralım. Ne olur?.. diyor.

TAN – 22 Ekim 1935

RESİM YAPARKEN

Göklerden silik gümüş para renginde bir gök. Günlerden sabahın beşinde başladığı için özlü bir sakız gibi uzayan ılık bir gün...

Avcılar ava çıkmak için nasıl diz boyu kar ve yelkenli gemiler kımıldanabilmek için nasıl hasretle dolgun bir rüzgâr beklerlerse biz de bu güneşli günleri böyle bekleriz.

Biz bu günleri niçin mi bekleriz? Kısaca açık havada resim yapabilmek için. Birçok bayraklara bağdaş kurup yerleşen ve altın saçlarıyla bıyıkları arasından gülen kabadayı güneşlerden umacıdan korkan çocuklar gibi korkarız. Çünkü gözleri birkaç bulutla kapanmayan çırçıplak bir güneş bizim mevzularımızın rengini siler süpürür ve karşı çatılardan, damlardan, sırtlardan emdiği bu kadar rengi götürür bir deniz parçasına boşaltır. Bakarsınız o deniz parçası parlatılmış bir çelik gibi pırıl pırıl yanar. Halbuki ötede bu kadar kuvvetli bir renkle boy ölçüşecek bir tek renk yoktur. Armoni çoktan bu tabiat parçasından ürkmüş ve havalanmıştır. Bu armoni noksanının farkında olmadığı içindir ki bütün kartpostallar banal olmaya mahkûmdur.

Bu gümüş göğün altında sabahın beşin-

den beri çalışıyoruz. Yani tam yedi buçuk saattir. Bir arı inadıyla önümüzdeki bahçeden renk topluyoruz. Karşımızdaki kavuniçi renkte duvarlara iri beyaz güller gibi takılıp kalan bulutlar var. Bu bulutların bir ucu bize değse yol kenarındaki ağaçlara gölge olup ayaklarının ardına serilecek kadar yere inmeye heveslenmiş. Öteki ucu Boğaz'a karışıp akıyor... Fakat göklerden çok bahsettik, yere inelim. Arkamızda yaman bir seyirci kafilesi var. Gözleri fırçalarımıza takılıyor. Bu inatçı seyirci gözleri yüzünden açık havada bir türlü çalışamayan bir sürü ressam vardır. Çıplak bir güneşten korktukları kadar bu seyircilere sinirlenen ve omuz başından resim yapışını seyredenler görünce kutusunu kapatıp başka bir yere hicret eden arkadaşlarım var. Fakat ben bu seyirciler arasında o kadar saf ve güzel yüreklere tesadüf ettim ki, onlara sigara verip kahve ısmarladığım günler oluyor.

Onların içinde havada uçan bir bulutu bir kırlangıç gibi yakalayıp muşambaya çivilediğim için bana bir sihirbaz diyenler oldu. Onların içerisinde yedi saattir çalıştığımı ve tuvalin üstüne acaip bir sürü renkler koyduğumu görünce bana bütün yürekleriyle acıyanlar, bana bu kara sevdadan vazgeçmemi tavsiye edenler oldu.

Fakat en hoşu geçen gün yaşlı ve babacan bir köylünün keşfidir. Şöyle ki:

– Sen şimdi bu resmi görüyor musun? diye arkadaşına yaptığım resmi gösteriyor ve:

– Onun şimdiki haline kulak asma. Onu şimdi evde temize çekecek ve sonra sinemada oynattıracak? Ne zannettin ya?.

TAN – 22 Ekim 1935

ALLAH BİZİMLEDİR

Tam yedi saattir durup dinlenmeden dönen poker, bizim Ferit'in önünde kümelenen para kuleciklerini silip süpürmekle kalmamış, tatil boyunca Gümüşhane yaylalarında bir türlü harcayamadığı üç aylık maaşını da alıp götürmüştü.

Tam yedi saat süren pokere öğleden sonra ikide başlamışlardı. Saat dörtte bizi Trabzon'a götürecek otomobil beyhude yere kahvenin önünde korna çalıp durmuş ve bizim Ferit'i bu azılı pokerin elinden kurtarmanın imkânı olmadığını anlayınca birkaç müşteri bularak yakın köylerden birisine gitmişti. Bir daha gecenin onunda dönecekti.

Poker, doğrudan doğruya para ile oynanıyor, dört kişi arasında köşe kapmaca oynayan banknotlar paçavralaşıyor. Rest çeken, blöf yapan sinirli parmakların teri, bozuk paraların üstünde dolaşıyordu. Pokerin tam gemi azıya aldığı bir sırada Gümüşhane eşrafından birisinin ortaya attığı, "kim bilir hangi yosma gelinin tepeliğinden sökülmüş" birkaç altın, oyuncuları iyice çileden çıkartmıştı.

Ben bizim Ferit'in arkasında oturmuş oyunu seyrediyordum. Oyunun sonlarına doğru

sermayeyi horoza yükleyen arkadaşım oyunculardan birisine kendisine elli lira borç vermesini teklif etmiş, halbuki kârı yolunda olan kötü dost bu teklifi işitmemezlikten gelmiş ve bu kabalık zavallı arkadaşımı fena halde sarsmıştı.

Ferit'in kesesini ve sinirlerini törpüleyen poker, onun oyunu ister istemez terkedişiyle bittiği zaman gece çoktan dağlara çökmüş ve bize hiç ummadığımız kötü bir havadis daha getirmişti: Yağmur. Ilık, bol bir yaz yağmuru. Tavanlarından isli gaz lâmbaları sarkan bir köy kahvesinde bol bir yaz yağmuru dinlemek fena bir şey değildi. Fakat biz yolcuyduk ve önümüzdeki Zigana Dağlarına tırmanan yolun yağmurla pek başı hoş değildi.

Bizi Trabzon'a götürecek otomobili bekliyoruz. Neredeyse gelecekmiş. Ferit'in ağzını bıçaklar açmıyor. Elleri cebinde, alnını cama dayamış dışarı bakıyor ve mütemadiyen dudaklarını kemiriyor. Yağmur, ıslanan yollar, Zigana'nın birkaç otomobilin kanına giren yolları ve geciken otomobil umurunda değil. Bir aralık dişlerinin arasından bir küfür çiğnediğini işitiyorum:

– Rezil, namussuz herif. Alacağın olsun!

Ferit kendisine borç vermeyen pişkin dosta diş biliyor. Bu da benim umurumda değil. Bu yağmur bir parça daha artarsa yarın Trabzon'da olamayacağımızı ve vapuru kaçıracağımızı düşünüyorum.

Bir aralık yağmur diner gibi oluyor. Fakat kahvenin tavanını sarsan ve karşıki dağların

yuvarlandığı hissini veren müthiş bir gökgürültüsü ve birkaç şimşeğin kırbaçladığı yağmur korkunç bir hışıltı ile yeniden başlıyor. Nihayet kahve önünde duran otomobilin kahve lâmbalarını bir sarhoş gözü kadar kızartan lâmbalarının ışığında, yağmur tanelerinin boyunu bosunu görüyoruz. Yağmuru sicime benzetenlere hak veriyorum.

Şoför bu yağmura:

– Kuru gürültü!. diyor. Otomobile binerken beni biraz düşünceli gören Ferit de:

– Aldırma canım Allah bizimledir!.. deyince demin dudaklarını yiyip tüketen arkadaşımın bu soğukkanlılığına dayanamıyor:

– Herhalde müşarünileyh bugün pek sizinle değildi, diyorum.

Şoförün beş dakika sonra dineceğini iddia ettiği yağmur yarım saattir aynı inatla otomobilin muşamba tavanını noktalıyor. Elektriklerin iki nurdan kol gibi karanlığı kucaklayan ışıkları içinde aynı yağmur sicimleri uzanıyor. Bereket versin şoförümüz çok usta ve Zigana yollarını kendi eliyle yapmış kadar tanıyor ve kendi evinin merdivenini tırmanır gibi dönemeçlerden kolaylıkla dönüyor.

Şoförün önündeki camda Ferit'in yüzünü görüyorum. Bu sapsarı yüz hâlâ dudaklarını kemirip kendisine ödünç elli lira vermeyene yumruk sallayadursun, yağmur yolumuzun iki tarafından sel olup akmaya başlarken Zigana'nın tepesindeki hanlara geldik. Yağmurun

dinmeye hiç niyeti yok. Bu handa sabahlayacağız.

Bize bir oda gösterdiler. Bir parça ıslanan ceketlerimizi çıkarıp geri kalanıyla yataklarımızın üzerine uzandık. Han odası bu! Bol bir pire hücumu ile gece uyanıyorum. Mızmız bir idare lâmbası odayı aydınlatıyor.

– Ferit be!.. diye arkadaşımı uyandırmak ve onun pirelere karşı gösterdiği mukavemetini tebrik etmek istiyorum. Fakat bizim Ferit'in yerinde yeller esiyor. Kâfir şeytan birden aklıma kötü kötü şeyler getiriyor. Derhal dışarı çıkmak için ceketi aranıyorum. Koyduğum yerde yok. Üç adım ötede iskemlenin üzerinde duruyor. İdare lâmbasını yakalayıp beş basamaklı merdivenden inmem bir oluyor.

Hanın avlusundaki kuvvetli bir lüks lâmbasının ışığında yedi sekiz kişilik bir kafileden dördü harıl harıl kâğıt oynuyor. Şaşkınlıkla hâlâ elimde tuttuğum idare lâmbasıyla onlara doğru yürüyorum. Evvelâ oyuncular arasında Ferit'i görüyor, rahat bir nefes alıyorum. Oyuncular neden sonra beni görüyorlar, Ferit'in önünde dehşetli bir para yığını var. Yüzü kıpkırmızı. Beni görünce sevinçle bağırıyor:

– Söndür o kandili! Yanıma gel.

Ben hâlâ şaşkın, bir ona, bir önündeki paralara, bir de öteki oyuncularla seyircilere bakıyorum. Oyuncular arasında kimi görsem beğenirsiniz: Bizim şoför! Kaşlar çatık, bu sefer dudaklarını o ısırıyor. Belli, bir hayli kaybetmiş.

Ferit bir makine süratiyle kâğıt dağıtıyor.

Ve büyük bir kazancın verdiği nefis itimadıyla gayet serbest oynuyor ve mütemadiyen kazanıyor.

İçlerinden iki kişinin –başta bizim şoför– iflâsıyla oyun bitiyor.

Ferit'in iki yüz liraya yakın kârı var. Paraları çantasına istif ederken bana beşlik lira gösteriyor ve öteki oyuncuların fena halde sinirlerine dokunan bir neşe ile:

– Yahu! diyor, madem cebinde böyle uğurlu bir para vardı. Niçin orada ses çıkarmazsın.

Ben ceketimin yer değiştirmesindeki hikmeti anlamaya başlarken o oyuna nasıl başladıklarını anlatıyor. Meğer bizden evvel hana misafir olan yolcular gibi Ferit de pireler yüzünden uyuyamamış. Aşağıda bir poker çevirmek için yana yana dördüncü arayanlar onun odada sinirli sinirli dolaştığını işitince yukarı çıkıp oyuna davet etmişler. Aramızda teklif olmadığı için benim ceketin cebinde bulduğu beş lira ile pokere oturmuş.

Ferit'in gözlerinde: "Nasıl, ben sana Allah bizimledir demedim mi?.." diye bağıran bir sevinç ve benim içimde bizim şoförün çatık kaşları var.

Alnının teri ile kazandığı parayı kumarda yeniden müşterisine vermek ve sonra onu bedavadan kilometrelerce otomobilinde taşımak, herhalde hoş bir şey olmasa gerek. İşin fenası dün akşamki yağmur önümüzdeki yolları bir hayli hırpalamış. Aksi bir şoförle tırmanması

kadar inmesi de güç olan Zigana yollarından nasıl ineceğiz diye kötü kötü düşünüyorum.

Çamurdan kaymasın diye tekerleklere zincir takan şoföre yaklaşıyoruz. O, yakası açılmamış küfürlerle çamuru, otomobili, hanı donatıyor. Bizim yanına geldiğimizi görünce:

– Vallahi bayım, diyor. Bu çamurda yola çıkmak beni hiç sarmıyor!

Ferit şoförün cebine dün akşam kaybettiği yirmi beş kâğıdı sıkıştırırken:

– Korkma canım! diyor. Allah bizimledir!..

TAN – 26 Ekim 1935

SİRKECİ EĞLENİYOR

Şarkıyı ağızlarıyla değil vücutlarıyla
[söyleyen kadınlar
Sirkeci meyhanelerinin daimi
[müşterileri
Kimler güzel içki içerler?

– Yanık Ömer, Yanık Ömer'i isteriz.

– Amma da nazlandı ha..

– Var ol mavili!

Ve nihayet dakikalarca süren alkışların şımarttığı mavili ikinci defa Yanık Ömer'i söylemek için nazlana nazlana kalkıyor. Bu mavili gür sesine sağlam bir baston kadar güveniyor ve dudaklarının kenarından bol alkışlarla beslenen bir gurur sızarken yanında oturan iki bayan arkadaşına daha doğrusu rakibine bakıyor. Bu bakışta:

– Gördünüz mü? Hepinizden çok ben alkışlandım! diyen bir mana var... Halbuki deminden beri bütün lokanta sakinlerini çileden çıkaran beyazlıydı. Ufak tefek sesine kadınlığının bütün oyunlarını, vaatlerini sığdırarak şarkısının bir kısmını baygın ve tebessümü eksik olmayan gözleri ve bir kısmını da omuzları ve dizkapaklarıyla söylüyordu. Beyazlının hiç de çirkin olmayan yüzünün döndüğü masalar-

da gayet ciddi bir vazifeyle meşgulmüş gibi içkilerini içen çatık kaşlı yüzler aydınlanıyordu. Beyazlı, öteki arkadaşları gibi sesine değil, doğrudan doğruya yüzüne; süzülmesini, vaadetmesini bilen gözlerine, çapkın vücut hareketlerine güveniyordu. Müşteriler üzerinde içki kadar büyük bir tesir yapan beyazlıdan sonra sıra siyahlımındı. Siyahlı da inadına kupkuru, şemsiye gibi bir bayandı ve alafrangadan dönme ve dehşetli surette tesir edici zannettiği sesine, "Ümitlerim hep kırıldı!" şarkısını intihap etmişti! Şarkının son hecelerini çok uzatarak söylemeye muvaffak olduğu için olacak o da bir hayli alkışlandı.

İşte, Sirkeci bu lokantada içerek, bu bayanları alkışlayarak eğleniyor. Bu içkili ve sazlı lokantanın müşterilerinin hemen hemen hepsinin aynı yaşta insanlar oluşu tuhaf. Hepsi de otuz beş, kırk yaşlarında görünüyor ve hepsi de gayet ciddi eğleniyorlar. "Güzel içki içer!" tabiri içki içtiği müddetçe coşup taşkınlık yapmayanlar için kullanılıyor. Bu hesapça bütün Sirkeci güzel rakı içiyor demektir. Onları yalnız çok sevdikleri bir şarkı, veyahut beyazlının çok fazla gıdıklayıcı bir hareketi bir parça canlandırır gibi oluyor.

Sirkeci'de içki içilen yerlerin en sadık müşterileri gazetecilerdir. Nüktelerin, teşbihlerin ve havadislerin yatağını aşındırmadan bir nehir gibi aktığı "Babıâli"den akşam üstleri yorgun gazeteciler çıkar. Ekseriya güneşe hasret çeken odalarda elektrikle çalışmaya mecbur oldukla-

rı için dışarda bir parça güneş artığı bulurlarsa yüzleri güler. Birkaç "tek" atmak için girdikleri yerlerden gece yarılarına doğru çıktıkları zaman günün yorgunluğunu çoktan unuturlar ve son tramvayı da kaçırdıkları için, Sirkeci'deki şoförlerle uzun süren bir pazarlığa girişirler.

TAN – 7 Kasım 1935

BİR ÇİÇEKÇİ KADIN

Beyoğlu'nun bir resim çerçevesi sadakatiyle sımsıkı çerçevelediği renkler ve çehreler vardır. Bu çehrelerden bazılarına Beyazıt ve Fatih'te rastgelmek, bana bir gün Sultanahmet Camiini Kurtuluş ve Maçka'da görmek kadar tuhaf geliyor. Size anlatmak istediğim çiçekçi kadın, Beyoğlu'na Beyazıt kulesinin Beyazıt'a alıştığı kadar alışmış ve Beyoğlu'ndan bir parça oluvermiştir.

Beyoğlu'na geçen herkesin onu tanıdığını veyahut onun hepimizi tanıdığını zannediyorum. Ben onu ilk defa müşterilerine sadaka verir gibi hizmet eden bir Beyaz Rus pastanesinde gördüm. Yaşını saklamayan pörsümüş bir yüzü, akı bol saçları, zayıf fakat çevik bir vücudu vardı. Dilencilerin ve üstü başı bir parça geri adamların sıkı bir gümrüğe tabi oldukları kahve kapısından o bir müşteriden daha süratle girmiş ve herkesin masasına uğramıştı. Çiçeklerini satmak için ısrar etmiyordu.

Önümüzdeki masalardan birinde resim atölyelerinde modellik yapan genç bir bayan çay içiyordu. Onun masasına yaklaştı. Ve çantasının üzerine güzel kırmızı bir gül ile bir ka-

ranfilden ibaret ufacık bir demet koydu. Sonra genç bayanın hiç çiçek satın almaya niyeti ve belki de parası olmadığını görünce çiçekleri geri alacağı yerde orada bıraktı ve derhal kahveden çıkıp gitti. Genç model bir çiçeklere, bir kahvenin patronuna ve müşterilere bakarak bu garip ikramın nereden geldiğini anlamaya çalışıyordu. Bu garip hediyeden çok memnun olan model, bir gün bir arkadaş bahçesinden topladığı koca bir çiçek demetiyle Beyoğlu'ndan geçerken bizim cömert çiçekçi kadına rastlar ve ilk işi buketi ona hediye etmek olur... Bu sefer çiçekçi eskisinden daha cömert kesilerek:

– Ben size bir tek gül vemiştim bir bahçe değil!. der. Ve koca demetten bir tek gül çıkararak alır ve bu gülü piyasaya çıkarmamak inceliğini göstererek yakasına takar..

Bunu bana model anlattığı zaman hayret etmiş ve ona bu iyi yürekli kadınla dost olmasını ve ondan hususi hayatı hakkında malumat almasını rica etmiştim.

Birkaç hafta sonra model onunla bir parça konuşabilmeye fırsat bulduğunu, fakat hayatı hakkında hiçbir şey öğrenemediğini söylüyordu. Yalnız çiçekçi kadın ona birkaç akşam evvel ilk ve son perdelerinde hazır bulunduğu bir kıskançlık hikâyesi anlatmıştı: Çiçekçi kadın içkili bir dansinge girmiş. Kadınlı erkekli kalabalık masalardan birisinde çiçeklerinin hemen hemen yarısını satın almışlar. Yarım saat sonra dansingten bütün çiçeklerini satarak dışarı çıkan çiçekçi kadın, birkaç adım öte-

sinde yürüyen bir çiftin boğuk ve hırçın münakaşasına kulak misafiri olmuş. Erkek:

– Bu rakı kokan çiçekleri derhal atmanı istiyorum. Derhal... diyor.

Kadın:

– Benim de müthiş sinirime dokunmaya başladılar fakat yolun ortasında nereye atalım canım?. diye cevap veriyormuş ve arkalarından gelip giden olup olmadığına bakmak için başını çeviren genç kadın, Beyoğlu'nun her yerinde hazır ve nazır olan çiçekçi kadını görmüş; çiçekçi kadın genç bayanı bu rakı kokan çiçeklerden kurtarmış.

Fakat benim bu hikâyede hoşuma giden, çiçekçi kadının kendisine teşekkür eden genç bayana yakasından hiç eksik olmayan bir karanfili hediye etmesi ve çiçeklerini ikinci bir defa aynı yerde satmak için tekrar dansinge dalmaması ve bu satılmış çiçekleri birer birer yola serpmesidir.

TAN – 1935

YEPYENİ BİR DANS: HORON

Sıcak memleketlerden gelen danslar kızgın birer samyeli gibi evvelâ Amerika'yı kavuruyor, sonra Bahrimuhitlerden bile üşümeden, soğumadan zıplaya zıplaya Avrupa'ya geçiyor. Ve daha telefon telleri kadar uzun ve Josefin Baker kadar esmer bir sinema şeridi bu sam yelini gene aynı sıcaklıkla bize sunuyor...

Anadolu'nun bazı köşelerinde kadınla erkek arasında biribirlerine değmemek için hendese kitapları üzerine yemin etmiş muvazi hatların inadına benzer bir antipati var... Halkevleri bu iki hattı biribirine karıştırmak ve nüfus artması üzerinde mühim bir tesiri olan bu çirkin antipatiyi ortadan kaldırmak için gayet doğru olan dansı bu köşelere sokmaya çalışıyor... Fakat dans vilâyet merkezlerinde kalıp köylüye kadar inemiyor...

Bana bunları anlatırlarken Holivut'tan kalkıp Çerkeş'in Kınık köyüne gelmek için dansın ne tuhaf bir yolculuğa çıkacağını düşünüyorum. Ve birden aklıma "Horon" geliyor!

Anadolu'nun canım yün çorapları, pekmezi ve dağları kadar yerli olan Horon!...

Ve kafamda bu fikir kadınlı erkekli bir

halka halinde çılgın bir neşeyle dönmeye başlıyor.

Bu halkayı teşkil edenlerin kadınlı erkekli olması şart. Çünkü Horon bizde yalnız erkekler tarafından yapılır... Bu halkaya kadın katmak herhalde dansı çok uzak yerlerden Anadolu köylerine kadar götürmekten çok daha kolay olacak...

Horon havalarının özüne dokunmadan onu bir parça daha zenginleştirmek, birkaç adım daha ilâve etmek ve birkaç Horon daha icat etmek ve Holivut'tan büyük şehirlerimize dans getireceğimize köylerimizden yepyeni ve taze bir havayı şehirlerimize getirmek ne güzel ve ne yaman bir iş olacak!...

Toplu bir halde yapılan Horona bütün bir salon halkı iştirak edebilecek, "dans bilmek" üstünlüğü ve "dans bilmemek" zavallılığı ortadan kalkmış olacak...

Horon yalnız bazı gençlerin hoşuna gitmeyecek:

– Kalpleri birer havaiyen gitar şeklinde donup kalmış olan, sinema edebiyatıyla beslenmiş ve tango yaparken bir havaiyen gitar gibi kadına ilânı aşk eden gençler...

Bence gitar, yirminci asrın romantizminin sembolüdür... Bu romantizm bir akordeon olmuştur. Bu akordeon sıcak memleketlerin, çok kolaylıkla ele geçeceğini sandığı, derileri güneş kokan, şehvetli kadınlarına iç çeker.. Bir saksafon olmuştur, utanmadan bir erkek sesiyle ağlar...

Havaiyen gitar kolay ve sıcak bir şehvete sinema meleğini intihap etmiş, bu meleğe Holivut'tan bir payitaht ve sinema şeritlerinden bir hudut çizmiştir...

Gitarda yirminci asrın arzularını, neşelerini ve acılarını ilk defa sezen kübist ressamlar olmuş olacaklar ki, senelerce bize gitar resmi yaptılar. Kübizmin en büyük üstatlarına bakın, eserlerinin yüzde yetmişinde gitar motifinin tekrarlandığını görürsünüz...

Biz gene Horonu gayet basit ve monoton bulacak olan İstanbul'un güzel kravatlı ve yürekleri havaiyen gitar gibi inim inim inleten sinema delilerine gelelim.,. Veyahut onları gene gitarlarına, saksafonlarına, akordeonlarına bırakalım da avuç kadar bir kemençe ile yirmi kişilik bir halkaya sabahlara kadar bir dans sarası sunan halk musikisine, köy türkülerine ve oyunlarına gelelim...

Ve sen ey garp musikisinin tadını tadarken halk musikisinin özlülüğüne iman eden özlü sanatkâr! Gel seninle Anadolu'ya gidelim. Ve bize yeni bir Horon havası bestele ki, bizi sabahlara kadar döndürmek için besteleyeceğin havaya lâzım gelecek ritmi Anadolu'nun canım dağlarında, mahalli renkleri, neşeyi ve arzuyu, Anadolu köylerindeki on kuruşluk yün çoraplarında bulacaksın!..

TAN – 1935

İSTANBUL GAZETELERİ VE ANADOLU

İstanbul gazeteleri Anadolu'nun her tarafında dört gözle beklenir. Ve başmakalelerinden tutun da ilân sayfalarına kadar okunur. Bu gazeteler elden ele geçerek aşınır. Halledilmiş bilmeceleri, kesilmiş ilân ve makale köşeleriyle bir nüfus kâğıdı, bir sevgili mektubu, bir kâğıt para gibi yavaş yavaş insan insan hararetiyle erir ve güzelce eskir.

Büyük şehirlerde yalnız bir köşesi okunduktan sonra pakete sarılan gazetenin Anadolu'da çok daha uzun bir ömrü vardır. İstanbul gazeteleri muhakkak ki İstanbul'dan ziyade Anadolu satışlarıyla yaşarlar. Yalnız İstanbul karileri hiçbir zaman İstanbul gazetesini yaşatmamıştır. Hâl ve keyfiyet böyle iken İstanbul gazetelerinin Anadolu ile teması nicedir? Hiç! Muazzam bir hiç, yanyana bir sürü sıfır..

Anadolu'da olup biten şeyler arasında, okuyucuların tüylerini diken diken edecek havadisler bulmak, her soydan macera adamlarına rastlamak mümkündür.

Ey karilerine havadis bulmak için Holivutlara kadar giden ve orada bir hafta kaldıktan sonra dört beş senedir memleketi tıraş eden İstanbul gazetecisi! İnsaf! Çünkü seni Anadolu

okuyor, çünkü Anadolu okumak istiyor, her şeyden evvel okuyup yazmak, insaf!

– Ne yazarsam okuyacak! diye ona bir sürü martaval sıralamakta ne mana var? Sen Greta Garbo'nun üvey teyzesinin adıyla, bütün hizmetçilerinin sülâlesini sayıp dökerken, Anadolu yazılmaya değer nice bayramlar ve nice hadiseler idrak ediyor. Anadolu binbir bâkir mevzuu ile sıradağlar gibi sıralanıyor. Ve İstanbul gazetelerinin Holivut maceralarını ve saray entrikalarının tükenmesini bekliyor.

Anadolu'nun bellibaşlı vilâyetlerinde büyük sermayelerle büyük gündelik gazeteler çıkmadıkça Anadolu kendi havadislerini İstanbul gazetecilerinden bekleyecek.

İstanbul gazeteleri Anadolu karilerine "mütemadiyen" İstanbul'un gündelik dertlerinden bahsederler. İstanbul tramvaylarından birisinin ezdiği köpek, bazen gazetelerimizin birinci sayfasında yer alır. İstanbul'un ücra mahallelerinden birisinde karısını döven sarhoş gazetelerimize beş on sütuna mal olur.

İstanbul'un mollalarından tutun da saraylarına kadar nesi var nesi yok her şey gazetelerimizin sütunlarından bütün teferruatı ile yavaş yavaş geçer. Fakat Anadolu'da olup bitenler? Bunlar İstanbul gazetelerinin umurunda bile değildir. Vakit vakit günlük gazetelerimizin ilân sayfalarına yakın bir yerde, falanca vilâyetteki spor hareketlerinden bahseden dört beş satırlık basmakalıp bir yazı ve bir de futbol takımı fotoğrafı konur.

İşte günlük gazetelerimizin Anadolu ile teması!

Ey meslekten yetişen gazeteciler!.. Anadolu'da yalnız futbol mu oynanır? Yahut yalnız üzüm, fındık veya pamuk mu toplanır? Bu geniş memlekette sizlerin çeşit çeşit yazılarınızı seve seve okuyan insanlar başka hiçbir şey yapmazlar mı? Onlar da bazen birbirlerini öldürüp birbirlerini delicesine sever yahut hora teper, şarkı söyler. Ne bileyim ben bir kelime ile yaşarlar!

İstanbul'da işi tıkırında giden birkaç gazete Anadolu'ya Anadolu'dan bahsetmek imkânlarına fazlasıyla sahiptirler. Bu gazetelerin her biri Anadolu'da dört beş muharrir dolaştırabilecek kadar kazanıyor. İnşallah daha fazla kazanırlar. Çünkü onların kazançlarının büyümesi memleketimizde okuyanların artması demektir. Daha fazla kazansınlar. Fakat bize de bir parça bizden bahsetsinler. Röportajlarımızın en kabadayısı İstanbul plajlarından ve Langa bostanlarından öteye aşamıyor. Bu yüzden bizde hakiki röportajcılar hiçbir zaman yetişemeyecek. Halbuki gazetelerimiz genç muharrirler arasında henüz sinema yıldızları gibi nazlanmayan ve imzalarında boncuk varmış gibi boyunlarına asmayan istidatları gazetelerinde bir parça tecrübe ederek en sonra Anadolu'ya gönderseler. Ve onlara:

– Yediğiniz içtiğiniz sizin olsun bize gördüklerinizi anlatın! diyebilseler. Herhalde bize Langa bostanlarından veyahut Holivut maceralarından daha özlü ve sürükleyici yazılar vermiş olacaklar.

BRAY – 1936 (Tahminen)

HOCAMIZ AHMET HAŞİM

Onu ilk gördüğüm zaman bende bıraktığı intibaın Anadolu'daki mecmuaların birisinde gördüğüm resmiyle hiçbir alâkası yoktu. Onu görünce güzel şiir yazabilmek için güzel bir insan olmak lâzım gelmeyeceğini bir defa daha öğrenmiştim.

Orta boylu ve yelek düğmeleri arasındaki hiçbir büklüme yer vermeyen dolgun bir gövde üzerinde Hitit eserlerindeki kafalar kadar büyük ve ekspresif bir baş. Ve bu iri başı, bu iri gövde üzerinde rahatça tutabilmeye çalışan kanlı canlı, taşkın, kısacık bir boyun. Hocamızda beni en çok ürküten, iri kafasından ve kısa boynundan çok sesi olmuştur. Boğuk, bir tahta perde arkasından geliyormuş hissini veren ve boğazından birkaç parçaya bölünerek çıkan ve ancak havaya temas ettikten sonra bir kül halinde kulağa gelen, kısaca; çirkin bir ses.

Fakat biz ilk defasında çirkin bulduğumuz bu vücuda ve bize boğuk gelen bu sese ne kadar çabuk alışmış ve onun derslerini ne taşkın bir merakla, her hafta iple çekmeye başlamıştık!..

Haşim'in bilhassa estetik dersleri bize şair ve güzel konuşan adam tarafını tanıtıyor ve dersleri dar bir çerçeve içerisinde bunalıp kalmıyor. Hiç umulmadık bir taraftan Haşim'in bütün zekâsı taşıyor, dersini daha demin akademiye gelirken yolda gördüğü bir Amerikalı kadının, "Bir papağan kadar" güzel giyinmiş oluşuna yüklüyor ve bizi birkaç cümle ile çok uzaktan memleketlerin, renk, ışık ve hayat kaynaşan ormanlarına kadar sürüklüyordu. İyi hatırlıyorum, bir gün, bize "Elle yapılan eşyanın makine ile yapılanlarla mukayese kabul etmeyecek üstünlüğünü" anlatmaya çalışırken, misal olarak "Rols Roys" otomobilini ve bu otomobilin en mühim aksamının elle yapılmış olmasının dünyanın en pahalı ve en mükemmel otomobili oluşuna sebebiyet verdiğini anlatmış ve biz, "karanfil" şairinden "karbüratör" ve "şase" hakkında verdiği malumatı güzel bir şiir okuyormuşçasına dersini bir nefeste içip tüketmiştik.

Haşim bütün şarklı hocalar gibi derslerinin tam bir sükût içerisinde dinlenmesine ehemmiyet veriyor, en ufak bir fısıltıya sinirleniyor ve bazen bu fısıltı kahramanlarını sınıftan dışarı attığı oluyordu. Bu dışarı atılanlar arasında ekseriya bayanların bulunuşu, dersinde erkek talebenin ekseriyetine cesaret veriyordu.

Haşim talebesinden titiz bir sükût isterken her zaman onlara hürmet etmesini biliyor, söz alanların hiçbir zaman sözlerini kesmiyor ve arasıra ufak tefek talebe nüktelerine bütün yü-

zünü çerçeveleyen geniş bir tebessümle cesaret veriyordu.

Bir gün bize renklerden bahsediyordu, bir aralık anlatmak istediği rengin ismini unutuvermişti. Arka sıralarda oturmayı tercih eden mimar talebelerden birisi aranılan renge isim vermişti:

– Toz pembe...

Haşim bunu çok beğendi, talebesine teşekkür etmeyi unutmadı ve derse devam etti. Fakat bir aralık arka sıradan ufak bir fısıltı ve tutulamayan bir kahkaha yükselir gibi oldu... Haşim'in zaten kırmızı yüzü bir o kadar daha kızarmıştı. Gözlerinde hatırı sayılır nefretle karışık bir kin parladığını gördük: Gene Hitit heykellerinin kısa ve şişman parmaklarına benzeyen parmağı ile tam fısıltının geldiği yeri göstererek deminki mimar arkadaşa:

– Efendi!.. dedi. Bir toz pembesini bize bu kadar pahalıya satma!..

Ve mimar arkadaşı bir daha Haşim'in dersinde görmedik!

Fizyoloji dersindeyiz. Haşim bize rüzgârların ve ticaretin ilâhi olması hırsızların ilâhi olmasına mani olmayan Hermes'i anlatıyor. Rüzgârla ticaret arasındaki münasebete gelince, dershanenin kapısı içeri bir talebe girerken çıkardığı mutat gıcırdamayla açılıveriyor... Haşim, içeri bir talebe girmek istediğini sanarak:

– Girin! dedi.

Sonra içeri kimseciklerin girmediğini görünce, kapıyı bir münasebetsizin açtığını sanarak:

– Kim o kapıyı açan canım?. diye sorunca, kapının rüzgârla açılmış olduğuna emin olan arkadaşlardan bir tanesi:

– Hermes'in kendisi!.. demişti.

Bu güzel nükteyi hocamızın güzel bir meyve gibi tattığını, yüzünün hazla aydınlandığını ve nükteyi yapan arkadaşa dönüp:

– Harikulade!.. Hermes'in ta kendisi!.. dediğini duyduk.

Bilmem gene hangi daldan hangi dala sıçramış, bize berrak cümleleriyle İstanbul'a İtalya'dan tayyare ile çiçek gelmesinde bulduğu gülünç ve hazin tarafı anlatıyordu:

– Nedim'in, kasidelerin memleketine şiirleri baştan aşağı kadar çiçek olan, minyatürlerinde çiçekten geçilmeyecek bir memlekete İtalya'dan, hem de tayyare ile çiçek geliyor! Lâleyi tarihe sokan, bir devre çiçek ismi veren bize, İtalya'dan gül ve karanfil geliyor... Gül ve bilhassa karanfil! Bu iki çiçek şarkın ta kendisidir.. Yarabbi, bize nasıl İtalya'dan karanfil gelebilir?...

Ben artık dayanamamış, onun hâlâ tadı damağında kalan "karanfil" şiirini bütün kokusu ile bir daha duymuş ve karanfil şairine:

– Zararı yok hocam! demiştim... Karanfil bize dışarıdan gelmiş. Ne çıkar!.. Şairi bizden olduktan sonra!..

Bu söz onun tahmin edemeyeceğim kadar hoşuna gitmeli ki yüzünün gene kıpkırmızı kesildiğini gördüm. Bana dönerek:

– Teşekkür ederim, dedi. Ve biz o dersi şarkın en zengin bahçelerinden geçmiş gibi sarhoş bitirdik....

KÜLTÜR HAFTASI – 26 Şubat 1936

ÇERKEŞ GECELERİ

Tek başına güzellik iddiasına çıkacak renk var mıdır bilmem, fakat herkesin olduğu gibi benim de yalnız başına kulağıma süzülmüş bir çift mısra kadar güzel şeyler fısıldayan kelimelerim var. Öyle kelimeler ki onları icat edenlerin zevkine, yazdığı kitapların üstüne çıkarak ilâhileşmeye yeltenenlerden daha çok itimadım var. Size şimdilik bunlardan iki misal vereceğim:

ARDIÇ... Bu Anadolu ormanlarına renk katan bir ağaçtır. Tahtasıyla marangozlar iftihar eder ve adından Anadolu türkülerine kafiye ve şiir çıkar. Ardıçın kendisine mahsus bir kokusu ve cana yakın kırmızı bir rengi oluşundan belki, bu kelimeye birçok şeyler sinmiştir. Fakat bence bu kelimeye sinen en güzel his tevazudur. Anadolu'nun dağlarının, ormanlarının, söğütlerinin tevazuu.

Size daha "Bakraç"dan, "Çakıl"dan, "Söğüt"ten ve kelimeler içerisinde saklanmış özlü hislerden bahsetmek isterdim, fakat "O değil ama, Çerkeş'in geceleri nerde kaldı?" diyenlere cevap vermek lâzım.

Ben evvelâ bu yazıya şöyle başlamayı kararlaştırmıştım:

KRİSTAL... Ne güzel bir kelime... fakat ne yazık ki Türkçe değil. Ve canım Türkçe kelimeler duruyorken size Çerkeş'in yosma gecelerini anlatmak için tutup da köşeleri dilimizin ucuna batan "Kristal" kelimesine muhtaç olmak sinirime dokundu. Aradım taradım ama Çerkeş gecelerine kristal kelimesi kadar benzeyen, ardıç kadar renkli, söğüt kadar güzel bir kelime bulamadım. Ve yine size Çerkeşli gecelerimden berrak ve yaman bir soğuğun hendesesiyle kristal halinde donup, köşeleri, vücudunuzun paltonuzdan dışarda kalmak zavallılığında kalan parçalarını kesip atan göklerini ancak bu kelimenin yardımıyla anlatabileceğim. Çerkeş'in mehtaplı gecelerini kocaman bir kristale benzeteceğim. Bu o kadar aydınlık bir cam kitlesi ki, içerde yarı erimiş bin bir ay parçalanıp donakalmışlar dersiniz: ve Çerkeş soğuğunun dehşetiyle yusyuvarlak ay da köşelenir ve köşeleri keskin bir buz parçası gibi gözünüze, içinize batar üşür, üşürsünüz. Sıcacık göğsünüzden çıktığına pişman nefesiniz de gecenin maviliği üzerine çizilir ve yumuşak nefesin havada donup kaldığına (tabii yine köşeli bir cam halinde) hayret etmezsiniz. Ve günlerden bir gün bir kitap sayfasında:

"Yolumuz düştü Çerkeşe
Çerkeşin gökleri camdan
Çerkeşin ayı dört köşe"

diye başlayan bir yazıya rastlarsanız, "Bu herhalde kübizm âşıklarından birinin olacak" derseniz yanılmazsınız.

BRAY – Nisan 1936

BİR BAKIR İBRİĞİN HİKÂYESİ

Kim demiş bizim eser-i sanatı teşhir eden bir galerimiz yok. Kim demiş bizde sanat yok ki galeri olsun! Sanatı en mükemmel galerisinde görmek isteyenlere yürekten bir tavsiye: Bit pazarına gidin, fakat oraya gitmeden birkaç sanat tarihi kitabı karıştırmayı ihmal etmeyin. Eser-i sanat hakkında dörtbaşı mamur bir fikir edinmeden bit pazarına gidenlere, pazar bir yangın yeri, bir çilingir dükkânı hissini verir. Fakat ne de olsa bir yangın yerinde yarı yanmış olduğu halde, hâlâ bir müzeye girmeye yeltenen sanat eserleri bulunabileceği gibi bir çilingir dükkânında da, ucunda harikulade güzel bir yılan kafası taşıyan bir anahtara rastgelebilirsiniz.

Ben her zaman Kapalıçarşı'nın özünü emerek bir posa gibi karanlık kapılarından dışarı fırlattığı bit pazarını, tavan yerine masmavi bir gök parçası taşıyan, ışıklı bir müze gibi dolaştım.. Ve onu ekseriya müzelere tercih ettim. Bu tercihimde belki halkın ayağına kadar inen bazı sanat eserlerini düştükleri yerden kaldırmanın vereceği gurur, belki de müzelerin

kıskanç ve titiz ihtimamıyla teşhir ettikleri eşyanın hayatla tamamıyla alâkalarını kesmiş, damızlık bir hayvan gibi beslenilen eserlerine karşı bir kinim vardı. Orada eserlerin gündelik hayatımıza bir daha ebediyen karışamayacağını düşündükçe içime her zaman bir üzüntü çöktü...

Belki bir gün, bir türlü kendimi tutamayarak ellerimle de dokunmak istediğim, Rodin'in bir kafası önünde kaba bir gardiyan tarafından fena halde azarlanmış olmam da içimde müzelere karşı duyduğum üzüntüyü arttırmıştır. Ve bit pazarlarında bilakis korkusuz kana kana gözümle görüp ellerimle de duyduğum, ufak bir heykelcik, az bir para ile alıp kendi odama bir yürek gibi yerleştireceğim kırmızı bir Çanakkale testisi bana ve "tesahup edebilmek" arzusuna tatmin edilmek imkânını vermişti.

Fakat bu bit pazarına karşı duyduğum sempati bana epey pahalıya mal oluyordu. İlk defa bit pazarında gördüğüm zaman dünyaları keşfetmiş kadar sevindiğim bir çift cam üzerine boyanmış iki halk resmini yok pahasına satın alıp evime götürmüş ve bu resimlerin çerçevelerinde odamdaki tahtakuruları en yaman istihkâmlarda bulunamayacak emin ve sağlam bir kâşane edinmişlerdi. Bit pazarına verilen ismi o zaman bütün manasıyla anlamış ve pazardan bir parça soğumuştum... Fakat geçen gün, orada bir ibrik gördüm. Ve tam devreli bir pazarlıktan sonra, yani tam ibrikten vazgeçer gibi davranıp giderken geri çağrıl-

dım. Ve istediğim fiyata bu canım ibriği sırtlayıp odamda her sabah bir gül gibi açan Çanakkale testisine müthiş bir rakip getirmiş oldum. Bu bakır renkte ibrikte, muazzam bir mimari vardı, bir kobra kafası kadar ekspressif şişkin kapağında "Sinan"ın şehvetli bir göğüs gibi kabaran kubbelerini kavradım.

İbriğimin bir kuğu boynunu gölgede bırakacak kadar dolgun bir boynu ve bir karpuz iştahıyla kabarıp, hiç umulmadık bir yerde birden gözden kaybolmasını bilen girinti ve çıkıntıları vardı.

Form itibarıyla sarı testim, bakır ibriğin yanında zavallı kalıyor gibi oldu. Fakat o daha çok üstündeki gevrek "sır"ının içe bir gül ferahlığı veren rengiyle hoşuma gidiyordu. Bu ibrikte şark en asil ve en sağlam mimarisini buluyor, onu Süleymaniye kadar seviyor ve medreselerimiz kadar derin ve saygılı bir hisle önünde ürperiyordum... Sarı testim bana resimde rengin hâkim olduğunu öğretmişti. Bakır ibrikten "form"un resimde mimarinin hiçbir zaman ihmal edilmeyeceğini anlatıyordu.

Ben bakır ibriğimin nasihatlerini dinler ve onu aldıktan sonra yapacağım resimlerde "form"a ehemmiyet vereceğime yemin ederken, kafasının bir Sinan mimarisi kadar gür ve sağlam kurulmuş olduğuna inandığım bir edip, atölyeme geldi... Ona kendi resimlerimden evvel çerçevelerinde tahtakurularına en emin yuvayı kurduran halk resimlerini ve sonra da büyük bir iftiharla bakır ibriğimi gösterdim. Ondan:

– Aman dostum!.. Bu şaheseri nereden buldun!.. diye coşkun bir hayret bekliyor ve ibriğimin kuğunun boynuna taş çıkartan boynuna sarılmasını bekliyordum.

Fakat.. Fakat.. o, çürük bir meyve ısırmış gibi yüzünü buruşturuyor ve hiç beklemediğim bir tonla:

– Dostum!.. diyor, nedir bunlar? Bu köhne çerçeveli resimler, bu testiler, bu ibrikler... bu kilim, yazma, heybe edebiyatı... Vazgeç Allahaşkına..

Ben ona bunun kötü bir edebiyat olmadığını izah etmek istiyorum, fakat o beni şu kelime ile olduğum yere çiviliyor:

– Vazgeç dostum bu bit pazarı edebiyatından!. Bu snobizmin ta kendisidir!..

– Hangi snob, hangi snobizm üstat?..

– Sen eşya koleksiyoncusu mu kesileceksin başımıza?.. Yoksa cicili bicili Ermeni yazmalarıyla abajur yapmak sevdasına düşen Şişli kibarlarına mı döneceksin?

Üstat, ona birden kafamdan dilime kadar becerip inemeyen kelimeleri temize çekmek imkânını vermeden atölyemi bırakıp gitti. Ben ona sarı testimle, bakır ibriğimi belki Piyer Loti kadar değil, fakat bir Piyer Loti sevgisiyle sevmediğimi anlatamadığıma üzüldüğüm için bu yazıyı yazdım. Ben ağdalı ve yalancı bir buhurdan edebiyatı yaparak "şark muhibbi" geçinenlerden onun kadar nefret ederim... Fakat benim bu halk resimlerinde ve yine halkın arasından yetişen seramik üstatları ve nesli kuruyan bakır döğmecilerinde, üstadın halk

türkülerinde ve halk şiirlerinde bulduğu ve birçoklarımızda iyi sezdiği özü bulduğumu sanıyorum...

Odamda bulunmasını istediğim eşyaya karşı beslediğim sevgi bağlarının kuvvetleri hakkında bana bir imtihan geçirttiği için üstada müteşekkirim. Ona atölyeme giren her eşyanın bir gün muhakkak resimlerimde yer alacağını söyleyecek ve bu eşyaya karşı onun bir parça şüpheli gördüğü sevgiyi izah için tekrar "ibrik" motifine döneceğim... Üstada çok iyi hatırlamasını dilediğim bir resim hatırlatacağım: Bu Arap harfleriyle resme karşı hakiki bir hasreti ifade eden eski hattatlardan birisinin eseridir. Hattat bir satır yazıyı bir ibrik şekline sokmuş ve bununla üstadın: "Büyük ninelerimizin aptesane ibrikleri!" diye dudak büktüğü ibrikte Allahını yerleştirecek en uygun münhanileri bulmuştur.

TAN – 8 Nisan 1936

YAĞLI KAYIŞ

Bir dakika evvel elimi sıkan dostum, ellerini birer armut gibi evire çevire koklamaya ve sonra tuhaf tuhaf etrafına bakınarak burnuna bulaşan münasebetsiz kokunun birdenbire nereden peyda olduğunu yanımızdakilere sormaya başladı.

Ben, şimdiye kadar hiçbir zaman, ellerimi arkadaşlarıma, titiz bir Alman mühendisinin üzerine sineklerin bile konmaya cesaret edemedikleri tertemiz bir kitabı gibi uzatmamıştım. Ellerim, her zaman için, ya nezleli bir dolmakalemin damgasını taşımaya mahkûm, veyahut bir kurşunkalem tozunun avuçlarını yaygaracı bir renkle boyamasına alışkındılar. Ve ben, bu masum boya lekelerine arkadaşlarımı da alıştırmıştım da! Fakat bu sefer, benim de gayri ihtiyari, gözlerim ellerime gitti. Lâkin, leke filân göremeyince, ben de ellerimi kokladım ve dünyanın en mide bulandırıcı kokularından birine yataklık yapan onları arkadaşlarıma uzattım. Hepsi kokladılar, hepsi yüzünü buruşturdu, fakat hiçbir tanesi bu kokunun ne kokusu olduğunu kestiremedi.

İşin kötüsü, ben ellerime musallat olan bu

kokunun nereden peyda olduğunu anlayabilmek için tam bir hafta sarfettim. Sabahleyin evden bol sabunla yıkanmış bir çift el ile çıkıyor ve akşama evime bir çift murdar, eski pabuç kadar iğrenç elle dönüyordum. Ellerimin eski pabuç değil de, tamamıyla suda ıslanmış bir kayış kokusu neşrettiklerini anladığım gün, bu iğrenç kokunun ikinci mevki bir tramvayda boğazına sarıldım:

– Bu bir kayıştı!

Her gün hepimizin tramvaylarda fizik kaidelerine uygun bir vaziyette durabilmemiz için cömert bir şirketin başımızın üstünde sallandırdığı yağlı bir kayış, bir elektrik lâmbasının neşrettiği ziya kadar pislik ve koku neşreden bir kayış, binlerce yorgun elin terini bir kurutma kâğıdı iştihasıyla çekip içen yaman bir kayış!

Kıssadan hisse: Bu kayış, bu yağlı kayışın tramvaylarda mutlaka başımızın üstünde sallanması lâzımsa, tramvay sahanlıklarına ufak çapta bir musluk, bir kalıp sabun ve tramvay rayları kadar uzun bir havlu konması da unutulmamalıdır.

TAN – 17 Nisan 1936

SEYYAHLAR

Tıpkı seyahat acentelerinin vitrinlerindeki resimlerdeki gibi şişman, bacalarından buram buram arzu ve neşe tüten gemilerden bir tanesiyle gelmişlerdi. İstanbul, önlerinde her sayfası binbir sürprizle dolu bir masal kitabı gibi yarı açık duruyordu. Onların bu kitabı neresinden başlayıp, neresine kadar okuduklarını bilmiyorum. Fakat şu muhakkak ki hiçbir tanesi bu işin sonuna kadar gitmiyor, kimisi koca İstanbul'u bir sırmalı kadife terliğe, kimisi de üzerinde püsküllü bir "Yadigâr!" işlenmiş aşağılık bir sigara ağızlığına sığdırmaya çalışıyordu. Kubbelerinden ve kubbelerinin içerisinde birer dev iştihasıyla biribirlerini kucaklayan vavlardan başka içerisinde sağlam bir meta bulunmayan Kapalıçarşı'ya kapanan bazı seyyah kafileleri de, oradan yaman bir müzeden çıkan insanların bilgisiyle çıkıyorlar...

Fakat ne olursa olsun ben şimdi, burada, ne bir türlü kendisini görmeye gelenlere asıl güzelliklerini gösteremeyen İstanbul'a, ne de göremeyen seyyahlara acıyacak değilim. Asıl acımak istediğim nokta, bizlerde niçin seyahat arzusunun hâlâ uyanmadığıdır. Yüzlerinde se-

yahatlerin verdiği kaygusuz çizgilerden başka bir şey olmadığı halde, yollarda arkalarından bakakaldığımız salkım salkım seyyah kafilelerine her rastlayışımda:

– Ne tuhaf! diyorum. Niçin, onlar bize bakmıyorlar da, biz durup onların arkasından bakıyoruz!..

Herhalde seyyahlarda bizi çarpan şey, kareli golf pantolonları ve bizimkilerden bir parça daha kanlı yüzlerinden ziyade, bizde seyahat etmek arzusunu uyandırmaları olacak! Onların dudaklarında henüz bitirmedikleri mükemmel bir içkinin tadı, gözlerinde bir rüya hızıyla görüp geçtikleri yerlerin izleri var!

TAN – 18 Nisan 1936

ÇERKEŞ'TE TİYATRO

Bu kış, bir iş için Çerkeş'te bulunuyordum. Evim Çerkeş ilkmektebinin karşısında olduğu için, sabahlarımı cıvıl cıvıl kaynaşan çocuk sesleri dolduruyordu. Bu cıvıltıya alıştığım kadar karşı dağların üstüne çizilen mektebin kırmızı çatısı ve temiz beyaz duvarları ile senlibenli olmuştum. Çerkeş'teki işim bana pazar günlerini, iyi bir dostun mektubu gibi bekletecek kadar yorucu olduğu halde, tatil günlerinde karşımdaki bahçede donuk bir sükûtun ve boş mektebin çatısından sağır bir sıkıntının dolaştığını hissediyor, "pazar" günlerine karşı içimde bir soğukluk uyanıyordu. Mektep müdürü çalışkan ve mesleğini seven bir genç olacaktı. Onun sabahleyin erkenden çocuklardan evvel gelip bir güvercin köşküyle bir tavşan kümesi yapmak için nasıl çalıştığını görüyordum.

Velhasıl Çerkeş ilkmektebiyle iftihar ediyor ve böyle güzel bir komşuluktan zevk duyuyordum. Bu yüzden bir gün bana çalıştığım yerde:

– Yakında ilkmektepte bir temsil var, dedikleri zaman sevindim. Ve bilmem ne menfaatine diye bir parça mübalağalı bir bilet parasını da aynı sevinçle verdim.

Çerkeş çocuklarını sahnede görecektim. Güvercinlere köşk, tavşanlara kümes yapmak için seve seve çalışan genç müdürden çok şeyler bekliyordum:

Temsil saat 21'de başlayacaktı. Mektebin alt katındaki salonlardan birinden kuvvetli lüks lâmbalarının ışığı taşıyor, bu aydınlıkta silahlı birkaç jandarma nöbet bekliyordu. "Kapının önünde niçin silahlı jandarma bekliyor" demeye kalmadı, içeriden dişsiz ve iğrenç bir ağızdan kopup geldiği muhakkak olan, yürekler acısı, bayağı bir kanto beni olduğum yerde çiviledi. Bu iğrenç sesin bu temiz ilkmektep binasında ne işi vardı? Kendisini görmeden, bu ses sahibinin biçimsiz yüzünü tasavvur etmek en muhayyile fakirlerinin bile kolayca yapabileceği bir işti.

Yanılmamışım. Benim Çerkeş çocuklarını göreceğimi sandığım sahnede eski Şehzadebaşı kantocularından, iğrenç kelimesinden yaşlı ve bir ilkmektep salonunda bin kere daha çıplak bir kadın:

– Beni şadet Şadiye... şarkısını testere ile boğazlıyordu.

İşin en hazin tarafı, salon hınçahınç dolu idi. Duvarlarda çocuk işleriyle, güvercin köşkleri ve tavşan kümesinin resimleri asılıydı!..

Bana "Mübalâğa ediyorsun, bu bilmem ne menfaatine verilen bir müsameredir", şöyledir, böyledir diye bir sürü mantık yürüttüler, fakat nerde! Benim sevimli ilkmektebim, bu geceden sonra sevimliliğinden ne kadar çok kaybetmişti.

TAN – 21 Nisan 1936

ŞEHRİN ORTASINDA

Fındıklı'dan Beyoğlu'na çıkan bir sürü yol vardır. Bunlara yol değil de sel yatağı diyenler olduğu gibi bu yolların büyük yağmurlardan sonra meydana geldiğini ileri sürenler de bulunur. Şu muhakkak ki bu yollar ne sahilleri dizi dizi saraylar ve odun depolarıyla süslü Fındıklı'yı Beyoğlu'na çıkarır, ne Beyoğlu "grand siyel"ciklerini Fındıklı'ya kadar indirirler.

Bu yollar hattı müstakimin iki nokta arasındaki en kısa yol oluşundan bihaber, Cihangir apartmanları ile kalûbelâdan kalma tahta evlerin birleşmelerinden hasıl olan piç sokaklar arasında döne dolaşa kaybolup giderler.

Beyoğlu'nun bütün günahlarını, kirlerini önüne katıp denize kadar sürükleyen kuvvetli bir sel Taksim'den aşağı inerken bu civarı olgun bir nar gibi yarmıştır. Ben baharı bu yardan çıkarken gördüm. Burası Nil Nehrinin getirdiği toprak kadar mesut bir toprağın bütün vaatlerine kavuşmuştu. Beyoğlu ağacı yolda değil, vitrin içerisinde sevmeye çalışırken, burada erikler çiçek açmıştı! Beyoğlu'ndaki sütçünün dükkânı önündeki mukavvadan inek bir türlü kuyruğunu sallamayı beceremezken, bu

yoldan taşkın memeleri torbalara sığmayan sahici keçiler geçiyordu...

Kaytan bıyıklı gençler bilmem hangi pastanede "Yaşamak Arzusunu" Greta Garbo mu, yoksa Marlen mi daha güzel ifade ediyor diye uzun bir münakaşaya girişirlerken, aynı yolda, toprağın göğsünden bir kahkaha gibi fışkıran otların üzerine oturmuş altmışlık bir kadın üç günlük bir keçi yavrusunun pembe burnunu bağrına basıyor, öpüyor, öpüyordu.

TAN – 22 Nisan 1936

İKİNCİ BÖLÜM

BAŞKA BİR GÜNEŞİN ALTINDA

(Avrupa'dan Gezi Notları)

BAŞKA BİR GÜNEŞİN ALTINDA

1 teşrinisani

Başka bir güneşin altında sabah oluyor. Tanımadığım yollarda, tanımadığım adamlar ve sisli yollarda sabah, tok nal sesleriyle yuvarlanıyor. Koyu kırmızı sivri çatılarda donuk yabancı gözler var. İsli perdesinde tonton bebeklerin koşuştuğu bu otele geleli, on iki saat oluyor. Dün akşam yorgun, bir buhar gibi bizi buraya püskürten tren uzakta değil. Gözlerim gara takıldı kaldı ve içim dört nala arkamda kalan günlere doğru yol aldı:

Ben bu güneşin altında doğmadım. Bir gü.ı siyah bacalı, kocaman bir gemi alınca beni, dağlar kadar kocaman sırtına... Boş bir çuval gibi başka bir güneşin altına fırlattı.

İçim, arkamda kalan günlere doğru, yol alıyor. Başım, bir rüya hızıyla, görüp geçtiğim denizlerde, yapraktan bir vahşi kayığı gibi, yeniden sallanıyor.

ATİNA

26 teşrinievvel

Geçtik Yunan denizlerinden; ve üç-dört arkadaş, kol kola çıkıyoruz, bulutları parmağına gümüş bir yüzük gibi geçiren, beyaz mermerleri rüyamıza giren, Akropol'e! Geçtik Yunan denizlerinden ve bir gün açılınca, sallantıdan rengini unutan gözlerimiz... Bize bir dağ gösterdiler; denizin orta yerinde. Bu bir yanardağ imiş. Kitaplarda bunun için atıp tutuyorlarmış. Hatırlıyorum, dağın eteğinde kesmeşeker kadar beyaz, dört köşe minnacık evler vardı. Stromboli, bir arsız çocuk gibi bize dilini çıkardı...

NAPOLİ

27 teşrinievvel

Napoli'deyiz. Küçükten beri görürdüm Napoli'yi, püsküllü bir çamın arkasından. Napoli'ye çıkar çıkmaz, ilk işim böyle püsküllü bir kart yakalayıp yazmak oldu. Napoli'den buseler gönderdim ben de, İstanbul'a!..

POMPEİ

Canlı yeşil renklerin arkasından akarak ve aç gözlü bir çocuk gibi sağa sola bakarak Pom-

pei'ye gidiyoruz. Pompei alâmet bir yerdir; sırtını Vezüv'e yaslayan bir külhanbeyidir.

Arşınladık Pompei'nin kaplumbağa sırtını andıran yollarını; önümüzden iki kişinin sırtında yürüyen bir Amerikalıya yuh çekerek.. Bu kaldırımlarda oluklar gördük ki, içinden küçük çapta bir dere akardı. Sorduk nedir diye, "tarih kadimi" yazamayan rehberimize.. Beş defa yutkunup, üç defa burnunu çektikten sonra, anlattı her birimize, bu oluklar fi tarihinde zafer arabalarının... bu oluklar zafer arabaları tarafından... yani şu mesele, anladık ki, bu oluklar zafer arabalarının geçmesine mahsus bir nevi tersine raylar ve sonra gezdik Pompei'yi. Portakal kırmızısı duvarlarında, zengin mozayikler taşıyan iliklerine kadar su ve güneşle yaşayan konaklarını...

NAPOLİ

28 teşrinievvel

Gemimiz alınca hiç de minicik olmayan demirini, yeni baştan kucakladık canım Adriyatik denizlerini.

MARSİLYA

30 teşrinievvel

Marsilya'dayız. Yani artık denize dönme-

mek üzere, karadayız. Gümrükte teslim edince haydut memurlara, beş paket canım Türk tütününü, soluğu garda aldık. Yine Marsilya'da;: bir müstemleke lokantasında yemek yedik. Nefis bir kap suyu, çorba diye mideye indirdik ve nihayet bu şehirde aklımda kalan, büyük mermerden bir merdivendir.

Merdivenlerin tohuma kaçmış neviinden.. Daha sonra, bindik bir Fransız şümendiferine... İki bahriyeli söğüp sayarken, trenin sarhoş makinistine, geceyi bir tünelden geçer gibi delip, geçtik.

DİJON

31 teşrinievvel

Başbaşa üç kurbağa ve yine başbaşa üç bebek birbirlerine hayran bakakalmışlar. Bu Dijon'un minicik bir havuzunu süsleyen bronz minicik bir heykelciktir ki, insanın o aralık kurbağa olası ve yosunlu suya cupp!.. diye dalası gelir.

Bugün gezdik Dijon'un ağzına kadar tıklım tıklım eser dolu müzesini. Kokladık bir bodrumda Burgonya dukalarının şarap ve dana eti kokan nefeslerini. Dijon!.. Yarın sabah veya öğleye doğru Paris'e gidiyoruz. Filmin manzarası bitti demektir. Drama başlamaya gidiyoruz.

PARİS YOLUNDA

Paris yolu; başının ucunda altın yaprak taşıyan kel ağaçlar ve bu kel ağaçları bir ayna sadakatiyle gösteren durgun sularla dolu. Her dikende bir parça yün bırakan koyunlar gibi, her ağaçta içimden bir parça bırakarak, kâh başımı koparacak gibi esen rüzgâra verip, kâh sırtüstü yatarak gidiyoruz. Sular kararırken Paris'teyiz.

PARİS'TE GECE

Dışarıda gece ve gecenin içinde Paris; dokunulmaya cesaret edilemeyen muhteşem bir oyuncak gibi ve gece bu koca oyuncağın kara bir ambalajı gibi. Yarın sabah, yine başka bir güneşin altında sabah olurken göreceğiz Paris'in gözlerini.

Metroda, yer altı tramvaylarında yerin altına iniyoruz. Islak bir sıcağı, sırtımıza bir muşamba gibi geçiriyoruz... bastırıyor metronun uğultusunu, akışlarını, Yahudi çarşısını andıran bağırışmaları..

Metro istasyonları fare kapanlarından tutun da.. Mösyö Briyyan bıyıklarını şişiren saç suyuna kadar afişler diziliyor. Sarı, kırmızı, mor, hepsi bir ağızdan bağırıp, duruyor. Onlar bağıra dursun.. Kırkayaklı kara bir böcek gibi karanlıklardan sıyrılıp, çıktı tren.

Yerin altında gidiyoruz. Sırtımızda Paris ve Sen Nehri akıyor. Eyfel'i başımızın üstünde ta-

şıyoruz. Bir köstebeğin on dakikasını yaşıyoruz.

Paris, müstemlekeler sergisi!... göstererek iri kazma dişlerini, sergi açmış Hypopotam ağzını. Kalabalığı yutuyor. Müstemlekelerini bir muz kadar kolaylıkla soyanlar, kocaman bir panayır kuruyor.

Geziyoruz mukavvadan Ankor mabedinin ölüm tehlikesi olmayan köşelerini; binip sivri burunlu bir ok işaretinin sırtına, iniyoruz dehlizlerinde bin mumluk lâmbalar yanan mabedin bodrum katına. Duyduk, mukavva tavanlı mabette sesini unutan Buda'ların donuk şikâyetlerini dinledik. Bir Çin saksısından pirinç toplayan, Çin kadınlarının kırık dökük ayetlerini. Çıktık Ankor'un bodrumlarından, girdik İsa'ya günde üç nöbet boynuz takan rahibelerin yaldızlı kilisesine. O rahibeler ki, haşâ günah işlemiş olurum, söylesem size Douglas bıyıklı bir delikanlıya nasıl göz kırptıklarını.

Onlar İsa'ya boynuz takadursunlar; davul karınlı, paça dudaklı zenci yavrularına aspirin diye salip yuttursunlar, Ankor'un silueti göklere içli bir Çin nakışı çizerken, sergiden uzaklaştık. İri kulaklı radyo antenlerini, bir pavyonda miyavlayan cins Afrika kedilerine bıraktık.

PARİS

Bugün heyecandan çatlıyorum.. Çünkü, sanat eserlerinin büyük millet meclisini gezeceğiz.

Ne yazık ki, bir gün hayat kadar kısa, Louvre sanat kadar uzunmuş... Bana binlerce şaheserlerin önünden bir ekspresle geçiyormuşum gibi geldi. Kaç defa görmeden geçtiğim resimlerin, arkamdan kocaman yumrukları yükseldi.

Bir şair Jakond'u Louvre'dan alıp Çin'e uçurdum derse inanmayın. Jakond hâlâ Louvre'da ve Louvre olduğu gibi Jakond'un dudaklarında düğümlüdür.

Doymadan Paris'in elâ gözlerine, okşamadan Eyfel'in demir kaburgalarını, bindik trene... Gidiyoruz yine geldiğimiz yere.

BRAY – Dijon 1931

PARİS ANILARI

Sene 1932, Paris'teyiz; Lhote Akademisinde çalışıyoruz. Kupol'da sık sık Hale Asaf'a rastlıyoruz, ne kadar zayıflamış:

– Çocuklar, diyor, henüz bir arkadaşım küçük bir galeri kiraladı. Orada bir grup genç ressam sergi açacak, siz de eser verebilirsiniz.

– Peki ama çerçeve meselesi?

– Gayet kolay, şu karşıki dükkâna girersiniz, en nefis çerçeveleri size haftalığı bir franga kiraya verirler. Yalnız bir miktar para bırakmak icap eder. Satarsanız çerçeveyi öder, olmazsa birkaç frankla işin içinden çıkarsınız.

Bazen hayatımızda görüp göreceğimiz en muhteşem çerçeveler, ilk resimlerimizi çerçevelemiş olurlar.. Bunlar çerçeve değil birer sanat eseri. Bizim resimler utançlarından yerin dibine geçmişler sanki.

O sergide Türk arkadaşlardan Hale Asaf'ın, Nurullah Berk'in, Salih Uralh'nın, Eren'in ve benim işlerimizden başka dört beş yabancı ressamın tabloları vardı. Galerinin

asıl sahibi Hale'nin çok iyi bir ahbabı olan muharrir Aneanti idi ve o aralık Mussolini'ye dair yazdığı Balat kadar bir kitap her dem Mon Parnasse vitrinlerinde gözüküyordu.

Serginin açılışına o aralık Paris'te talebe müfettişi olan Kadri Yörük'ün oğlunu da davet etmiştik.

Biraz geciktiğimiz için muharririn gözleri kapıda kaldı. Meğer bu zat Hale'nin resimlerini çok beğenir ve onun Paris'te aç susuz kalmasından sıkılır ona yardım etmek istermiş; Hale Asaf talebelik haklarını çoktan harcadığı halde Aneanti, bizim müfettişimizden Hale için yine bir yardım istemeyi tasarlamış. Nihayet Kadri Bey geldi, toplandık, muharrir Aneanti derhal kendini takdim etti ve Kadri Beye on beş dakikalık bir nutuk çekti. Şöyle ki:

– Nasıl olurmuş da bir Türk kadını, işte az rastlanır bir ressam Türk kadını (hakikaten de doğru söylüyordu.) Mon Parnasse'da aç susuz, hasta dolaşıp dursun. Ve buna bir talebe müfettişi bigâne kalsın! Ne yapıp yapıp yardım babında...

İtalyan muharrir bu minval üzere belki de yarım saat coştu durdu.

Kadri Bey bir Buda sükûtuyla dinliyordu. İtalyan kendi sordu, kendi cevap verdi. Nihayet nefes ve sabır kesildi:

– Afedersiniz, yoksa Fransızca bilmiyor musunuz?

Kadri Bey yalnız bu suale:

– Sizi anlıyorum, demekle mukabele etti; ve sessizce çıkıp gitti...

Aynı sergide Eren'le Hale Asaf arasında resimlerin asılması yüzünden müthiş bir münakaşa patlak verdi. Eren'in bir resmini çok fena bir yere asmışlardı. Bundan Hale'nin mesul olduğunu duyunca Eren küplere bindi. Resmini alıp götürmek istiyordu. Halbuki kataloğa basılmıştı, güç belâ Eren'i teskin ettiler. Zavallı Hale Asaf, Eren'in benim arkadaşım olduğunu duyunca bana koştu:

– Monşeg! Allah yardımcınız olsun! dedi ("r" leri "g" söylüyordu).

Aradan birkaç ay geçtikten sonra Eren'le Hale canciğer ahbap olmuşlardı.

Paris'te ikinci sergimiz Tueillerie salonuna iştirak etmek oldu.

Yine Mon Parnasşe'da, garajdan dönme bir salon, sergiye tahsis edilmiş. Binlerce resim.. Yüzlerce heykel. Salon iki katlıydı.. Tıklım tıklım eser doluydu.

Aman Allahım ne acaip resimler teşhir etmiştik. Eren'in acaip bir cennet kompozisyonu vardı. Benim resimlerimden birisinin adı Gülcemal, öteki Gülnihal, bir başkası Yavuz.. Hatırlıyorum resmin bir tarafında:

"Yavuz kurban olayım
Toplarının sesine"

türküsünü, dayanamamış, yazmıştım.

Hele bir kompozisyonun adı bile âlemdi: "Türk vazolarından ilham alan ressam!"

Şimdi utanmadan hatırlayamıyorum. O kadar kötü müydüler? Bilmem? Bir kısmının üzerine başka resimler yaptım. İşte bu serginin açılış günü bir mahşerdi. Bir aralık atölye arkadaşlarımdan biri alı al, moru mor koşarak geldi. Boynuma sarıldı:

– Müjde! dedi. Güzel Sanatlar dergisi ikimizden de bahsediyor. Yaşadık...

– Deme be!

Tabii şapkalar havaya. Hırsla gazeteye sarıldık. Evet bizden bahsetmesine ediyor ama... vay anam.. bunun neresi sevinilecek şey.

– İşte size yabancı çocuklar, sahte safdiller, diyerek beş on ressam ismi döktürmüş, bu meyanda da bizler. Ben fena halde içerliyorum. Fransız arkadaş hâlâ memnun:

– Ne zannediyorsun yahu, yüzlerce ressam arasında yalnız bizim adımız geçiyor ya sen ona bak.

Sonra İstanbul'daki sergilerimiz başlıyor. "D" grubunun her sene açılan sergileri... Bunlar nasıl açıldı bilir misiniz? Gayet kolay.. Elif Naci gazetede boş kaldığı zaman bir kahve, bir sigara derken, alır eline kalemi şöyle bir havadis döktürür:

– Haber aldığımıza göre "D" grubu ressamları 15 gün sonra bir resim sergisi açacaklardır. Sergide şu ressamların eserleri bulunacak ve şu kadar gün açık kalacaktır.

Bu havadis grup arkadaşlarından hiçbirisinin haberi olmadan gazetelerde çıkar.

Ertesi günü birbirimize sorar sonunda Naci'ye gideriz:

– Hakikaten böyle bir şey var mı?

– Vallahi kardeşim gazete yazdığına göre doğrudur, der. Ve biz de kolları sıvar, cam çerçeve telâşına düşeriz. Sergi ilân edilen günde açılır ve ekseriya şu kelime, daha doğrusu harf oyunuyla kapanır:

– "D"cilerin sergisi açıldı, kapandı!..

İlk "D" grubu sergilerinin en mühim hususiyeti: Bunların hepsi bir konferansla açılırdı. Ahmet Hamdi, Necip Fazıl, Peyami Sefa, Burhan Toprak, muhakkak bir konferans verirlerdi. Bu arada Peyami Sefa öküz gözü ile insan gözü arasındaki farkları incelerdi. Necip Fazıl boşluğu ense kökünde taşıyanların, çerçevesiz olan ressamların mavi zaviyeleri arasındaki münasebetleri mukayese ederdi.

Seyirciler bu konferanslardan sonra ekseriya bir kulüp köşesi, bir sinema antresinden

ibaret olan ilk sergilerimizi dolaşır, katıla katıla gülerek ayrılırlardı.

Böyle yedi sekiz seri açtığımızı ve hiçbirimizin bir tek resim satmadan kapadığımızı hatırlıyorum. Fakat şurasını memnuniyetle hatırlıyorum ki, hiçbir zaman satmayı aklımıza getirmez ve satamadık diye zerre kadar üzülmezdik.

"D" grubu ressamları ancak şu son beş sene içerisinde sergilerinde resim satmaya başladılar.

İlk sergilerdeki kahkahalar yavaş yavaş tebessüme döndü. Daha sonra tek tük tebrik nidaları yükseldi. Ve nihayet birkaç kahraman çıktı ve ilk resimlerimizi almak cesaretini gösterdiler.

Bundan cesaret alarak daha doğrusu ilk satılan resimlerin parasıyla mevcut resimleri çerçevelemek imkânı bulduğumuzdan tek tük sergiler açmaya başladık.

Benim ilk şahsi sergim çok hazin bir hikâyedir. İlk sergimi Bükreş'te açmaya karar vermiştik. Sene 1936* idi. Bükreş'e gidip gelmek, Ankara'ya gidip gelmek kadar kolaydı. Fakat ne oldu bilmiyorum. Beceremedim. Bin müş-

* Bu yazı 1936'dan sonraki bir tarihte olmalıdır.

kül çıktı, gidemedim. Resimler gitti. Ben kaldım. Sergimin bütün angaryası Eren'in başına yıkıldı. Ve nihayet Hessefer salonlarında açıldı. Bana da resimli davetiyeler geldi...

Şurası muhakkak ki, insan resminin fotoğrafını aslından daha çok seviyor. Belki daha küçük daha mütevazi de ondan.. Sonra ayarı bozuk renkler de belli olmuyor. Velhasıl ressam olsun da resminin fotoğrafına bigâne kalsın, rastlamadım.

Bükreş galerilerinde sergi açan yabancı ressamların ilk başvurdukları sefirler, ellerinden geldiği kadar ressamlarına yardım eder. Onların isimleri ve eserleri hakkında alâka uyandırmaya çalışır. Ve ekseriya sergiyi kendi elleriyle açarlarmış.

Eren de bundan örnek alarak bizim o aralık Bükreş Sefirimiz olan Hamdullah Suphi Beye gitmiş. Anlatmış, üstad:

– Ben böyle bir Türk ressamı tanımıyorum! demiş.

Bir hayli nazik duruma düşen Eren, daha önce mektubunu da kendisine verdiği halde, üstadın lâkaydisine şaşmış kalmış.

Sergiye dair on beş, yirmi makale çıkınca gazete ve mecmualar âdeta elbirliğiyle genç bir Türk ressamından bahsedince üstad, sergiye kadar zahmet etmişler.

– Aaaa!.. Aaaa!.. Bu ne! Bu da resim mi? Benim on yaşındaki oğlum daha iyisini yapar!

Bunu duyan bir Ermeni tablo taciri biraderimiz üstada yaklaşmış:

– Yanılıyorsunuz, demiş. Mahdumunuz bu işi biraz güç eder!

Allah razı olsun bu Ermeni vatandaştan ve Matisse, Picasso babında sefirimiz efendimize bir de nutuk çeker.

Fakat sefirimizin bazı gazetecilere:

– Benim böyle bir Türk ressamından haberim yoktu'su, Eren'i çok daha güç bir duruma sokmuş.

Bazı sanat münekkitleri de:

– Acaba kendisi niçin bir Türk ismi almış, diyorlar. Ayıkla pirincin taşını...

BRAY – 1932

ÇALLI İBRAHİM HOCAYA MEKTUP

Paris'te genç bir ressamımız, eserleri ve sanat telâkkisi ile güzel bir istikbal vadediyor.

Geçen gün, memleketin en meşhur ressamı ile görüştüm. Bu en meşhur ressamın Çallı İbrahim Bey olduğunu söylemeye bilmem hacet var mı?... Güzel Sanatlar Akademisinin son vaziyetinden, müdürünün istifasından konuştuk, her tesadüfümüzde yaptığımız gibi resme karşı mevcut olan lâkaydiden bahsettik.

Çallı İbrahim Bey:

– Ben, dedi, bu lâkaydiyi gördükçe daha büyük bir azimle çalışıyorum ve istikbalden hiç de nevmit değilim. Bakınız size, Paris'te bulunan talebelerimizden birisinin eserlerini ve mektubunu göstereyim.

Çallı İbrahim Beyden bu mektubu ve eserleri, okuyup gördükten sonra, neşretmek üzere müsaade rica ettim. Kabul etti. Bedri Rahmi Bey imzasını taşıyan mektuptan bazı parçaları yazıyoruz. Bu parçalar, başlı başına, bizim de söylemek istediğimiz şeyleri, en açık şekilde ve daha çok canlı olarak söylüyor.

B. Rahmi Beyin mektubu:

Paris'te hemen hemen tamamıyla değişen sa-

nat telâkkilerini size anlatmak istiyorum. Fransa'ya geldiğim zaman başımda Gromer'li, Hofman'lı bir resim havası esiyordu. Mecmuaların içinde bana en çok onlar cesaret ve heyecan vermişlerdi. Burada primitifleri ve bugünün en kabadayı ressamlarıyla onların arasındaki kuvvetli alâkayı gördükten sonra iş tamamıyla değişti.

Daha sonra "Maalesef İstanbul'da tanıyıp sevemediğim" şark minyatürlerine karşı içimde delicesine bir sevgi, bir ihtirastır uyandı. Gün oldu ki hocam, mevcudiyetine ihtimal veremeyeceğim bir Türk sanatkârının "Hamam" adlı minyatürünü Matisselere, Picassolara değişmez oldum. Bu resim "Armenak Bey Saksıyan" imzalı bir makaleyi süslüyordu. Resmin makaleyi yazan adamın koleksiyonunda olmasına içim yandı.

Picasso'nun icat ettiğine iman ettiğim "teinteplat"yi ve yalnız Matisse'in başının ve odasının duvarlarını süslediğini sandığım organtasyonu, siyah ve beyaz lekeleri, minyatürlerde fazlasıyla bulunca dünyaları keşfetmiş kadar sevindim...

Böylelikle hocam günlerimi Matisse'e, Picasso'ya, minyatürlere peşkeş çekerken, bir gün aklıma "Yavuzlu, Gülcemalli, Gülnihalli" bir kompozisyon yapmak geldi. Bu resimde bir zaman için "Matisse" ve "Picasso"ları bir tarafa bırakıp yalnız garp primitifleriyle şark minyatürlerini örnek almak istedim.. Beni böyle bir resim yapmaya sevkeden en büyük âmil de:

– Yavuz'un direkleri altındandır altından... şarkısı oldu. Ve bütün çalışma müddeti zarfında bu şarkı bana tempo tutuyordu. Bir aralık hocam, içimde bütün halk şarkılarımızı boyamak için bir

heves uyandı.. Bu heves beni etrafımdan ayıracak ve bir masa başına esir edecek raddeye gelince korktum.. Çünkü hocam, etrafımdan, tabiattan daha çok az şey almıştım.

Şimdilik bu hevesi ilerde bir zamana bırakarak gene tabiata dönmeye daha doğrusu gene bir akademiye devama başlamaya karar verdim. Tabiata dönmeyi akademiye dönmekle bir tutmamı, odamın güneşsiz ve Paris'in çok yağmurlu, soğuk bir memleket olmasına hamledin.

Bu mektubun sonunda, inanmak istemediğim, fakat yalan olduğunu da zannetmediğim bir haberi büyük bir teessürle gördüm; onu da aynen yazıyorum:

– İki üç ay kadar oluyor hocam, vekâleti celileye hükümet talebesi olmam için bir istida yazmıştım. Cevap gayet kısaca oldu: "Vekâletin resim tahsiline ihtiyacı yoktur."

Bedri Rahmi Bey, eserlerini Paris'te, ressam Nurullah Cemal ve Hale Asaf Hanımla beraber, "Jeune Europe" galerisinde teşhir etmiştir. Şimdiye kadar kendi şahsi vasıtalarıyla resim tahsil eden bu gencin, vekâletten yaptığı bir talebe, bu suretle cevap verilmiş olmasının ihtimalini, eminim başta Reşit Galip Bey olduğu halde hiçbir münevver kabul etmek istemez. Maarif vekilimizin nazan dikkatini celbederim.

VAKİT – 17 Mart 1933

VAN GOGH VE VAN DONGEN

(L'Art Vivant)

Ayakları yere bir muzaffer Romalı gibi sapasağlam basan, mayosundan gürbüz bir refah taşan paralı ressam Van Dongen.

L'Art Vivant'ın nefis bir kâğıt üzerine basılan resimleri arasında "Deauville'de Van Dongen"i görünce gayrı ihtiyari Van Gogh ve onun hiçbir ressama nasip olmayan zavallı hayatı gözümün önüne geldi... Koca Van Gogh!.. Senin ne böyle cicili bicili bir mayon ne de bu kadar sevimli deniz pabuçların vardı!.

Van Gogh'un içinden esen sinir kasırgalarıyla kavrulmuş bir yüzü ve bir Mehmetçik kundurası kadar yorgun kocaman pabuçları vardı.

Van Dongen'e bakın: ayakları yere muzaffer bir Romalı kumandan gibi sapasağlam basıyor... beyaz sakallarından beyaz bir sıhhat, mayosundan gürbüz bir refah taşıyor....

Van Dongen'i bu refaha resimleri götürdü... Van Dongen sağlığında resimlerinin büyük müzelere yerleştiğini gören ikinci sınıf bir ressamdır.

Van Gogh bir dâhiydi. Ve sağlığında iki kuruşluk olsun bir resim satamamıştı... Resimleri kardeşinin evinde duvarlarda yer kalmadığını görünce koltuk, kanape arkalarına kadar evi doldurmuşlardı.. Nankör bir muhit zaten bozuk olan sinirlerini kasıp kavurmuş ve bundan yirmi beş sene evvel Fransa'nın ufak bir kasabasında Van Gogh elli yaşına girmeden hayattan ayrılmıştı.

Gerçi Van Gogh'un muassırları arasında bugün Van Dongen'in refahına kavuşmuşlar yoktur, fakat Gauguin hiç olmazsa epey para harcamış ve bir miras yemişti... Cezanne ömrünün sonlarına doğru etrafın kendine güldüğünü görmüştü.

Van Gogh yalnız kendisine çalışabilmesini temin eden altın yürekli bir kardeşten başka etrafından en küçük bir yardım, "maddi veya manevi" görmemişti.

Van Dongen bugün Fransa'nın en ileri gelenlerinden birçok kimselerin portrelerini yapıyor. Van Gogh'un "intelectuel" modeli bir posta müvezziiydi.. Van Gogh öldüğü zaman arkasında kafasının içi kadar darmadağınık bir boya kutusu ve bugün dünya müzelerinin kendileriyle iftihar ettiği şaheserleriyle, keskin bir bıçaktan başka bir şey bırakmamıştı. Bir şey daha: ağabeysinin iki sene sonra kapanacak yaşlı gözleri..

Van Gogh arkadaşlarından Gauguin'in

kendisine misafir olduğu bir günde müthiş bir sinir buhranına tutulmuş. Ve bir aralık elindeki keskin bir ustura ile çok sevdiği arkadaşı Gauguin'e saldırmıştı. Gauguin bunun farkına vardığı için yakayı kurtarmış. Fakat Van Gogh odasına dönmüş, kemali itina ile sol kulağını kesip bir zarfa koymuş ve "Ufak bir hatıra" diye köyde tanıdığı bir kadına götürmüştür!...

YENİ ADAM – 27 Eylül 1934

– Tahsilinizi Paris'te tamamlamak için, tatilden başka bir mevsim intihap edemez miydiniz?

– ....

– Lyon'da size hüviyet varakası soran olmadı mı?..

– Talebe yurdunda oturuyordum. Sormadılar.

– Tam üç yüz yetmiş beş frank, kabahatinizi satın almanız lâzım yoksa..

– Fakat ayın on yedisindeyiz. Bu parayı ayın sonunda versem?.

– Hay hay, yalnız o zaman dört yüz frank vereceksiniz.

Bozuk ve insafsız bir taksi lâkaydisiyle hesap gören haşin memura teşekkür edip çıktım.. Çıkış o çıkış.. Bir daha ecnebilerden hüviyet varakası soran bu yere adım basmaya ne kesem, ne de cesaretim müsaade etmedi. Fakat o günden sonra müthiş bir korku bir çığ halinde günlerimle büyümeye başlamıştı. Bana Eyfel kulesini kocaman bir zürafa iskeletine benzettiren ve karanlık gecelerimde gene aynı kulede beni bembeyaz atölye gömleğimle sallandıran

işte bu yaman korkuydu. Veba mikrobundan korkanlar kadar polislerden korkuyordum, onları ayak seslerinden tanıyor, yolumu değiştiriyordum. Bu korkunun elle tutulacak kadar kesif ve tahammül edilemeyecek kadar küstah bir hale geldiği günlerden bir gün operanın önünden geçiyordum.. Kendi kendime: "Artık polislerden korkmayacağımı, çünkü onların benim cebimde hüviyet varakası olup olmadığını anlayabilmeleri için bir bakışta ceplerimin en ücra köşesini seçebilecek yaman gözleri olması lâzım. Hem bu kadar korkmam için ne yaptım ki? Nihayet hudut harici ederler!.." diye cesaret vermeye kalkarken, müthiş bir düdük sesi ve arkasından bir küfür beni olduğum yere çiviledi.. Tam koca bulvarın ortasında beyaz kâğıda sıçramış bir damla mürekkep gibi bir tek ben vardım ve bir parça ötede karayağız asfaltın parıl parıl yanan gümüş tırnakları bulvarı ikiye ayıran yolun bir ucundan ötekine geçmek istyen yolcular ancak polislerin tahdit ettiği parmaklıktan geçebiliyorlardı. Her gözüne kestirdiği yerden karşıya geçenleri polis memurları fena halde haşlıyorlardı.. Ben polis düdüğünden, korna seslerinden afallamış etrafıma bakınırken, işaret kulübesinden ayrılmak istemeyen polis memuru asabi jestlerle beni yanına çağırıyordu. İlk aklıma gelen şey: "Hüviyet varakası soracak!" oldu.. Fakat uzaklaşmayı da daha tehlikeli bularak yanına gittim. Hiddetten kıpkırmızı ve ekşi bir sesle:

– Dalgınlığın bu derecesini aptallık tabir ederler!

– ....

– Çivili geçitten geçmeniz lâzım olduğunu bilmiyor musunuz?

– Yabancıyım. Bilmiyordum.

– Bunu öğrenmek için hiç de Sorbon'dan mezun olmak lâzım gelmez.

İçimden "elbette!" diyor ve hüviyet varakası sormaması için dua ediyordum.. Bereket versin toplanan taksilerin feryadı beni kurtardı. Adamcağız sabırsızlanmaya başlayan şoförlerin birine çatmaya giderken ben de orada durup beklemeyi fazla buldum.

Bir aralık kamburuna alışan kambur kadar ben korkuma alışmıştım. Kuvvetli lâmbalarla adım başı yumruklanan gece, hırsını çıkmaz sokaklara, bütün karanlığını doldurarak alıyordu. Ve biz de aksi gibi dört beş arkadaş bu çıkmaz sokakların birinden çıkıyorduk. Çok uzak bir yerde oturan bir arkadaşı ziyarete karar verdik. Daha doğrusu karar verdiler. Benim evde bir sürü yarım kalmış işlerim vardı. Muhakkak son metro ile dönmeliydim. Metro da tam köşe başında bol bir uykuya hasret çeken bir ağız gibi esniyordu. Bu çok uzak yerde oturan arkadaşa gitmeyecektim. Fakat, bunun için çok kuvvetli bir baş veya karın ağrısı lâzımdı. O gün tam dört çift aspirin almıştım. Kuvvetli bir mide fesadından şikâyet etmeme imkân vardı. Derhal iki büklüm midemi tutarak inlemeye başladım. Çocuklar birden şaşırarak koluma girdiler ve beni en yakın sıranın üzerine sürüklediler. En güzel yalancı yalanına herkesten evvel kendisini inandırandır. Ben

yalanıma bütün midem ve parmaklarımla inanmıştım. Kuvvetli bir ıstırabı ifade için parmaklarımı midemin üzerinde bütün kabiliyetleriyle sıkıyordum. Fakat bu yalan bana çok pahalıya mal oldu, şöyle ki: üzerinize düşüp sizi yamyassı edecek bir tank kadar heybetli bir polis bize doğru geliyordu. Korkum hortlamıştı! Metro istasyonunu aydınlatan lâmbanın önünde yüzünü gördüm. Gülüyordu.. Ben bütün sinemalardan ve tiyatrolardan kiraladığım ıstırap jestleriyle kıvranıp dururken o gelip kara bir telefon direği gibi başımıza dikildi ve:

– En yakın eczane köşe başından yirmi adım ötede, dedi.

Arkadaşlardan biri eczaneye koşarken, o bana hüviyet varakası sormak şöyle dursun, tatlı sözlerle acılarımı teskine çalışıyordu.

TAN – 20 Temmuz 1935



BEDRİ RAHMİ, 1913'te Gorele'de doğdu. Trabzon'da liseyi, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisini bitirdi. Lyon ve Paris'te de resim öğrenimi gördü; ölünceye değin (21 Eylül 1975) akademide öğretim üyesi olarak çalıştı. Beş ressam arkadaşıyla "d grubu"nu oluşturdu. Şiire lise yıllarında başlayan **BEDRİ RAHMİ**'nin ilk yazıları Yeni Adam dergisinde çıktı. 1940'lardan başlayarak resimleri, şiirleri; resim, edebiyat ve yurt gezileriyle ilgili yazıları büyük ilgi gördü. **Bilgi Yayınevi**, **BEDRİ RAHMİ BÜTÜN ESERLERİ** dizisinde şiirlerini **Dol Karahakır Dol**; ağabeyi Sabahattin Eyuboğlu, babası ve dostlarıyla yazınsal ve özel yazışmalarını **Kardeş Mektupları**; **Resme Başlarken**, **Delifişek**, **Tezek**, **Yuku-Le-Le'ye Mektuplar** ve şimdi de **Bu Anadolu Var Ya...** adlı yapıtlarda da resim, edebiyat ve gezileriyle ilgili yazılarını topluca okurlarımıza sunmaktadır.

Tadına doyamadığım, tam oriş mişken kaybettiğim babamı bana geri getiren yazılar bunlar. Yazılarında da şiir ve resimlerindeki coşkuyu, "çil çil" sevinci buldum. Parampara değil gurul gurul tutuştu yüreciğim. Milyarlarca elma ağacı çiçek açtı. Bedros Ağacının bir dalına kondum.

Mehmet EYUBOĞLU

Bedri Rahmi'nin kitaplarına girmemiş düzyazılarından bir seçme **BU ANADOLU VAR YA**... Eski, yeniye, Anadolu'ya, İstanbul'a, yabancı ülkelere, tarihe, coğrafyaya, bilime, sanata... Kısacası **BEDRİ RAHMİ** coşkularının harmanına götürüyor insanı.

Oğlunun deyimiyle *"Yedi veren gül misali durup dinlenmeden parıltılarını comertçe dağıtan ve onun içinde kendiliğinden gurul gurul akan yaratıcılık çeşmelerinden"*... yararlanmanız için, **BİLGİ YAYINEVİ**, yedinci **BEDRİ RAHMİ** kitabını **BU ANADOLU VAR YA** adıyla sunuyor.